

Navigácia v neistote

Mladí cudzinci v Trnavskom kraji a ich zraniteľnosť voči situácii NEET

Obsah

Úvod a metodológia.....	6
Kto sú mladí ľudia v situácii NEET?	10
Vývoj a formovanie konceptu NEET	10
Typológia mládeže v situácii NEET	11
Súčasný trendy a prístupy k riešeniu situácie NEET v Európe	12
Potreba prioritizácie témy NEET so zameraním na mladých cudzincov.....	12
Špecifické výzvy a faktory zraniteľnosti mladých cudzincov a cudziničiek.....	13
Charakteristické črty a riziká statusu NEET u mladých cudzincov	15
Rizikové faktory prispievajúce k prepadu do situácie NEET	17
Štrukturálne nerovnosti v spoločnosti a systéme.....	17
Rizikové faktory na individuálnej úrovni	18
Psychologické, sociálne a ekonomické dopady statusu NEET	20
Dopady na individuálnej úrovni jednotlivca	20
Celospoločenské a ekonomické dopady na hospodárstvo	22
Spoločenské dôsledky, miera dôvery a intergeneračné riziká.....	23
Relevantný legislatívny a strategický rámec pre oblasť NEET	24
Strategický prístup a politiky na úrovni Európskej únie	24
Zohľadnenie mladých ľudí s migračným pôvodom v politikách EÚ	25
Právny poriadok, národné stratégie a iniciatívy na Slovensku.....	26
Legislatíva v oblasti trhu práce a zamestnanosti.....	26
Opatrenia zamerané na mladých ľudí v situácii NEET pre oblasť zamestnanosti	30
Sektor neformálneho vzdelávania a práce s mládežou.....	33
Aktuálne opatrenia zamerané na mladých v situácii NEET v oblasti neformálneho vzdelávania a mládežníckej politiky	34
Prehľad realizovaných iniciatív a projektov.....	36
Jednotné kontaktné miesta (JKM) ako nástroj komplexnej podpory mládeže	38
Definícia a poslanie Jednotných kontaktných miest pre mladých	38
Štatistické dáta o mladých ľuďoch v situácii NEET: EÚ, Slovensko a Trnavský kraj	41

Vývoj miery a štruktúry mladých ľudí v situácii NEET na úrovni Európskej únie	41
Postavenie mladých cudzincov na európskom trhu práce	42
Kvantitatívny prehľad a demografické špecifiká na úrovni Slovenska	43
Štatistické zachytenie mladých cudzincov v situácii NEET v SR.....	44
Štatistický prehľad za Trnavský kraj	45
Mladí cudzinci a cudzinky v situácii NEET v Trnavskom kraji	46
Situácia mladých ľudí v situácii NEET (vrátane cudzincov) v SR a v kraji	46
Identifikácia systémových výziev a bariér na národnej úrovni.....	46
Špecifické zistenia z výskumu v podmienkach Trnavského kraja.....	49
Žiaci a študenti končiacich ročníkov stredných škôl ohrození statusom NEET	50
Registrovaní uchádzači o zamestnanie (UoZ v kategórii NEET).....	51
Neaktívna mládež mimo evidencie a systémov podpory	52
Špecifické postavenie, potreby a odporúčania pre skupinu mladých cudzincov v kraji.....	53
Strategické odporúčania regionálnej správy pre inštitucionálne zmeny	55
Lokálna sieť aktérov pracujúcich s mládežou: portfólio, cieľové skupiny a výzvy .	58
Realizované aktivity a formy podpory v kraji.....	60
Aktivity zamerané na mladých ľudí v situácii NEET	64
Programy, odborné poradenstvo a integračné aktivity pre mladých cudzincov	65
Podporné faktory zefektívňujúce prácu organizácií s mládežou	66
Bariéry a výzvy pre organizácie pracujúce s mládežou	69
Vzdelávací systém a prístup ku vzdelávaniu	71
Sieť stredných škôl a možnosti výberu školy	72
Mladí cudzinci na stredných a vysokých školách	73
Identifikované potreby a výzvy mládeže vo vzdelávaní	74
Špecifické prekážky a výzvy vo vzdelávacej dráhe mladých cudzincov	76
Faktory ovplyvňujúce predčasné ukončovanie školskej dochádzky (aj u cudzincov)	79
Zamestnanosť a uplatnenie sa na lokálnom trhu práce	81

Charakteristika ponuky, regionálne rozdiely a migrácia za prácou.....	81
Generačné rozdiely vo vnímaní zmyslu práce a pracovného procesu	82
Psychologické bariéry mladých ľudí vo vzťahu k nárokom trhu práce.....	84
Riziká a miera zraniteľnosti mladých voči statusu NEET	85
Špecifické rizikové faktory a zraniteľnosť mladých cudzincov na trhu práce ...	86
Odolnosť, vysoká adaptabilita a riziko vyhorenia u mladých cudzincov	90
Potreby mládeže pre úspešné uplatnenie a udržanie sa na trhu práce	91
Socio-ekonomická situácia, podmienky bývania a kvalita života.....	93
Dostupnosť samostatného bývania pre mladú generáciu	93
Prekážky v dosahovaní ekonomickej samostatnosti	95
Prítomnosť sociálno-rizikových javov v regióne.....	96
Od izolácie k sociálnemu kapitálu: potenciál voľnočasových aktivít	97
Fenomén neviditeľnosti a nízka účasť mládeže s cudzineckým pôvodom	97
Dopyt po nízkoprahových a bezpečných priestoroch	99
Hľadanie kultúrneho bezpečia vo vlastnej skupine	99
Vnútoraná súdržnosť komunit a výzvy vzájomného prepájania	101
Od neviditeľnosti k priateľstvám: výzvy sociálnej integrácie mladých cudzincov	102
Vek príchodu na Slovensko ako určujúci faktor úspešnosti začlenenia	102
Stratégia neviditeľnosti a potreba prvého kroku od väčšinovej populácie	103
Internátne prostredie ako bezpečný mikrosvet zdieľanej skúsenosti cudzinctva	104
Hlas mladých ľudí a možnosti participácie.....	105
Pocity nevypočutia a špecifická situácia mladých cudzincov	105
Súčasný stav a rozvoj možností participácie v Trnavskom kraji.....	107
Bariéry nízkej participácie mladých cudzincov	109
Duševné zdravie a psychická odolnosť mládeže.....	110
Kľúčové výzvy v oblasti duševného zdravia u mládeže vo všeobecnosti	110
Špecifické aspekty duševného zdravia a psychickej záťaže u mladých cudzincov	113

Implementácia projektu Jednotných kontaktných miest (JKM) v Trnavskom kraji	116
Koncepčný zámer projektu a fázy jeho prípravy pod záštitou agentúry KIRA ..	116
Spektrum navrhovaných činností a služieb JKM.....	117
Kľúčové princípy efektívneho fungovania JKM	119
Predpoklady pre udržateľný chod centier	121
Reflexia identifikovaných rizík a výziev pri realizácii projektu JKM	123
Mladí cudzinci ako jedna z cieľových skupín JKM	124
Návrh cielených aktivít a služieb pre mládež s cudzineckým pôvodom	125
Adaptácia princípov na prácu s mladými cudzincami	130
Zhrnutie a kľúčové závery.....	135

Úvod a metodológia

Táto analýza sa komplexne zaoberá špecifickou situáciou, bariérami a výzvami, ktorým čelia mladí ľudia, a špecificky cudzinci a odídenci v Trnavskom samosprávnom kraji, so špecifickým zameraním na ich zraniteľnosť voči fenoménu NEET (mládež mimo systému vzdelávania, zamestnania či odbornej prípravy). Bola vypracovaná ako súčasť projektu [„Perspektívy a potenciál mladých migrantov a migrantiek – rozvoj inkluzívneho systému podpory“](#), ktorý je financovaný Európskou úniou v programe Impact Lab Nadácie Pontis a na ktorom Centrum pre výskum etnicity a kultúry spolupracuje s Krajskou inovačnou a rozvojovou agentúrou Trnavského samosprávneho kraja.

Prechod mladých ľudí z oblasti vzdelávania na trh práce je v súčasnosti čoraz komplikovanejší, čo so sebou prináša prehĺbovanie štrukturálnych a sociálnych problémov. V prípade mladých ľudí s cudzineckým pôvodom je táto trajektória ešte komplikovanejšia, keďže absencia sociálneho kapitálu, kultúrny šok, jazyková bariéra či existenčná neistota výrazne zvyšujú riziko ich prepadnutia systémovými sieťami.

Analýza sa komplexne zaoberá **špecifickou situáciou, bariérami a výzvami, ktorým čelia mladí cudzinci a odídenci v Trnavskom kraji**. Výskum identifikuje kľúčové zistenia naprieč rôznymi sférami ich života a poukazuje na fakt, že títo mladí ľudia predstavujú **vysoko zraniteľnú skupinu**, ktorej situácia je v porovnaní s domácou mládežou omnoho krehkejšia.

Analýza mapuje najdôležitejšie oblasti ich života v novom prostredí.

Skúma **cestu od počiatočného začleňovania sa do vzdelávacieho systému**, kde sa s pribúdajúcim vekom prehĺbujú rôzne štrukturálne a sociálne problémy, až po ich **vstup na trh práce**, ktorý je pre nedostatok sociálneho kapitálu často sprevádzaný prekarizáciou, prácou v šedej ekonomike a hrozbou vykorisťovania.

Popisuje ich krehkú životnú situáciu, najmä krízu dostupnosti bývania, existenčnú neistotu a celkovú zraniteľnosť.

Analýza tiež podrobne skúma **bariéry v nadväzovaní priateľstiev s domácimi rovesníkmi, minimálne zapájanie sa do voľnočasových aktivít či občianskej participácie**. Upozorňuje pritom na silný **obranný mechanizmus tzv.**

„neviditeľnosti“ a samoizolácie, kedy sa títo mladí ťahujú výlučne do vlastných komunit.

V neposlednom rade analýza reflektuje často podceňované **dopady kultúrneho šoku**, vojnových tráum, dvojitého študijného zaťaženia, ale aj xenofóbneho neprijatia zo strany majority na duševné zdravie týchto mladých ľudí.

Kumulácia všetkých týchto bariér výrazne **zvyšuje riziko, že títo mladí ľudia prepadnú systémom a ocitnú sa v situácii NEET** (mimo vzdelávania a zamestnania).

Cieľom tejto analýzy je preto nielen pomenovať existujúce problémy a systémové bariéry, ale aj definovať potreby na prekonanie ich izolácie. Analýza môže slúžiť ako podklad pre nevyhnutnú inštitucionálnu zmenu, ktorej ústredným nástrojom by mali byť pripravované jednotné kontaktné miesta (JKM) – inštitúcie poskytujúce proaktívnu, kultúrne citlivú a nízkoprahovú záchrannú sieť pre úspešnú integráciu mládeže s cudzineckým pôvodom do spoločnosti.

Metodológia

Metodologický prístup pozostáva z dvoch komplementárnych fáz, ktoré umožnili prepojiť teoretické a legislatívne východiská s reálnou situáciou v teréne. Analýza sa preto delí na teoretickú časť, realizovanú formou sekundárnej analýzy dát, a empirickú časť, založenú na kvalitatívnom terénnom výskume.

Prvá fáza výskumu bola realizovaná prostredníctvom metódy desk-research, ktorej cieľom bolo ukotviť problematiku NEET do širšieho teoretického, legislatívneho a strategického rámca. V rámci tejto časti bola zrealizovaná sekundárna analýza odborných prameňov, koncepčných dokumentov a slovenských aj európskych politík.

Súčasťou desk-research bolo taktiež spracovanie kvantitatívnych štatistických údajov pochádzajúcich z databáz Eurostatu, OECD, Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny a CVTI SR. Kľúčovým podkladom pre regionálny kontext bola Regionálna analýza situácie mladých ohrozených alebo v situácii NEET v Trnavskom samosprávnom kraji, ktorú v roku 2024 vypracovala Trnavská univerzita. Tento prístup umožnil komplexne popísať celkovú štruktúru, vekové ohraničenie, rodové disparity a vzdelanostnú úroveň sledovanej populácie na úrovni Európskej únie, Slovenska a samotného Trnavského kraja.

Empirické zistenia vychádzajú z terénneho výskumu v Trnavskom kraji, ktorý sme realizovali na prelome rokov 2025 a 2026.

Táto analýza je výsledkom terénneho výskumu v Trnavskom kraji, ktorý Centrum pre výskum etnicity a kultúry realizovalo na prelome rokov 2025 a 2026. Zber dát bol realizovaný prostredníctvom metódy pološtruktúrovaných výskumných rozhovorov. Výskumnú vzorku tvorili dve základné skupiny respondentov. Prvú skupinu predstavovalo 6 priamych rozhovorov s mladými cudzincami a cudzinkami žijúcimi v regióne, vrátane odídencom z Ukrajiny a štátnych príslušníkov tretích krajín. Druhú, expertnú skupinu tvorilo 16 rozhovorov s relevantnými aktérmi, ktorí v rámci kraja prichádzajú do priameho kontaktu s mládežou. Do tejto skupiny boli zapojené nasledovné kategórie respondentov a respondentiek:

- **Štátne inštitúcie a orgány verejnej správy**

Patria sem subjekty, ktoré zabezpečujú odborné činnosti zamerané najmä na ochranu detí a mládeže, riešenie konkrétnych situácií a poskytovanie podpory a poradenstva. Ide najmä o úrady práce, sociálnych vecí a rodiny, centrá poradenstva a prevencie a ďalších aktérov v oblasti vzdelávania.

- **Mestské a krajské príspevkové alebo rozpočtové organizácie**

Tieto organizácie zriaďujú samosprávy miest a kraja. Zameriavajú sa na priamu prácu s mládežou, prevádzkujú komunitné priestory, ponúkajú voľnočasové a mimoškolské aktivity a prispievajú k zlepšovaniu podmienok práce s mládežou v regionálnom rozvoji.

- **Mimovládne neziskové organizácie (MVO)**

MVO v Trnavskom kraji realizujú široké spektrum aktivít pre mladých a zohrávajú dôležitú úlohu v komunitnej práci, integrácii a krízovej intervencii. Poskytujú psychologickú a krízovú pomoc, neformálne vzdelávanie, podporu participácie, osobnostný rozvoj, kariérne poradenstvo a prevádzkujú komunitné, integračné a nízkoprahové centrá.

- **Vzdelávacie inštitúcie (formálne vzdelávanie)**

Do výskumu bola zapojená aj jedna súkromná stredná odborná škola, ktorá sa špecificky venuje vzdelávaniu a integrácii mladých cudzincov prostredníctvom odborného štúdia, jazykových kurzov a internátneho ubytovania.

MLADÍ ĽUDIA V SITUÁCII NEET SO
ZAMERANÍM NA MLADÝCH
CUDZINCOV – teoretické
východiská, politiky a dátový
prehľad na úrovni EÚ, Slovenska
a Trnavského kraja

Kto sú mladí ľudia v situácii NEET?

Pojem NEET je akronym z anglického „*Not in Education, Employment or Training*“ a označuje skupinu mladých ľudí, ktorí nie sú zamestnaní, nevzdelávajú sa, ani sa nezúčastňujú na odbornej príprave.

Súčasná štandardizovaná definícia podľa Eurostatu a OECD¹ rozlišuje dve podmienky pre zaradenie do skupiny NEET:

1. Osoba **nie je zamestnaná** (je buď nezamestnaná, alebo ekonomicky neaktívna podľa definície Medzinárodnej organizácie práce),
2. Osoba sa **nezúčastňuje na žiadnom formálnom vzdelávaní ani odbornej príprave** v priebehu uplynulých štyroch týždňov.

Dôležitým rozdielom oproti bežnej miere nezamestnanosti je, že NEET zahŕňa nielen registrovaných uchádzačov o zamestnanie, ale aj **neaktívnych mladých ľudí**, ktorí si prácu aktívne nehľadajú, napríklad z dôvodu rodinných povinností, choroby alebo demotivácie.

Na Slovensku sa začína tejto téme venovať v posledných rokoch výraznejšia pozornosť. Správa o mládeži z roku 2024 uvádza, že „skupina NEET, teda mladí ľudia, ktorí nie sú zamestnaní, neštudujú ani neabsolvujú odborné školenie, predstavuje jedno z najväčších rizík pre sociálnu a ekonomickú stabilitu krajiny. Na Slovensku v roku 2022 predstavovala táto skupina približne 14 % populácie mladých ľudí vo veku 15 – 29 rokov. Miera NEET medzi mladými ľuďmi na Slovensku je vyššia ako priemer EÚ, čo naznačuje potrebu cielených opatrení na zlepšenie situácie tejto skupiny“.²

Vývoj a formovanie konceptu NEET

Pojem NEET vznikol vo Veľkej Británii koncom 80. rokov, keď sa ukázalo, že existuje skupina mladých ľudí, ktorí nepracujú, nevzdelávajú sa ani neabsolvujú odbornú prípravu. Impulzom boli zmeny v systéme sociálnych dávok, ktoré pripravili väčšinu mladých vo veku 16–18 rokov o nárok na podporu v nezamestnanosti. Výskumníci a tvorcovia politik preto začali hľadať nové ukazovatele, ktoré by lepšie zachytili zraniteľnosť mladých na trhu práce. Termín NEET sa oficiálne objavil v britskej politike v roku 1999 v správe Bridging the Gap a rýchlo sa rozšíril aj do ďalších

¹ Pozri viac na Eurostat. [Glossary: Young people neither in employment nor in education and training \(NEET\)](#)

² Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže (2024), [Správa o mládeži 2024. Situačná analýza kvality života mladých ľudí](#), Bratislava.

európskych krajín, ktoré ho používali najmä pre vekovú skupinu 15–24 rokov na základe údajov z Labour Force Survey.³

Po vypuknutí hospodárskej krízy v roku 2008 sa NEET stal bežne používaným pojmom aj na medzinárodnej úrovni a zaujal významné miesto v európskych politikách zameraných na mladých ľudí. V roku 2010 sa Výbor pre zamestnanosť (EMCO) a jeho skupina pre indikátory dohodli na jednotnej definícii a metodike merania NEET v rámci stratégie Európa 2020. Pojem NEET bol definovaný ako mladí ľudia vo veku 15–24 rokov, ktorí nie sú zamestnaní, sú nezamestnaní alebo ekonomicky neaktívni podľa definície ILO a zároveň sa nezúčastňujú žiadneho vzdelávania ani odbornej prípravy. Túto definíciu následne prevzal Eurostat a stala sa tak základom pre porovnateľné monitorovanie situácie mladých ľudí v členských štátoch EÚ.⁴

Typológia mládeže v situácii NEET

Keďže kategória NEET je veľmi rôznorodá, Eurofound v roku 2016⁵ vytvoril prvú systematickú typológiu, ktorá rozčleňuje mladých ľudí v situácii NEET do viacerých podskupín podľa ich situácie a potrieb.

Bežní nezamestnaní sú najväčšou skupinou, aktívne si hľadajú prácu a potrebujú poradenstvo, rekvalifikácie a prepojenie na trh práce.

Nedisponibilní nemôžu pracovať kvôli starostlivosti o rodinu alebo zdravotným obmedzeniam, preto potrebujú dostupné služby starostlivosti, zdravotnú podporu a flexibilnú prácu.

Odradení prestali hľadať prácu po sérii neúspechov, trpia nízkym sebavedomím a vyžadujú mentoring a individuálne aktivizačné programy.

Neangažovaní sa nezaujímajú o prácu ani vzdelávanie, často žijú v rizikovom prostredí a potrebujú terénnu, komunitnú a multidisciplinárnu podporu.

Hľadajúci príležitosti čakajú na vhodnú pozíciu zodpovedajúcu ich kvalifikácii, často majú vyššie vzdelanie a potrebujú stáže či programy prepájajúce vzdelávanie s trhom práce.

³ Eurofound (2012), [NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe](#), Luxemburg, Publications Office of the European Union.

⁴ Tamtiež.

⁵ Eurofound (2016), [Exploring the diversity of NEETs](#), Luxemburg, Publications Office of the European Union.

Dobrovoľní NEET sú mimo práce a vzdelávania z vlastného rozhodnutia, venujú sa osobným projektom a vyhovujú im flexibilné vzdelávacie cesty a podpora kreatívnych či podnikateľských aktivít.

Súčasný trendy a prístupy k riešeniu situácie NEET v Európe

Aktuálny trend v definovaní NEET smeruje k **inkluzívnosti a zohľadňovaniu zložitej trajektórie prechodu zo školy do práce**, ktorý už nie je lineárny. Súčasným európskym štandardom (status quo) je definovanie vekovej hranice pre mladých ľudí v situácii NEET, ktorá je momentálne ohraničená vekom **29 rokov (vrátane)**, čo reflektuje dlhšiu prípravu na povolanie a neskorší vstup na trh práce. Odborníci upozorňujú, že označenie NEET môže byť stigmatizujúce a „nálepkovacie“, pretože definuje mladých cez to, čo nie sú, a nie cez ich potenciál. Eurofound zároveň zdôrazňuje, že je **absolútne kľúčové rozoznávať a brať do úvahy heterogenitu tejto skupiny**. Účinná a úspešná reintegrácia mladých ľudí v situácii NEET je možná len vtedy, ak sú opatrenia prispôbené špecifickým potrebám jednotlivých skupín.⁶

Potreba prioritizácie témy NEET so zameraním na mladých cudzincov

Téma mladých ľudí v situácii NEET odhaľuje, ako fungujú prechody medzi vzdelávaním, trhom práce a spoločenským životom. Nejde len o štatistickú kategóriu, ale o citlivý indikátor toho, do akej miery dokáže spoločnosť vytvárať podmienky pre zapojenie mladých ľudí do bežného života. Téma mladých ľudí v situácii NEET upozorňuje na miesta, kde sa systém vzdelávania, služieb či pracovných príležitostí míňa s potrebami mladých, a preto je jej sledovanie nevyhnutné pre akékoľvek strategické plánovanie.

Zaoberať sa mladými ľuďmi v situácii NEET znamená zároveň rozumieť tomu, ako sa mladí pohybujú medzi rôznymi životnými rolami a aké bariéry im v tom bránia. Táto téma umožňuje identifikovať oblasti, kde je potrebné posilniť podporu, koordináciu alebo flexibilitu verejných politík. Mladí v situácii NEET nie sú homogénnou skupinou, a práve ich rôznorodosť ukazuje, že univerzálne riešenia nefungujú. Pozornosť venovaná tejto kategórii je preto predpokladom pre tvorbu politík, ktoré sú citlivé na reálne potreby mladých ľudí.

⁶ Tamtiež.

Status NEET však mladých ľudí systematicky vytláča na okraj spoločnosti, čo vedie k ich odcudzeniu, strate dôvery v inštitúcie a nízkej miere participácie. Tým sa oslabuje sociálna súdržnosť a podkopávajú sa základy demokratických hodnôt.

Analytické zistenia agentúry Eurofound jasne preukazujú, že miera spoločenskej, občianskej a politickej angažovanosti je u mladých v situácii NEET signifikantne nižšia v porovnaní s ich rovesníkmi, ktorí pracujú alebo študujú. Tento negatívny vplyv je pozorovateľný vo všetkých sledovaných aspektoch – od účasti v organizáciách až po záujem o politiku.

Špecifické výzvy a faktory zraniteľnosti mladých cudzincov a cudziniiek

Situácia mladých ľudí v situácii NEET je veľmi komplikovaná pre všetkých, ktorí sa v tejto situácii ocitnú. Pre mladých cudzincov a cudzinky však môže byť ešte náročnejšia, pretože čelia rôznym **faktorom, ktoré vedú k ich zraniteľnosti** a ktoré môžu prispievať k ich nedostatočnej integrácii. V dôsledku týchto výziev sú mladí cudzinci a cudzinky viac ohrození situáciou NEET.

Téme zraniteľnosti mladých ľudí s migračným pôvodom sa komplexne naprieč krajinami Európy venoval projekt „Empowerment through liquid Integration of Migrant Youth in vulnerable conditions⁷“, ktorý pokrýva mnohé európske krajiny vrátane Maďarska a Poľska, ktoré sú Slovensku v oblasti integrácie mladých cudzincov pomerne blízke.

V rámci tohto výskumu/projektu boli identifikované viaceré faktory, ktoré vedú k zraniteľnosti mladých cudzincov a cudziniiek na viacerých úrovniach – makro-, mezo- a aj na mikroúrovni (individuálnej).

- **Štrukturálne bariéry a systémové výzvy (makroúroveň)**

Štrukturálne faktory predstavujú najvýznamnejšie prekážky, ktoré mladí cudzinci a cudzinky nemôžu priamo ovplyvniť, no zásadne determinujú ich životné šance.

Zraniteľnosť mladých cudzincov sa formuje kombináciou právnych, sociálnych a ekonomických faktorov, ktoré sa navzájom posilňujú. Jedným z najzásadnejších je

⁷ Trąbka, A., Pietrusińska, M. J., & Winogrodzka, D., in collaboration with Oliveira, J. (2023), *Responsibilisation of young migrants for integration. Navigating between vulnerability and resilience. MIMY synthesis report*, Varšava: SWPS University of Social Sciences and Humanities.

ich **právny status**. Nestabilita pobytu, zdĺhavé a komplikované byrokratické konania či dlhé čakacie doby na rozhodnutia o pobyte vytvárajú stav neustáleho „limba“. V ňom je takmer nemožné plánovať budúcnosť alebo budovať stabilný život.

K tomu sa pridáva **jazyková bariéra**. Obmedzená znalosť jazyka prijímajúcej krajiny a nedostatočný prístup k bezplatným jazykovým kurzom výrazne sťažujú orientáciu v systéme, prístup k službám aj vytváranie sociálnych väzieb s miestnym obyvateľstvom.

Výrazné prekážky sa objavujú aj na **trhu práce** a vo **vzdelávaní**. Mladí cudzinci a cudzinky sú často vytláčaní do nízko kvalifikovaných, zle platených a neraz nebezpečných pozícií, známych ako „3D jobs“ (dirty/špinavé, dangerous/nebezpečné, demeaning/ponižujúce). Ich situáciu zhoršuje aj neuznávanie kvalifikácií získaných v zahraničí či prerušenie vzdelávacej dráhy spôsobené nútenou migráciou.

Bývanie predstavuje ďalšiu oblasť, kde sa zraniteľnosť prehlbuje. Nedostatok dostupného sociálneho bývania, vysoké ceny nájomov vo väčších mestách a diskriminačné praktiky niektorých prenajímateľov, ktorí odmietajú prenajímať bývanie cudzincom, vytvárajú prostredie neistoty a nestability.

A napokon, významnú úlohu zohráva aj **inštitucionálny rasizmus** a spôsob, akým sa o cudzincoch a cudzinkách hovorí v politike a médiách. Diskurzy, ktoré najmä mladých mužov s migračným pôvodom vykresľujú ako hrozbu, legitimizujú diskriminačné správanie a sťažujú ich prijímanie spoločnosťou.

- **Prekážky na úrovni inštitúcií, vzťahov a lokálnych komunít (mezoúroveň)**

Na mezoúrovni, teda v školách, komunitách a službách, sa zraniteľnosť mladých cudzincov a cudziniiek formuje najmä tým, akú **podporu dostávajú v každodennom prostredí**. Vzdelávacie inštitúcie zohrávajú kľúčovú úlohu: ak chýba jazyková podpora, prepojenie školy s rodinou či kvalitné poradenstvo, rastie riziko predčasného ukončenia vzdelávania. Naopak, školy, ktoré cielene pracujú s potrebami mladých cudzincov a cudziniiek, môžu výrazne posilniť ich odolnosť.

Významné sú aj sociálne siete a **komunitné služby**. Absencia komunitných sociálnych služieb zraniteľnosť mladých cudzincov a cudziniiek prehlbuje. Podobne aj prístup k bývaniu a zdravotnej starostlivosti: segregované či neformálne bývanie a bariéry v zdravotnom systéme zvyšujú fyzické aj psychické riziká.

Rodinné a komunitné faktory tvoria ďalšiu vrstvu tejto úrovne. Mnohí mladí ľudia prichádzajú bez rodiny, čo znamená stratu emocionálneho aj ekonomického

zázemia. U tých, ktorí migrujú s rodinou, sa často objavuje **parentifikácia** – deti preberajú dospelé úlohy, tlmočia či vybavujú veci na úradoch, čo ich nadmerne zaťažuje. **Tlak na posielanie remitencií** ich navyše môže nútiť uprednostniť prácu pred vzdelávaním.

Sociálna izolácia a obmedzené kontakty s miestnym obyvateľstvom vedú k uzatváraniu sa do etnických komunit, ktoré síce poskytujú bezpečie, ale môžu obmedzovať prístup k širším zdrojom. Výraznú rolu zohráva aj lokálny kontext: menšie či periférne lokality často ponúkajú menej služieb a väčší tlak na asimiláciu než diverzifikované mestské prostredia.

- **Psychologické a individuálne faktory zraniteľnosti (mikroúroveň)**

Individuálne faktory sa neustále prelínajú s vonkajším prostredím, a práve ich kombinácia vytvára špecifické formy zraniteľnosti mladých migrantov. Jedným z najvýraznejších momentov je **prechod do dospelosti**. Mladí ľudia totiž prechádzajú tzv. „**dvojitou tranzíciou**“ – adaptujú sa na novú krajinu a zároveň vstupujú do obdobia, v ktorom sa od nich očakáva rastúca nezávislosť a samostatnosť. Tento proces býva často narušený predchádzajúcimi traumatickými skúsenosťami, ktoré oslabujú ich schopnosť zvládať nové výzvy.

Dôležitú úlohu zohráva aj **duševné zdravie**. Chronický stres spojený s migráciou, pocity osamelosti, nostalgia či nevyriešené traumy môžu viesť k depresívnym a úzkostným stavom. Prístup k odbornej pomoci je pritom často obmedzený – nielen jazykovou bariérou, ale aj kultúrne podmienenou stigmatizáciou psychologickej podpory.

Rodové a intersekčné faktory túto zraniteľnosť ďalej diferencujú. **Mladí muži** bývajú v spoločenskom diskurze neraz vnímaní ako potenciálna hrozba, čo zvyšuje riziko ich kriminalizácie a diskriminácie, najmä na trhu práce. **Mladé ženy** sú naopak často rámcované ako „obete“, čo môže viesť k ich sociálnemu vylúčeniu a uzavretiu v domácom prostredí – obzvlášť, ak ide o matky malých detí. Viditeľné znaky odlišnosti, ako je napríklad hidžáb, môžu navyše zvyšovať pravdepodobnosť nepriateľských reakcií na verejnosti, keďže **náboženstvo a odlišná etnicita** zostávajú silnými spúšťačmi predsudkov.

Charakteristické črty a riziká statusu NEET u mladých cudzincov

Tak, ako rôzne skupiny mladých ľudí čelia rôznej miere rizika, že sa ocitnú v situácii NEET, tak aj samotná situácia NEET dopadá rôznorodo na odlišné skupiny mladých ľudí. Niektoré skupiny sú ňou zasiahnuté neprimerane viac, čo odhaľuje

štrukturálne nerovnosti v prístupe k vzdelaniu a na trh práce. Dáta jednoznačne ukazujú, že mladí ľudia s migračným pôvodom patria medzi najzraniteľnejšie skupiny s výrazne vyšším rizikom statusu NEET.

Napríklad podľa štúdie z Talianska dosahuje miera NEET u **mladých žien z krajín mimo EÚ alarmujúcich 50,1 %**, zatiaľ čo u domácich žien je to 25,9 %. Tento takmer dvojnásobný rozdiel poukazuje na kumuláciu znevýhodnení na základe pohlavia a migračného statusu.⁸

Výskum v Dánsku ukázal, že deti imigrantov, ktoré prišli do krajiny v školskom veku mali dramaticky vyššiu pravdepodobnosť ocitnúť sa v situácii NEET. Podľa týchto zistení **33 % až 53 %** z nich bolo **v situácii NEET aspoň jeden rok po ukončení povinnej školskej dochádzky**, v porovnaní s 15 % až 23 % detí narodených v Dánsku.⁹

Medzi ďalšie špecificky ohrozené skupiny patria aj tzv. **„deti zanechané migráciou“ (Euro-orphans)**, teda deti, ktorých rodičia odišli za prácou do zahraničia, a maloletí utečenci bez sprievodu, u ktorých je riziko statusu NEET mimoriadne vysoké.¹⁰

Pozornosť venovaná ohrozeniu situáciou NEET medzi mladými cudzincami a cudzinkami je dôležitá preto, že **táto skupina často prechádza zložitejšími procesmi začleňovania do spoločnosti** než ich rovesníci z domácej populácie. Ich situácia môže odhaľovať kvalitu fungovania integračných mechanizmov, jazykovej podpory, uznávania kvalifikácií či prístupu k informáciám. Miera, v ktorej sa téma NEET týka mladých cudzincov a cudzínok tak predstavuje akési „zrkadlo“ miery inkluzívnosti a otvorenosti inštitúcií, ktoré majú mladým pomáhať pri vstupe do vzdelávania alebo práce.

Zároveň platí, že mladí cudzinci a cudzinky môžu mať iné trajektórie a očakávania než väčšinová populácia. Ich skúsenosti často spájajú prvky adaptácie, kultúrnej zmeny a hľadania nového miesta v spoločnosti. Venovať sa téme NEET v tejto skupine preto znamená lepšie porozumieť tomu, ako sa mladí cudzinci a cudzinky orientujú v novom prostredí a aké typy podpory im umožňujú naplno rozvinúť svoj potenciál.

⁸ Zanfrini, L., & Giuliani, C. (2023), [„Look at Me, but Better”: The Experience of Young NEET Migrant Women between Vulnerability and Stifled Ambitions](#), *Social Sciences*, 12(2), 110.

⁹ Jakobsen, V. (2023), [Non-Western Immigrants, the Transition from School to Education and to Work and NEET Status](#), *Nordic Journal of Migration Research*, 13(3), 5.

¹⁰ Europäisches Zentrum für Arbeitnehmerfragen (EZA) (2020), [NEET youths among Euro-orphans and unaccompanied minor refugees: approach and prevention](#), Königswinter.

A napokon, sledovanie rizika či výskytu statusu NEET medzi cudzincami pomáha vytvárať politiky, ktoré sú nielen inkluzívne, ale aj realistické a adresné. Umožňuje identifikovať, kde je potrebné posilniť premostenie medzi komunitami, inštitúciami a službami, a kde je možné podporiť mladých ľudí tak, aby sa stali aktívnou súčasťou spoločnosti. Vďaka tomu sa téma NEET nestáva len analytickým ukazovateľom, ale nástrojom pre budovanie súdržnejšej a spravodlivejšej spoločnosti.

Rizikové faktory prispievajúce k prepadu do situácie NEET

Príčiny, pre ktoré sa časť mladých ľudí ocitá mimo trhu práce, vzdelávania, alebo inej prípravy na povolanie súvisia s **celkovými spoločenskými zmenami** (napr. rozvoj digitálnych technológií), **makroekonomickým vývojom** (hospodársky rast, ekonomické cykly, dostupnosť pracovných miest, ich štruktúra a regionálna distribúcia), a tiež trendmi **vývoja v oblasti vzdelávania a zamestnanosti**.

Na jednej strane dochádza k prehĺbovaniu pracovnej neistoty, pretože narastá podiel dočasných, čiastočných a nestabilných foriem zamestnania. Zároveň sa posilňuje prepojenie medzi vzdelávaním a trhom práce, čo sa prejavuje tým, že pribúda študentov, ktorí pracujú, a aj pracovníkov, ktorí sa ďalej vzdelávajú s cieľom adaptovať sa na meniace sa požiadavky trhu práce. Toto úzke prepojenie môže zlepšovať pozíciu tých, ktorí sa zároveň vzdelávajú a pracujú, a naopak oslabovať pozíciu tých, ktorí sú zapojení len do systému vzdelávania a tých, ktorí síce pracujú, ale neparticipujú na ďalšom vzdelávaní.

Dôležité je tiež inštitucionálne nastavenie a politiky najmä v oblasti trhu práce, sociálnej politiky a vzdelávania.

Celková situácia má dopad na mladých ľudí, ktorí sa disproporčne častejšie než iné skupiny populácie ocitajú v situácii NEET.

Štrukturálne nerovnosti v spoločnosti a systéme

Štrukturálne nerovnosti môžu mať významný dopad na to, akému veľkému riziku mladí čelia, že sa ocitnú v situácii NEET. Medzi štrukturálne nerovnosti patria napríklad **nerovnosti v príjmoch**, ktoré môžu ovplyvňovať dostupnosť vzdelávania, **rozdiely v kvalite škôl**, **diskriminácia** v prístupe k vzdelávaniu a zamestnaniu na

základe etnickej alebo inej menšinovej príslušnosti, sociálneho statusu, alebo inej znevýhodňujúcej charakteristiky.

K štrukturálnym faktorom patrí napríklad aj **miera urbanizácie a rozdiely v rozvinutosti mestských a vidieckych oblastí**. Najvyššiemu riziku čelili v roku 2024 mladí v rurálnych oblastiach (12,3 %), o čosi menej v mestách a na predmestiach (11,4 %) a najmenej vo veľkých mestách (10 %).¹¹

Štrukturálne nerovnosti si vyžadujú **systémový prístup**, nie je možné ich prekonať poskytovaním individuálnej podpory mladým.

Rizikové faktory na individuálnej úrovni

Sú tu však aj **d'alšie faktory**, ktoré zvyšujú riziko, že sa mladí ľudia môžu ocitnúť mimo zamestnania, vzdelávania, alebo prípravy na povolanie. Tie sa vzťahujú skôr **k individuálnej situácii mladých a k ich individuálnym charakteristikám**.

Dosiahnutá úroveň vzdelania

Podľa agentúry Eurofound¹² je úroveň dosiahnutého vzdelania jedným z najrizikovejších faktorov. To potvrdila aj prehľadová štúdia analyzujúca viac ako 90 štúdií publikovaných v rokoch 2002 – 2022.¹³ Dáta Eurostatu taktiež jasne ukazujú, že **mladí s nízkym vzdelaním sú viac vystavení riziku situácie NEET** (12,6 %), v porovnaní s mladými, ktorí dosiahli strednú úroveň vzdelania (11,3 %) a vyššiu úroveň vzdelania (7,9%).¹⁴

Vekové špecifiká

Vo vekovej skupine 25–29 je riziko situácie NEET najvyššie, keďže väčšina z nich už neštuduje ani sa nepripravuje na povolanie. Naopak, mladší do 24 rokov sú častejšie ešte v procese vzdelávania alebo prípravy na zamestnanie. Údaje pre jednotlivé vekové skupiny na úrovni EÚ boli v roku 2024 nasledovné: 15 – 19 rokov: 5,4 %, 20 – 24 rokov: 12,8 %, 25 – 29 rokov: 14,6 %.¹⁵

Rodové aspekty a disparity

¹¹ Eurostat (2025), [Statistics on young people neither in employment, nor in education or training](#).

¹² Eurofound (2012), [NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe](#), Luxemburg, Publications Office of the European Union.

¹³ Rahmani, H., Groot, W. (2023), [Risk Factors of Being a Youth Not in Education, Employment or Training \(NEET\): A Scoping Review](#), *International Journal of Educational Research*, 120.

¹⁴ Eurostat (2025), [Statistics on young people neither in employment, nor in education or training](#).

¹⁵ Tamtiež.

Mladé ženy sa kvôli skorému materstvu alebo poskytovaní starostlivosti v rámci rodiny častejšie ocitajú mimo vzdelávania, prípravy na zamestnanie a trhu práce. Percentuálny rozdiel v rokoch 2023 a 2024 (NEET: ženy 12,1 %, muži 10 %) medzi podielom mladých mužov a žien v situácii NEET bol 2,4 % a 2,1 %.¹⁶

Vplyv môžu mať aj rozdielne očakávania spojené s rodovými rolami. Kým od mužov sa očakáva, že zabezpečia rodinu prostredníctvom príjmu z práce, od žien sa očakáva, že budú poskytovať starostlivosť v rámci rodiny.

Dáta z EÚ ukazujú, že rodové rozdiely sú najvýraznejšie medzi mladými pochádzajúcimi z krajín mimo EÚ. Dôležitým faktorom je tu teda aj migračný pôvod – najmä ženy s migračným pôvodom sa výrazne častejšie ocitajú v situácii NEET.¹⁷ Dostupné údaje teda naznačujú, že v prípade niektorých mladých môže dochádzať ku **kumulácii viacerých faktorov**.

Napríklad **situácia mladých žien s migračným pôvodom** môže byť výrazne odlišná od situácie mladých mužov s migračným pôvodom. Zatiaľ čo v prípade mladých mužov môže migrácia pôsobiť ako ochranný faktor pred situáciou NEET, u mladých žien je vplyv migrácie opačný.¹⁸ Viaceré štúdie¹⁹ spájajú migráciu a migračný pôvod a status NEET najmä so ženami. Vplyv etnicity a náboženstva sa líši podľa pohlavia: ženy z menšinových skupín majú vyššiu pravdepodobnosť stať sa NEET, častým dôvodom je prevzatie starostlivosti o domácnosť. Niektoré vysoko kvalifikované migrantky nepracujú „dobrovoľne“, odmietajú nekvalifikované práce, pričom sa ich strach z prekarizácie a neférových pracovných podmienok často viaže na kultúrne vnímanie „čestnej“ práce. Nedostatok vzdelania zároveň predstavuje významnú bariéru pre migráciu žien z domovskej krajiny a zvyšuje riziko, že zostanú NEET vo svojej domovskej krajine.

¹⁶ Eurostat (2025), [Statistics on young people neither in employment, nor in education or training](#).

¹⁷ Eurostat, [Young persons neither in employment nor in education and training by citizenship \(NEET rates\)](#); Eurostat, [Young persons neither in employment nor in education and training by country of birth \(NEET rates\)](#).

¹⁸ Brozmanová Gregorová, A., Heinzová, Z., Šolcová, J. (eds)(2025), [Regionálna analýza o mladých ľuďoch ohrozených situáciou NEET a v situácii NEET na území Banskobystrického samosprávneho kraja](#), Banská Bystrica, Univerzita Mateja Bela.

¹⁹ Zuccotti, C. V., & O'Reilly, J. (2019), [Ethnicity, Gender and Household Effects on Becoming NEET: An Intersectional Analysis](#), *Work, Employment and Society*, 33(3), 351–373; Zanfrini, L., & Giuliani, C. (2023), [„Look at Me, but Better”: The Experience of Young NEET Migrant Women between Vulnerability and Stifled Ambitions](#), *Social Sciences*, 12(2), 110; Jakobsen, V. (2023), [Non-Western Immigrants, the Transition from School to Education and to Work and NEET Status](#), *Nordic Journal of Migration Research*, 13(3), 5; Rahmani, H., Groot, W. (2023), [Risk Factors of Being a Youth Not in Education, Employment or Training \(NEET\): A Scoping Review](#), *International Journal of Educational Research*, 120; Tapan, M. G., Demirel, A. C., & Katmer, A. N. (2026), [Understanding the NEET experiences of Syrian skilled immigrant young women: A qualitative study in Türkiye](#), *Women's Studies International Forum*, 114.

U žien sa taktiež kumuluje vplyv rodu a veku. S narastajúcim vekom riziko situácie NEET u žien stúpa výraznejšie než u mužov.

Socio-ekonomické rodinné zázemie

Rizikové faktory **na úrovni rodiny** zahŕňajú nasledujúce situácie: ekonomická deprivácia rodiny a nepracujúci rodičia, rozvedení rodičia, rodičia s nízkym vzdelaním, rodiny s vyšším počtom členov, rodiny žijúce v chudobných podmienkach a v preplnených obydliach. Prehľadová štúdia²⁰ preukázala, že príjem, vzdelanie a pracovné postavenie rodičov sú taktiež významné faktory ovplyvňujúce to, či sa mladý človek ocitne v situácii NEET.

Ďalšie špecifické individuálne faktory

K ďalším faktorom na individuálnej úrovni patrí migračný pôvod, tehotenstvo v nízkom veku a jednorodičovstvo, špeciálne vzdelávacie potreby a ťažkosti s učením, zdravotné znevýhodnenie, zdravotné problémy a problémy s duševným zdravím, zapojenie do trestnej činnosti, nízka motivácia, nízke sebahodnotenie, sebadôvera, fatalizmus.

Psychologické, sociálne a ekonomické dopady statusu NEET

Dopady na individuálnej úrovni jednotlivca

Nezamestnanosť a nezúčastňovanie sa na vzdelávaní či príprave na povolanie má výrazný psychologický a sociálny vplyv na mladých ľudí, čo dokumentuje aj výskum Rady mládeže Slovenska a NIVAMu Mladí ľudia a trh práce.²¹

Situácia NEET predstavuje pre mladého človeka komplexnú záťaž, ktorá môže mať rôzne dopady. Tento jav však presahuje individuálnu úroveň a zasahuje celú spoločnosť.

Je dôležité zdôrazniť, že väčšina kľúčových výskumných zistení, ktoré prinášame v tejto kapitole, vychádza zo zahraničných dát a štúdií, čo môže limitovať ich schopnosť reflektovať kontext Slovenska. Keďže sa však na Slovensku podobné výskumy zatiaľ nerealizovali, tieto zahraničné zistenia môžu slúžiť ako vhľad do

²⁰ Rahmani, H., Groot, W. (2023), [Risk Factors of Being a Youth Not in Education, Employment or Training \(NEET\): A Scoping Review](#), *International Journal of Educational Research*, 120.

²¹ Pecháčová, Z., Čavojská, K. (2022), [Mladí ľudia a trh práce](#), Bratislava, Rada mládeže Slovenska/NIVAM.

potenciálnych dôsledkov situácie NEET. Poskytujú tak dôležitý rámec pre pochopenie rizík, ktorým môžu čeliť aj mladí ľudia v slovenských podmienkach.

Vplyv na duševné zdravie a psychickú pohodu

Mladí ľudia bez práce často **čelia stresu, úzkosti, depresii a nízkej sebadôvere**.²² Podľa výskumných zistení problémy v oblasti duševného zdravia, ktorým čelia mladí ľudia v situácii NEET, sa vyskytujú nezávisle od ich predchádzajúceho stavu duševného zdravia. Výskum zameraný na zisťovanie subjektívneho *wellbeingu* mladých ľudí v situácii NEET naprieč 24 krajinami EÚ ukázal, že **mladí ľudia v situácii NEET vykazujú signifikantne nižšiu úroveň *wellbeingu*** v porovnaní s ich rovesníkmi, ktorí nie sú v situácii NEET.²³

Pri skúmaní štyroch komponentov *wellbeingu* (spokojnosť so životom, zdravotný stav, depresia a spokojnosť so zamestnaním) medzi všeobecnou populáciou vo Veľkej Británii sa ukázalo, že **obdobia nezamestnanosti v mladom veku boli silnými prediktormi nižšej miery spokojnosti so životom, horšieho zdravotného stavu, vyššej miery depresie a nižšej miery spokojnosti so zamestnaním**. Tento efekt sa prejavoval dokonca **po viac než dvadsiatich rokoch od posledného obdobia nezamestnanosti**.²⁴

Podpora duševného zdravia a poskytovanie psychologickéj pomoci sú preto kľúčové pri riešení negatívnych vplyvov statusu NEET.

Dopady v oblasti fyzického zdravia

Ako preukazujú výskumné zistenia, **mladí ľudia v situácii NEET vykazujú vyššiu mieru chronických zdravotných ťažkostí**.²⁵ Longitudinálne výskumy zo zahraničia tiež ukazujú, že **ľudia, ktorí v mladosti boli v situácii NEET, vykazovali v neskorších rokoch vyššiu pravdepodobnosť, že sa u nich vyskytnú zdravotné ťažkosti, v dôsledku ktorých budú hospitalizovaní**. Podľa týchto zistení je skúsenosť so statusom NEET spojená s vyšším rizikom slabého zdravia po 10, ba

²² Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR (2024), *Správa o mládeži 2024. Situačná analýza kvality života mladých ľudí*, Bratislava; Eurofound (2012), *NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*, Luxemburg, Publications Office of the European Union; Feng, Z. et al. (2015), *Consequences, risk factors, and geography of young people not in education, employment or training (NEET)*, Edinburg, The Scottish Government.

²³ Jongbloed, J., Giret, J.-F. (2022), *Quality of life of NEET youth in comparative perspective: subjective well-being during the transition to adulthood*, *Journal of Youth Studies*, 25(3), 321-343.

²⁴ Feng, Z. et al. (2015), *Consequences, risk factors, and geography of young people not in education, employment or training (NEET)*, Edinburg, The Scottish Government.

²⁵ Jongbloed, J., Giret, J.-F. (2022), *Quality of life of NEET youth in comparative perspective: subjective well-being during the transition to adulthood*, *Journal of Youth Studies*, 25(3), 321-343.

dokonca až po 20 rokoch.²⁶ Dáta teda potvrdzujú, že **skúsenosť s NEET statusom má dlhodobé dopady na fyzické zdravie jednotlivca.**

Vplyv na rodinné vzťahy a sociálne väzby

Nezamestnanosť môže **negatívne ovplyvniť aj rodinné vzťahy a sociálne väzby** (Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR, 2024). Status NEET môže spôsobovať konflikty vo vzťahoch, napätie v rodinách a **sociálnu izoláciu. Mladí ľudia v situácii NEET sú zároveň viac ohrození rizikovými a sociálno-patologickými javmi**, ako sú napríklad rôzne závislosti či aktivity na hrane zákona.²⁷

Negatívne dopady na budúcu zamestnatel'nosť a celoživotné príjmy

Výskumy naznačujú, že ľudia, ktorí sa ocitnú v situácii NEET v mladom veku, môžu čeliť dlhodobým dôsledkom. Tie môžu mať negatívny vplyv aj na budúce možnosti zamestnania a príjmov.²⁸ Vzhľadom na to, že mladí ľudia, ktorí sú v situácii NEET, získavajú menej pracovných skúseností, existuje u nich **vyšší predpoklad, že budú mať nižšie príjmy aj v neskoršom veku.** Odborníci sa zhodujú na tom, že situácia NEET, a najmä nezamestnanosť v mladom veku, predstavuje tzv. „**príjmový trest**“, ktorý sa prejavuje aj vtedy, keď jednotlivec už dlhodobo nezažíva nezamestnanosť.²⁹

Celospoločenské a ekonomické dopady na hospodárstvo

Status NEET nemá negatívne dopady len na úrovni jednotlivcov, ale aj na úrovni celospoločenskej.

Nezamestnanosť mladých ľudí výrazne ovplyvňuje **ekonomiku krajiny.** Vysoká nezamestnanosť znamená nižšie príjmy z daní a vyššie výdavky na sociálne dávky a rôzne podporné opatrenia. Ako uvádza Správa o mládeži 2024³⁰, **každý percentuálny bod nezamestnanosti mladých znižuje HDP o 0,2 % a prináša vyššie náklady na sociálne zabezpečenie.** Mladí, ktorí začínajú svoju pracovnú

²⁶ Feng, Z. et al. (2015), *Consequences, risk factors, and geography of young people not in education, employment or training (NEET)*, Edinburg, The Scottish Government.

²⁷ Eurofound (2012), *NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*, Luxemburg, Publications Office of the European Union.

²⁸ Feng, Z. et al. (2015), *Consequences, risk factors, and geography of young people not in education, employment or training (NEET)*, Edinburg, The Scottish Government; Eurofound (2012), *NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*, Luxemburg, Publications Office of the European Union.

²⁹ Eurofound (2012), *NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*, Luxemburg, Publications Office of the European Union.

³⁰ Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže (2024), *Správa o mládeži 2024. Situačná analýza kvality života mladých ľudí*, Bratislava.

dráhu v nezamestnanosti, majú počas života nižšie mzdy a menej priaznivé pracovné podmienky. Výskumy potvrdzujú, že nezamestnanosť mladých má trvalý negatívny dopad na ich pracovnú budúcnosť a prispieva k pretrvávaniu sociálnej nerovnosti.

Výskumníci v roku 2008³¹ vypočítali, že **fakt, že v tomto období bolo na Slovensku 126 767 mladých ľudí v situácii NEET, stál slovenskú ekonomiku 0,8 % HDP** (viac než pol milióna EUR). Vzhľadom na zvyšovanie počtov mladých ľudí v situácii NEET v dôsledku ekonomickej krízy v rokoch 2008/2009 naprieč Európou aj na Slovensku vzrástli tieto náklady na 0,99 % HDP v roku 2011.

Programy ako odborné vzdelávanie, rozvoj zručností či stáže môžu tieto ekonomické dôsledky zmierniť.³²

Spoločenské dôsledky, miera dôvery a intergeneračné riziká

Podľa výskumných zistení **mladí ľudia v situácii NEET vykazujú významne nižšiu úroveň dôvery než ich rovesníci, ktorí nie sú v situácii NEET. Rovnako je to aj v prípade politickej a občianskej participácie.** Dôvera a politická a občianska participácia sú pritom kľúčovými komponentmi fungujúcej demokracie a významnými faktormi sociálnej stability a súdržnosti.³³

Skúsenosť so situáciou NEET môže mať dopad aj na ďalšie generácie. Longitudinálne výskumy z Veľkej Británie ukazujú, že mladí muži vo veku 23 až 33 rokov boli dvakrát viac ohrození nezamestnanosťou, ak ich otec bol nezamestnaný vo veku 16 rokov, než tomu bolo v prípade ich rovesníkov, ktorých rodičia nemali túto skúsenosť.³⁴

Opatrenia a politiky zamerané na znižovanie rizika, že sa mladí ľudia ocitnú v situácii NEET, tak majú skutočný význam aj z dlhodobého hľadiska.

³¹ Eurofound (2012), [NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe](#), Luxemburg, Publications Office of the European Union.

³² Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže (2024), [Správa o mládeži 2024. Situačná analýza kvality života mladých ľudí](#), Bratislava.

³³ Eurofound (2012), [NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe](#), Luxemburg, Publications Office of the European Union.

³⁴ Feng, Z. et al. (2015), [Consequences, risk factors, and geography of young people not in education, employment or training \(NEET\)](#), Edinburg, The Scottish Government.

Relevantný legislatívny a strategický rámec pre oblasť NEET

Strategický prístup a politiky na úrovni Európskej únie

Na úrovni Európskej únie je téma mladých ľudí v situácii **NEET jednou z najväčších priorít sociálnej politiky**.

EÚ k tejto problematike pristupuje kombináciou legislatívnych odporúčaní, priamej finančnej podpory a špecifických programov mobility.

Reinforced Youth Guarantee (Posilnená Záruka pre mladých)

Hlavným politickým rámcom v tejto oblasti je Reinforced Youth Guarantee (Posilnená Záruka pre mladých) z roku 2020, ktorá priamo nadväzuje na Youth Guarantee (Záruka pre mladých) z roku 2013. Cieľom je boj proti nezamestnanosti a neaktivite mladých ľudí vo veku 15 až 29 rokov. Posilnená Záruka pre mladých je záväzkom členských štátov, že zabezpečia, aby každý mladý človek dostal do štyroch mesiacov od straty zamestnania alebo ukončenia vzdelávania dobrú ponuku: 1) zamestnania, 2) pokračujúceho vzdelávania, 3) učňovskej prípravy, 4) stáže.

Na implementáciu Posilnenej Záruky pre mladých sú na úrovni EÚ vyčlenené finančné prostriedky v rámci NextGenerationEU a European Social Fund Plus.

Základom Posilnenej Záruky pre mladých je individuálny prístup na mieru. Tieto princípy sú premietnuté aj v legislatíve a strategických dokumentoch na národnej úrovni na Slovensku.

Youth Employment Support (Podpora zamestnanosti mladých ľudí)

Ide o komplexný balík politík na úrovni EÚ prijatý v roku 2020 v reakcii na dopady pandémie COVID-19 na zamestnanosť a aktiváciu mladých ľudí. Nejde o jeden dokument, ale o **súbor štyroch pilierov**, ktoré majú mladým ľuďom (a najmä tým, ktorí sú v situácii NEET) pomôcť prejsť zo školy do zamestnania. Youth Employment Support je teda vystavaný okolo 1) posilnenej Záruky pre mladých, 2) odborného vzdelávania a prípravy, 3) učňovskej prípravy a 4) doplňujúcich opatrení na podporu zamestnanosti.

European Pillar of Social Rights (Európsky pilier sociálnych práv)

Ide o strategický „kompas“ EÚ, ktorý definuje 20 kľúčových zásad pre spravodlivejšiu Európu. Potreby mladých ľudí v situácii NEET adresuje

predovšetkým prostredníctvom **garancie včasnej intervencie a personalizovanej podpory**, ktoré sú ukotvené v jeho 20 princípoch smerujúcich k spravodlivej a inkluzívnej Európe.

Princíp 1: Vzdelávanie a rozvoj zručností

Európsky pilier sociálnych práv zdôrazňuje právo na celoživotné vzdelávanie, pretože vzdelávanie nemá končiť školou.

Princípy 3 až 11: Rovnosť príležitostí a inklúzia

Európsky pilier sociálnych práv sa zameriava aj na hĺbkové príčiny situácie NEET, ako sú diskriminácia, nedostatočná podpora detí z chudobného prostredia.

Princíp 4: Aktívna podpora zamestnanosti

Tento princíp obsahuje najmä právo na ponuku (práce, pokračujúceho vzdelávania, učňovskej prípravy alebo stáže) do štyroch mesiacov, a personalizovanú pomoc a podporu.

EU Youth Strategy 2019 – 2027

EU Youth Strategy (2019 – 2027) predstavuje politický rámec EÚ, ktorého primárnym cieľom je podnietiť mladých ľudí k angažovanosti a k tomu, aby sa stali aktívnymi občanmi v rámci demokracie a spoločnosti. Hoci stratégia sa explicitne nezameriava na mladých ľudí v situácii NEET, je postavená tak, aby zabezpečila, že **všetci mladí ľudia budú mať potrebné zdroje na participáciu v spoločnosti**, čo je kľúčové pre prevenciu situácie NEET.

Stratégia je postavená na troch pilieroch:

- 1/ Engage (zapájanie) – podpora participácie mladých ľudí na demokratickom živote
- 2/ Connect (spájanie) – prepájanie mladých ľudí naprieč Európou s cieľom posilniť sociálnu a občiansku angažovanosť
- 3/ Empower (posilnenie) – podpora práce s mládežou a rozvoj potenciálu mladých ľudí tak, aby mali dostatočné zdroje pre aktívny život v spoločnosti.

Zohľadnenie mladých ľudí s migračným pôvodom v politikách EÚ

Európske politiky reflektujú situáciu mladých ľudí s migračným pôvodom v kategórii NEET predovšetkým cez princípy **rovnosti príležitostí, nediskriminácie**

a **individualizovanej podpory**. Tieto dokumenty sa zameriavajú na odstraňovanie špecifických bariér, ktorým čelia mladí ľudia z odlišného kultúrneho prostredia.

1. Princíp rovnosti a inklúzie

European Pillar of Social Rights explicitne zakazuje diskrimináciu a vyžaduje aktívnu podporu príležitostí pre skupiny, ktoré sú na trhu práce zastúpené nedostatočne.

2. Cielená aktivizácia

Reinforced Youth Guarantee prešla v roku 2020 zmenou, aby lepšie adresovala potreby najzraniteľnejších skupín, kam patria aj mladí ľudia s migračným pôvodom. Kladie dôraz na aktiváciu osôb, ktoré čelia viacerým prekážkam súčasne, a presadzuje individualizovaný prístup.

3. Sociálna a občianska angažovanosť

EU Youth Strategy (2019 – 2027) má za cieľ zabezpečiť, aby **všetci mladí ľudia** mali potrebné zdroje na to, aby sa mohli zúčastňovať na živote spoločnosti. Cez piliere „Engage, Connect, Empower“ (Zapájať, Spájať, Umožňovať) sa snaží vziať do demokratického života aj tie skupiny mládeže, ktoré stoja na okraji spoločnosti.

Právny poriadok, národné stratégie a iniciatívy na Slovensku

Problematika mladých ľudí v kategórii NEET je na Slovensku riešená cez prierezovú legislatívu a stratégie, ktoré kombinujú politiku trhu práce, neformálneho vzdelávania a práce s mládežou.

Legislatíva v oblasti trhu práce a zamestnanosti

Reflexia mladých ľudí v situácii NEET v platnej legislatíve

Legislatíva v oblasti zamestnanosti **nepracuje explicitne s pojmom NEET**, potreby tejto cieľovej skupiny na trhu práce reflektuje prostredníctvom viacerých definícií a špecifických nástrojov aktívnych opatrení na trhu práce.

Zákon o službách zamestnanosti definuje mladých ľudí, predovšetkým **absolventov, ako znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie**, vďaka čomu majú potom nárok na intenzívnejšiu podporu pri vstupe na trh práce. Podľa §8(a) je znevýhodneným uchádzačom o zamestnanie občan mladší ako 26 rokov, ktorý ukončil sústavnú prípravu na povolanie v dennej forme štúdia pred menej ako

dvomi rokmi a odvtedy nemal pravidelne platené zamestnanie (trvajúce aspoň šesť po sebe nasledujúcich mesiacov).

Zákonník práce túto cieľovú skupinu adresuje prostredníctvom **zvýšenej ochrany mladistvých zamestnancov**, špecifických pravidiel pre **prvovstupujúcich na trh práce** a nástrojov na **prepojenie vzdelávania s praxou**.

Mladí cudzinci v situácii NEET v legislatíve

Napriek tomu, že zákon o službách zamestnanosti hovorí predovšetkým o občanoch, do kategórie mladých ľudí spadajú aj mladí cudzinci, ak patria do jednej z nasledujúcich skupín:

- **Občania členských štátov EÚ** a ich rodinní príslušníci
- Cudzinci, ktorým bol udelený **azyl** alebo poskytnutá **doplnková ochrana**.
- Držitelia **dlhodobého pobytu** v EÚ
- Držitelia **modrej karty** (na účely evidencie na úrade práce)

Zákon o službách zamestnanosti totiž v §2 uvádza, že osoby spadajúce do týchto kategórií majú v právnych vzťahoch vznikajúcich podľa tohto zákona **rovnaké postavenie**. To znamená, že aj mladý cudzinec s týmto statusom by mal mať nárok na intenzívnejšie podporné služby v rámci aktívnych opatrení na trhu práce, napr. sprostredkovanie zamestnania (§32), informačné a odborné poradenské služby (pozri nižšie), vzdelávanie a príprava na trh práce (§44, §46 a §46a) či príspevok na mobilitu a dochádzku za prácou (§53 a §53a). Podobne aj zákonník práce situáciu mladých cudzincov adresuje kombináciou **všeobecných zásad rovnakého zaobchádzania** a osobitnej **ochrany mladistvých**. V základných zásadách **garantuje osobám právo na prácu a slobodnú voľbu zamestnania v súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania** (Čl. 1). Výslovne sa zakazuje diskriminácia zamestnancov z dôvodu ich **národného alebo sociálneho pôvodu**, rasy, farby pleti či jazyka. Ak teda cudzinec patrí do vekovej kategórie **mladistvých** (pod 18 rokov), zákon mu priznáva zvýšenú ochranu rovnako, ako je tomu v prípade mladistvých občanov a občianok.

Zákon o službách zamestnanosti zároveň stanovuje, že **štátny príslušník tretej krajiny, ktorému bol udelený azyl alebo doplnková ochrana**, sa automaticky považuje za **znevýhodneného uchádzača o zamestnanie**. To znamená, že aj mladý cudzinec s týmto statusom má nárok na intenzívnejšie podporné služby zamestnanosti a budúci zamestnávateľ môže napríklad žiadať o **finančný príspevok na podporu jeho zamestnávania** (§50).

Mladí ľudia v situácii NEET v národných strategických dokumentoch SR

Slovensko má vypracovaných niekoľko kľúčových strategických dokumentov, ktorých cieľom je zvyšovanie zamestnanosti, rozvoj zručností potrebných pre trh práce a realizácia podporných opatrení pre znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie.

Viaceré z nich sú explicitne cielené na mladých ľudí v situácii NEET, alebo tých, ktorí sú situáciou NEET ohrození.

Národný plán posilnenia Záruky pre mladých v SR s výhľadom do roku 2030

definuje svoju **cieľovú skupinu ako mladých ľudí do 30 rokov**, vrátane tých, ktorí nie sú zamestnaní, nepokračujú v procese vzdelávania, ani sa nezúčastňujú na odbornej príprave. Sú teda **v situácii NEET** alebo sú ňou ohrození. Národný plán je **zameraný** predovšetkým **na žiakov a študentov, ktorí sú ohrození predčasným ukončením školskej dochádzky, znevýhodnených mladých ľudí a mladých ľudí ohrozených sociálnym vylúčením.**

Strategické priority rozvoja zamestnanosti v SR s výhľadom do roku 2030

identifikujú mladých ľudí ako jednu z prioritných zraniteľných skupín na trhu práce. Hlavným cieľom v tejto oblasti je **znížiť podiel mladých ľudí vo veku 15 – 30 rokov**, ktorí sú v situácii NEET, a to zlepšením ich vyhliadok na zamestnanie. Stratégia zároveň prináša v prístupe k tejto skupine kľúčovú zmenu, a to **rozšírenie na neaktívnych NEET**. Prioritou sa teda stáva vyhľadávanie a podpora **neaktívnych mladých ľudí**, ktorí nie sú v evidencii úradov práce. Ide o zásadné rozšírenie sociálnej a rodinnej politiky nad rámec doterajších aktivít pre evidovaných uchádzačov.

Aj Akčný plán na ďalšie posilnenie integrácie dlhodobo nezamestnaných na trh práce do roku 2030 explicitne zahŕňa mladých ľudí v situácii NEET, a to najmä v rámci špecifických národných projektov. Osobitná pozornosť sa venuje zraniteľným skupinám, ktoré sú najviac postihnuté digitálnou a zelenou transformáciou, čo sa priamo dotýka mladých ľudí vstupujúcich na modernizujúci sa trh práce. Celkovo je však plán zameraný na dlhodobo nezamestnaných.

Jedine Stratégia SR pre mládež na roky 2021 – 2028 pojem alebo skratku „NEET“ **explicitne nepoužíva**. Dokument túto cieľovú skupinu a jej potreby namiesto toho definuje a adresuje prostredníctvom inej terminológie a opisných kategórií.

- **Uchádzači o zamestnanie:** stratégia v oblasti zamestnanosti uvádza, že v roku 2020 bolo na Slovensku mesačne evidovaných v priemere takmer **25 000 mladých ľudí do 29 rokov** ako uchádzačov o zamestnanie po ukončení povinnej školskej dochádzky.

- **Znevýhodnení a zraniteľní mladí ľudia:** dokument plánuje podporovať programy na zlepšenie zamestnatel'nosti konkrétne pre „znevýhodnených a zraniteľných mladých ľudí“, vrátane osôb z marginalizovaných rómskych komunít.

- **Prevenca sociálneho vylúčenia:** práca s mládežou je v stratégii označená za „**most**“ k vzdelávaniu, odbornému výcviku alebo práci, ktorý má kľúčovú úlohu pri predchádzaní sociálnemu vylúčeniu.

- **Ekonomický status:** stratégia uznáva, že mladí ľudia nie sú homogénnou skupinou a ich potreby sa odvíjajú od viacerých faktorov, medzi ktoré radí aj ich **ekonomický status**.

- **Finančná bariéra a neorganizovaná mládež:** dokument upozorňuje na skupinu mladých ľudí, pre ktorých je finančná náročnosť voľnočasových aktivít bariérou, a preto sa zameriava na prácu s „**neorganizovanou mládežou**“ (napr. na sídliskách a vidieku), ktorá je najviac ohrozená sociálno–patologickými javmi.

Stratégia sa zároveň systematicky venuje prekážkam, ktorým títo mladí ľudia čelia, ako sú **digitálna priepasť** (nedostatok zručností pre trh práce), **nedostatok kariérového poradenstva** či vplyv **sociálno–ekonomického zázemia** na ich úspech v živote.

Stratégia celoživotného vzdelávania a poradenstva na roky 2021 – 2030 s týmto pojmom pracuje. **Mladí ľudia v situácii NEET sú definovaní ako jedna z prioritných cieľových skupín**, a to najmä ako cieľová skupina pre intervencie, ale aj ako kľúčový indikátor úspešnosti opatrení.

Mladí cudzinci v situácii NEET v národných strategických dokumentoch SR

Na cieľovú skupinu cudzincov sa okrajovo zameriava len Stratégia pre mládež a Stratégia celoživotného vzdelávania.

Stratégia pre mládež definuje mladých cudzincov (nie je však špecifikované, či má ísť o cudzincov v situácii NEET) ako jednu zo zraniteľných skupín, na ktoré sa majú zameriavať opatrenia v oblasti rozvoja kľúčových kompetencií.

Stratégia celoživotného vzdelávania pracuje s pojmom **migranti**, nešpecifikuje však, či má ísť o mladých migrantov alebo migrantov v situácii NEET. Migranti sú uvedení ako možná cieľová skupina opatrení na zlepšovanie základných zručností pilotných intervenčných programov a na rozvoj občianskeho vzdelávania dospelých.

Opatrenia zamerané na mladých ľudí v situácii NEET pre oblasť zamestnanosti

Podpora mladých ľudí, a špeciálne mladých ľudí v situácii **NEET**, v oblasti zamestnanosti je v legislatíve a strategických dokumentoch štruktúrovaná do niekoľkých kľúčových oblastí:

1/ Prevencia, mapovanie a včasná intervencia

Cieľom týchto opatrení je identifikovať riziká ešte pred vznikom situácie NEET a zmapovať potreby tejto rozmanitej skupiny.

- **Systém včasného varovania** – rozvoj mechanizmov na školách, ktoré identifikujú žiakov ohrozených predčasným ukončením školskej dochádzky, aby sa predišlo ich prepadu do kategórie NEET. Tento typ opatrení definuje najmä Národný plán posilnenia Záruky pre mladých,
- **Regionálne analýzy NEET** – opatrenie na vypracovanie špecifických štúdií v regiónoch SR s cieľom popísať štruktúru neaktívnych mladých ľudí a navrhnúť pre nich adresné služby je definované v Národnom pláne posilnenia Záruky pre mladých,
- **Zmluva o budúcej pracovnej zmluve** – zákonník práce v §53 zavádza možnosť zamestnávateľa uzavrieť dohodu so žiakom strednej odbornej školy (od 15 rokov), ktorá mu garantuje prácu po škole výmenou za záväzok zotrvať u zamestnávateľa,
- **Preventívne programy** – Národný plán posilnenia Záruky pre mladých obsahuje opatrenia zamerané na realizáciu aktivít priamo v školách alebo cez mimovládne organizácie zameraných na žiakov v posledných ročníkoch.

2/ Odborné poradenstvo a individualizovaná podpora

V tomto type opatrení sa štát zameriava na prechod od plošných opatrení k podpore „šitej na mieru“ konkrétnemu mladému človeku.

- **Kvalitná ponuka** – Národný plán posilnenia Záruky pre mladých si ako jeden z hlavných cieľov stanovuje zabezpečenie kvalitnej ponuky zamestnania, vzdelávania alebo praxe pre každého mladého človeka do 30 rokov v lehote **štyroch mesiacov** od straty práce alebo ukončenia školy. K napĺňaniu tohto cieľa má potom smerovať poradenstvo a podpora,
- **Špecializovaní poradcovia pre mládež** – jedným z opatrení Národného plánu posilnenia Záruky pre mladých je aj navýšenie kapacít na úradoch práce o odborníkov zameraných výhradne na klientov do 30 rokov,

- **Celoživotné kariérové poradenstvo** – vytváranie regionálnych centier celoživotného poradenstva, ktoré poskytujú kariérne, vzdelávacie a sociálne poradenstvo na jednom mieste (Stratégia celoživotného vzdelávania),
- **Profilácia uchádzačov o zamestnanie a individuálny akčný plán (IAP)** – zavedenie sofistikovaných nástrojov na úradoch práce, ktoré identifikujú mieru ohrozenia klienta dlhodobou nezamestnanosťou a prispôsobujú mu služby (Stratégia celoživotného vzdelávania). Národný plán posilnenia Záruky pre mladých zároveň predstavuje individuálny akčný plán ako povinný dokument pre znevýhodnených uchádzačov, ktorý na základe profilácie určuje konkrétne kroky, harmonogram a služby vedúce k zamestnaniu,
- **Jednotné kontaktné miesta (pozri nižšie)** – Národný plán posilnenia Záruky pre mladých si stanovuje za cieľ vytvorenie siete 54 centier, ktoré mladým ľuďom poskytnú na jednom mieste kariérne, sociálne aj psychologické poradenstvo. Mali by teda fungovať ako one-stop-shops,
- **Vyhľadávanie neaktívnych NEET** – Strategické priority rozvoja zamestnanosti obsahujú tiež opatrenia zamerané na aktívnu terénnu prácu a osvetu v spolupráci so sociálnymi službami. Cieľovou skupinou sú mladí ľudia, ktorí nie sú v evidencii úradov práce.

3/ Rozvoj kľúčových kompetencií

Opatrenia v tejto kategórii reagujú na digitálnu a zelenú transformáciu trhu práce a nedostatok praktických zručností a na mladých ľudí s nízkou kvalifikáciou a tých, ktorí predčasne opustili školský systém. Ide o výzvy, ktorým vo výraznejšej miere čelia práve mladí ľudia v situácii NEET.

- **Národná iniciatíva pre základné zručnosti** – prioritná podpora pre NEET a nízkokvalifikovaných v oblasti čitateľskej, matematickej a digitálnej gramotnosti, ktoré sú nevyhnutné pre vstup na trh práce (Stratégia celoživotného vzdelávania),
- **Projekt „Zručnosti pre trh práce“** – tento projekt nahradil predchádzajúce projekty REPAS+ a KOMPAS+, ktoré boli zamerané na rekvalifikačné a kompetenčné kurzy. Projekt „Zručnosti pre trh práce“ sa orientuje na podporu rekvalifikácií a kurzov zameraných na digitálne, zelené a podnikateľské zručnosti, ktoré mladým ľuďom chýbajú,
- **Uznávanie neformálneho vzdelávania** – implementácia nástrojov ako **Youthpass**, ktoré potvrdzujú zručnosti nadobudnuté cez dobrovoľníctvo a prácu s mládežou pre potreby trhu práce (Národný plán posilnenia Záruky pre mladých),

- **Flexibilita cez mikrokvalifikácie** – zavedenie tzv. **mikrocertifikátov**, ktoré umožňujú doložiť konkrétnu zručnosť získanú krátkym kurzom, čo je efektívne najmä pri rýchlej rekvalifikácii v IT a digitálnej oblasti (Stratégia celoživotného vzdelávania),
- **Druhošancové vzdelávanie** – zvýšenie počtu miest v programoch, ktoré umožňujú mladým s nízkou kvalifikáciou dodatočne si dokončiť vzdelanie (Národný plán posilnenia Záruky pre mladých, Strategické priority rozvoja zamestnanosti, Stratégia celoživotného vzdelávania),
- **Finančná gramotnosť**: Programy zamerané na rozvoj ekonomického myslenia a zodpovedného hospodárenia mladých ľudí (Stratégia SR pre mládež).

4/ Vstup na trh práce, prax a mobilita

Tieto nástroje finančne stimulujú zamestnávateľov aj mladých ľudí pri získavaní prvých pracovných skúseností.

- **Absolventská prax** – program pre absolventov v evidencii úradu práce (aspoň 1 mesiac), trvajúci **3 až 6 mesiacov** v rozsahu 20 hodín týždenne s príspevkom vo výške **životného minima** (zákon o službách zamestnanosti, Národný plán posilnenia Záruky pre mladých),
- **Finančné stimuly pre zamestnávateľov** – príspevok na úhradu až **80 % celkovej ceny práce** pri zamestnaní znevýhodneného mladého človeka alebo uchádzača do 30 rokov po dobu 12 mesiacov (zákon o službách zamestnanosti, Národný plán posilnenia Záruky pre mladých),
- **Mentorované zapracovanie** – podpora pre zamestnávateľov na mzdu mentora, ktorý vedie mladého NEET zamestnanca počas adaptačného obdobia (Akčný plán na ďalšiu integráciu dlhodobo nezamestnaných na trh práce),
- **Podpora samozamestnania a podnikavosti** – finančný príspevok na začatie podnikania, podmienený vypracovaním podnikateľského zámeru a absolvovaním prípravy, rozvoj podnikateľských zručností cez mentoring, coaching a finančnú podporu pre co-workingové priestory a startupy (zákon o službách zamestnanosti, Národný plán posilnenia Záruky pre mladých, Stratégia SR pre mládež),
- **Príspevky na mobilitu** – podpora dochádzky za prácou a príspevok na presťahovanie pre mladých ľudí, ktorí si nájdu prácu mimo miesta bydliska (zákon o službách zamestnanosti).

Prístup k mladým ľuďom v situácii **NEET** je v oblasti zamestnanosti definovaný systémovou implementáciou posilnenej **Záruky pre mladých**, ktorej ústredným

cieľom je poskytnúť kvalitnú ponuku zamestnania, ďalšieho vzdelávania alebo odbornej praxe do štyroch mesiacov od straty práce či ukončenia formálneho štúdia. Ostatná legislatíva a strategické dokumenty kladú dôraz najmä na proaktívne vyhľadávanie a aktivizáciu neaktívnych mladých ľudí v situácii NEET mimo evidencie úradov práce a cielenú intervenciu pre zraniteľné skupiny, akými sú mladí ľudia s nízkou kvalifikáciou, zdravotným postihnutím či osoby z marginalizovaných komunít.

Sektor neformálneho vzdelávania a práce s mládežou

Vymedzenie cieľovej skupiny

Hlavným zákonom v tejto oblasti je [zákon o podpore práce s mládežou](#), ktorý však **termín NEET explicitne nepoužíva**. Adresuje však túto skupinu v rámci širšieho vekového ohraničenia **mládežníkov (12 až 30 rokov)** a zameriava sa na ich aktiváciu, rozvoj zručností a sociálne začlenenie.

Strategické priority v oblasti neformálneho vzdelávania a práce s mládežou definujú dva kľúčové dokumenty, a to [Stratégia SR pre mládež na roky 2021 – 2028](#) a [Stratégia celoživotného vzdelávania a poradenstva na roky 2021 – 2030](#).

Ako uvádzame vyššie, Stratégia SR pre mládež mladých ľudí v situácii NEET explicitne nedefinuje ako svoju cieľovú skupinu, ale jej potreby namiesto toho definuje a adresuje prostredníctvom inej terminológie a opisných kategórií.

Stratégia celoživotného vzdelávania s týmto pojmom pracuje. **Mladí ľudia v situácii NEET sú definovaní ako jedna z prioritných cieľových skupín**, a to najmä ako cieľová skupina pre intervencie, ale aj ako kľúčový indikátor úspešnosti opatrení.

Právny a strategický rámec pre prácu s mladými cudzincami

Zákon o podpore práce s mládežou reflektuje potreby mladých cudzincov v situácii NEET predovšetkým cez **princíp nediskriminácie** a nástroje na rozvoj kompetencií pre pracovný život. Nerozoznáva ich explicitne ako cieľovú skupinu so špecifickými potrebami či výzvami.

Zákon sa však riadi **zásadou rovnakého zaobchádzania** (§3), ktorá hovorí o tom, že práva ustanovené týmto zákonom sa zaručujú rovnako všetkým mládežníkom (osoby od 12 do 30 rokov). Zákon zároveň výslovne zakazuje diskrimináciu z dôvodu **rasy, farby pleti, jazyka, príslušnosti k národnostnej menšine, národného alebo sociálneho pôvodu** či iného postavenia. To by malo zabezpečiť, že mladí cudzinci

v situácii NEET majú rovnaký prístup k programom neformálneho vzdelávania ako občania SR.

Mali by mať teda prístup k programom a aktivitám, ktoré štát podporuje prostredníctvom dotácií (pozri vyššie) a ktoré sú zamerané na prekonávanie bariér na trhu práce.

Mladí cudzinci v situácii NEET by zároveň mohli byť vnímaní ako „mládež znevýhodnená iným spôsobom“, a to najmä kvôli jazykovej a kultúrnej rozmanitosti. Regionálne aj miestne samosprávy by im teda vo svojich aktivitách a koncepciách mali venovať pozornosť.

Stratégia pre mládež definuje mladých cudzincov (nie je však špecifikované, či má ísť o cudzincov v situácii NEET) ako jednu zo zraniteľných skupín, na ktoré sa majú zameriavať opatrenia v oblasti rozvoja kľúčových kompetencií.

Stratégia celoživotného vzdelávania pracuje s pojmom **migranti**, nešpecifikuje však, či má ísť o mladých migrantov alebo migrantov v situácii NEET. Migranti sú uvedení ako možná cieľová skupina opatrení na zlepšovanie základných zručností pilotných intervenčných programov a na rozvoj občianskeho vzdelávania dospelých.

Aktuálne opatrenia zamerané na mladých v situácii NEET v oblasti neformálneho vzdelávania a mládežníckej politiky

Na mladých ľudí v situácii NEET je zameraných aj viacero opatrení, ktoré využívajú metódy neformálneho vzdelávania a práce s mládežou. V prípade týchto opatrení nejde priamo o ich umiestnenie sa na trhu práce, skôr ide o ich celkovú aktivizáciu, rozvoj kompetencií a pod. To, samozrejme, zvyšuje pravdepodobnosť ich úspešnej integrácie na trh práce.

1/ Systémová podpora a kvalita práce s mládežou

Tieto opatrenia vytvárajú legislatívny a inštitucionálny rámec pre uznanie neformálneho vzdelávania ako rovnocenného nástroja rozvoja osobnosti.

Zákon o podpore práce s mládežou definuje prácu s mládežou ako činnosť výchovného a vzdelávacieho charakteru realizovanú najmä cez neformálne vzdelávanie. Ministerstvo školstva rozhoduje o akreditácii vzdelávacích programov, čím garantuje kvalitu prípravy pracovníkov s mládežou a vedúcich.

Zákon tiež **zavádza značku kvality „Moderné centrum mládeže“**. Ide o systém hodnotenia a udeľovania značky kvality centrá, ktoré poskytujú nadštandardnú a modernú prácu s mládežou.

Okrem toho zákon o podpore práce s mládežou a tiež Stratégia SR pre mládež zavádzajú finančnú podporu pre vzdelávacie aktivity pre odborníkov, lektorov a dobrovoľníkov s cieľom zvyšovať ich kompetencie v oblasti inklúzie a inovatívnych metód.

2/ Aktivizácia neaktívnych mladých ľudí (NEET)

Stratégia SR pre mládež zdôrazňuje, že pre mladých ľudí v situácii NEET sú pracovníci s mládežou a centrá, v ktorých pôsobia často „prvým kontaktom“ so systémom a mostom k ďalšiemu uplatneniu.

Stratégia preto stanovuje ako prioritu podporu pre **nízkoprahové a terénne programy** prostredníctvom vytvárania a podpory bezpečných priestorov a komunitných služieb pre neorganizovanú mládež na sídliskách a vidieku, kde má neformálne vzdelávanie prebiehať bezbariérovo.

Veľkou výzvou zostáva podľa Stratégie celoživotného vzdelávania **vyhľadávanie neaktívnych NEET**. Na jej prekonávanie má slúžiť **rozvoj terénnej spolupráce medzi úradmi práce a mimovládnyimi organizáciami**, ktoré dokážu mladých ľudí v situácii NEET osloviť priamo v ich prirodzenom prostredí a pomôcť im vrátiť sa do systému.

Stratégia celoživotného vzdelávania zavádza tiež **národnú iniciatívu pre základné zručnosti**, v rámci ktorej sa majú realizovať neformálne kurzy čitateľskej, matematickej a digitálnej gramotnosti so špeciálnym zameraním na nízko kvalifikovaných mladých ľudí a mladých ľudí v situácii NEET.

3/ Rozvoj kľúčových kompetencií a uznávanie výsledkov

Opatrenia v tejto oblasti sa zameriavajú na to, aby zručnosti získané mimo školy mali reálnu váhu na trhu práce.

Stratégia celoživotného vzdelávania sa zameriava na **budovanie systému, ktorý umožní mladým ľuďom premeniť skúsenosti z neformálneho vzdelávania a praxe na oficiálne uznanú kvalifikáciu** (napr. na úrovni výučného listu alebo čiastkovej kvalifikácie).

Okrem toho zavádza tiež tzv. **mikrokvalifikácie**, teda krátke, flexibilné vzdelávacie moduly (napr. v digitálnej oblasti), ktoré sú ukončené rešpektovaným dokladom o získanej zručnosti.

Dôležitými opatreniami sú tiež tie, ktoré sa zameriavajú na prepojenie neformálneho vzdelávania s potrebami trhu práce cez partnerstvá so zamestnávateľmi a kariérové poradenstvo (Stratégia SR pre mládež).

4/ Dobrovoľníctvo a participácia

Dobrovoľníctvo je v relevantných stratégiách vnímané ako nástroj na získanie prvých pracovných návykov a sociálnu inklúziu. To následne pôsobí ako prevencia toho, že sa mladí ľudia ocitajú v situácii NEET. Opatrenia v tejto oblasti rozpracúva najmä Stratégia SR pre mládež, ale aj zákon o podpore práce s mládežou.

Stratégia SR pre mládež predstavuje opatrenia na podporu projektov, ktoré učia mladých zodpovednosti a kritickému mysleniu, pričom získané zručnosti sú certifikované nástrojmi ako **Youthpass**. Taktiež navrhuje využívanie Európskeho zboru solidarity a iných programov EÚ na podporu mobility a získavania skúseností pre znevýhodnené skupiny mladých.

Dôležitým nástrojom na posilňovanie dobrovoľníctva mladých sú **mládežnícke parlamenty a rady**. Stratégia SR pre mládež aj zákon o podpore práce s mládežou venujú výraznú pozornosť podpore vzniku obecných a krajských mládežníckych parlamentov ako poradných orgánov samospráv.

5/ Inklúzia a ochrana práv

Strategické dokumenty garantujú prístup k týmto príležitostiam pre všetkých bez rozdielu.

Zákon o podpore práce s mládežou výslovne zakazuje diskrimináciu v prístupe k neformálnemu vzdelávaniu na akomkoľvek základe.

Stratégia SR pre mládež zároveň definuje ako jedno z opatrení zabezpečenie prístupu k informáciám o príležitostiach v jazykoch národnostných menšín a v prístupných formátoch pre zdravotne znevýhodnených.

Prehľad realizovaných iniciatív a projektov

Národný projekt Šanca pre mladých

Cieľom projektu „**Šanca pre mladých**“, ktorý v rokoch 2017–2018 implementovalo Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR, je zlepšenie postavenia uchádzačov o zamestnanie v situácii NEET na trhu práce, zvýšenie zamestnatel'nosti, zamestnanosti, znižovanie dlhodobej nezamestnanosti podporou vytvorenia pracovných miest u zamestnávateľov. Hlavnými aktivitami projektu bolo poskytovanie finančných príspevkov na úhradu časti celkovej ceny práce prijatého zamestnanca na podporované pracovné miesto, príspevku na pracovného tútora a príspevku na úhradu časti nevyhnutných nákladov súvisiacich s výkonom zamestnávania.

Regionálne analýzy a partnerstvá pre mladých

Táto výzva bola zameraná na dopyt a realizovali ju samosprávne kraje. Jej **hlavným cieľom** bolo znížiť počet mladých ľudí vo veku 15 až 30 rokov v situácii NEET, najmä tých, ktorí sú neaktívni a nie sú evidovaní na úradoch práce. Samosprávnym krajom bol poskytnutý finančný príspevok na *vypracovanie regionálnych analýz o postavení mladých ohrozených situáciou NEET a na podporu vzniku regionálnych partnerstiev na implementáciu Záruky pre mladých*. Vďaka tejto výzve sa uskutočnilo 6 projektov vo všetkých krajoch s výnimkou Bratislavského a Nitrianskeho.

Národný projekt Právo na prvé zamestnanie

Od jesene 2025 pokračuje svojou druhou fázou národný projekt Právo na prvé zamestnanie. Projekt je zameraný na rozvoj pracovných zručností mladých ľudí a zároveň poskytuje zamestnávateľom príležitosť získať nových zamestnancov. Zamestnávatelia môžu požiadať o preplatenie až 80 % nákladov na mzdu, maximálne do výšky 1 010 eur mesačne počas obdobia deviatich mesiacov. Po skončení tejto doby sa vyžaduje, aby bol zamestnanec udržaný v pracovnom pomere minimálne ďalších šesť mesiacov.

Podmienky účasti v projekte sa líšia podľa veku: absolventi VŠ sa môžu prihlásiť po 3 mesiacoch na úrade práce, absolventi SŠ už po 1 mesiaci. Zároveň platí, že uchádzač nesmel na Slovensku pracovať súvisle aspoň 6 mesiacov.

Aktivácia mladých NEET pre digitálnu dobu

Národný projekt, ktorý implementuje Digitálna koalícia, vyvíja inovatívne testovacie nástroje na meranie digitálnych zručností a identifikáciu osobnostných predpokladov mladých ľudí pre kariérny rozvoj. Účastníci v situácii NEET alebo ohrození ňou absolvujú sériu online psychometrických a kompetenčných testov. Výsledkom je personalizovaný report so silnými stránkami využiteľnými na trhu práce a s úrovňou digitálnych zručností. Na základe výsledkov im budú odporúčané perspektívne povolania z Národnej sústavy povolaní a vhodné kurzy, ktoré môžu financovať štátnym príspevkom.

Jednotné kontaktné miesta (JKM) ako nástroj komplexnej podpory mládeže

Definícia a poslanie Jednotných kontaktných miest pre mladých

Vznik a rozvoj **jednotných kontaktných miest pre mladých (JKM)** reaguje na situáciu časti mladých ľudí, ktorí v období prechodu zo školy do zamestnania čelia problémom a riziku sociálneho vylúčenia. JKM konkrétne reagujú na:

- zvýšený počet mladých ľudí ohrozených nezamestnanosťou, chudobou a sociálnym vylúčením (najmä tzv. NEET – mladí, ktorí nepracujú, neštudujú ani sa nepripravujú na povolanie),
- komplikovaný prechod zo školy na trh práce,
- narastajúce psychosociálne problémy mladých (stres, duševné zdravie, zadlžovanie, bývanie),
- nízka informovanosť mladých o dostupných službách a právach a neprehľadný systém pomoci spojený s neúmernou byrokraciou.

Jednotné kontaktné miesta pre mladých (JKM) sú fyzické centrá, kde mladí ľudia môžu **bezplatne dostať komplexnú pomoc a služby v podobe informácií, poradenstva a inej podpory** v oblasti štúdia, zamestnania, osobného rozvoja a sociálneho začlenenia. Hlavným cieľom vzniku a fungovania JKM je podporiť začlenenie mladých ľudí do vzdelávania a na trh práce, najmä znevýhodnených mladých a tých, ktorí sú v zraniteľnej situácii.

Konkrétnejšími cieľmi JKM sú:

- **podpora mladých ľudí do 30 rokov**, najmä tých, ktorí:
 - nie sú v zamestnaní, vzdelávaní ani odbornej príprave (teda sú v situácii NEET),
 - sú ohrození nezamestnanosťou alebo sociálnym vylúčením.
- **poskytovanie koordinovaných služieb**, ktoré pomáhajú rozvíjať zručnosti, zvýšiť zamestnatelnosť a osobný potenciál, **na jednom mieste**.

Proces etablovania a zakladania siete JKM na Slovensku

Samotnému vzniku a rozvoju JKM na Slovensku predchádzali aktivity **zamerané na zmapovanie a analyzovanie situácie mladých v situácii NEET alebo v riziku situácie NEET, vypracovanie akčných plánov a vytvorenie regionálnych partnerstiev aktérov pracujúcich s mládežou**.

Koncom roka 2023 vyhlásilo Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny výzvu „*Regionálne analýzy a partnerstvá pre mladých*“³⁵, v rámci ktorej boli zrealizované aktivity v Trenčianskom, Trnavskom, Banskobystrickom, Žilinskom, Prešovskom a Košickom kraji. V Trnavskom kraji bola v spolupráci s Trnavskou univerzitou vypracovaná *Regionálna analýza o situácii mladých ľudí ohrozených situáciou NEET a v situácii NEET v rámci Trnavského samosprávneho kraja*³⁶. Vznikla tiež Rada regionálneho partnerstva Záruky pre mladých Trnavského samosprávneho kraja³⁷ a bol vypracovaný akčný plán.

Mechanizmus financovania a dotačné schémy JKM

JKM sú aktuálne financované z EÚ zdrojov, konkrétne prostredníctvom **Programu Slovensko**, ktorý je národným operačným programom pre obdobie 2021–2027. Tento program integruje európske fondy (napr. ESF+) s cieľom riešiť sociálne a pracovné otázky – vrátane zvyšovania zamestnanosti mladých. JKM sú v ňom zaradené pod Prioritnú os „Záruka pre mladých“ (4P4).

Finančné prostriedky sa poskytujú cez **dopytovo-orientované výzvy**. Žiadatelia predkladajú projekty na **zriadenie a fungovanie JKM** (napr. SPACE, ďalšie regionálne konzorciá), a ak sú projekty schválené, získajú nenávratné finančné príspevky na personálne, prevádzkové aj metodické náklady.

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR (MPSVR) ako sprostredkovateľský orgán pre Program Slovensko 2021 – 2027 vyhlásilo v roku 2023 **výzvu na rozvoj jednotných kontaktných miest pre mladých v regiónoch Slovenska**.³⁸ V rámci tejto výzvy bol podporený rozvoj JKM v Banskobystrickom kraji. Začiatkom roka 2026 sa očakáva vyhlásenie ďalšieho kola tejto výzvy, kde sa budú môcť o podporu rozvoja JKM uchádzať aj ďalší aktéri z ostatných krajov.

Spomínaná výzva vyhlásená MPSVR v roku 2023 stanovuje **podmienky, ciele a mechanizmus zriadenia JKM v regiónoch SR**. Podľa tejto výzvy majú byť koordinované služby pre mladých ľudí (najmä v situácii NEET) poskytované „na jednom mieste“. Definuje aj **možných žiadateľov** o finančnú podporu (napr. vyššie

³⁵ Pozri viac na [Regionálne analýzy a partnerstvá pre mladých | ITMS21+ Verejná časť](#)

³⁶ Guráň, P., Fero, M., Diener, L., Ryšavá, D. (2024), [Regionálna analýza o situácii mladých ľudí ohrozených situáciou NEET a v situácii NEET v rámci Trnavského samosprávneho kraja](#), Trnava, Trnavská univerzita.

³⁷ Pozri viac na [Rada regionálneho partnerstva záruky pre mladých Trnavského samosprávneho kraja](#). Štatút Rady je dostupný [tu](#).

³⁸ Oficiálny názov výzvy „Rozvoj jednotných kontaktných miest (JKM) Záruky pre mladých v regiónoch Slovenska“, viac informácií je dostupných na <https://portal.itms21.sk/vyhlasena-vyzva/?id=3048>, <https://www.itms2014.sk/vyzva>

územné celky, neziskové organizácie, partnerstvá) a rámec pre realizáciu JKM prostredníctvom projektov.

Cieľovými skupinami podľa tejto výzvy sú:

- mladí ľudia **v situácii NEET**, vo veku do 30 rokov, ktorí nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy;
- mladí ľudia **ohrození situáciou NEET**: žiaci základných a stredných škôl, vrátane žiakov so ŠVVP; mladí ľudia so zdravotným postihnutím; mladí ľudia z marginalizovaných rómskych komunít; mladí ľudia, ktorí sú **štátnymi príslušníkmi tretích krajín, vrátane migrantov**; mladí ľudia, ktorí dosiahli vzdelanie nižšie ako stredné odborné vzdelanie; mladí rodičia; mladí dospelí odchádzajúci z CDR; mladí ľudia po skončení výkonu trestu odňatia slobody.
- deti v núdzi.

Metodické usmerňovanie, štandardizácia a koordinácia JKM

Metodická podpora pre fungovanie JKM je zabezpečená prostredníctvom národného projektu „**Koordinácia jednotných kontaktných miest pre mladých**“. Metodická podpora v rámci tohto projektu spočíva vo vytvorení štandardov, nástrojov, mentoringu, vzdelávania a metodických materiálov pre JKM a ich zriaďovateľov.

Metodická podpora by mala zahŕňať:

- prípravu štandardov pre zriaďovanie a fungovanie JKM,
- metodické materiály a príručky pre poskytovanie služieb,
- online nástroje pre monitoring, hodnotenie a zber indikátorov,
- vzdelávanie, mentoring a konzultácie pre pracovníkov JKM,
- podpora sieťovania a výmeny skúseností medzi JKM.

Tento projekt realizuje **konzorcium partnerov** (Rada mládeže Slovenska, NIVaM, DofE, YouthWatch, Združenie pre kariérne poradenstvo a rozvoj kariéry) a jeho cieľom je **podporiť kvalitu a udržateľný rozvoj JKM naprieč regiónmi**.³⁹ Obdobie trvania projektu je jún 2025 – jún 2029.

Príklad z praxe: Projekt SPACE v Banskobystrickom samosprávnom kraji

Najznámejším príkladom fungovania JKM je projekt [SPACE v Banskobystrickom kraji](#), ktorý je jedným z prvých tohto typu na Slovensku.

³⁹ DofE, [FB post z 1. júna 2025](#). Viac informácií aj na stránke [NIVAMu](#).

JKM v Banskobystrickom kraji poskytujú nasledujúce služby, ktoré sú zväčša bezplatné:

- **individuálne poradenstvo a informačný servis** o práci, štúdiu, vzdelávaní či kariére,
- **kariérové a sociálne poradenstvo** – plánovanie budúcnosti, pomoc so životopisom, prípravou na pohovor a pod.,
- **psychologická podpora, koučing, mentoring,**
- **neformálne vzdelávanie a tréningy** – rozvoj životných a digitálnych zručností,
- **workshopy, kreatívne a rozvojové aktivity,** dobrovoľníctvo a partnerské programy.

V rámci projektu SPACE boli JKM vytvorené **vo viacerých mestách** Banskobystrického kraja:

- Banská Bystrica
- Banská Štiavnica
- Brezno
- Lučenec
- Revúca
- Rimavská Sobota
- Zvolen

Celkovou víziou projektu je prostredníctvom kvalitných, profesionálnych a individualizovaných služieb pomôcť mladým ľuďom objaviť svoj potenciál a využiť ho v profesnom uplatnení.

Celkový rozpočet projektu SPACE – JKM v Banskobystrickom kraji je približne **12,14 mil. €**, z čoho 92 % je financovaných z EÚ zdrojov a štátneho rozpočtu a zvyšok (8 %) z vlastných zdrojov prijímateľa (kraja).

Štatistické dáta o mladých ľuďoch v situácii NEET: EÚ, Slovensko a Trnavský kraj

Vývoj miery a štruktúry mladých ľudí v situácii NEET na úrovni Európskej únie

Od roku 2019 do roku 2024 sa podiel mladých ľudí vo veku 15–29 rokov, ktorí neboli zamestnaní ani vo vzdelávaní alebo odbornej príprave (NEET), v EÚ postupne

znižoval z približne 12,6 % v roku 2019, na približne 11,2 % v roku 2023. Počas pandémie COVID-19 dočasne vystúpil na 13,8 %. Vek, rod a úroveň vzdelania prispievali k výraznejšiemu rozdielu – najvyšší podiel mladých ľudí v situácii NEET bol medzi 25-29-ročnými, medzi mladými ženami a osobami s nízkou úrovňou vzdelania. V rámci krajín EÚ sa dlhodobo ukazujú výrazné regionálne rozdiely, pričom sa podiel mladých ľudí v situácii NEET pohybuje v rozmedzí 5 % (Holandsko a severské štáty) až 20 % (Rumunsko).⁴⁰

V prieskumoch Európskej komisie sa taktiež ukazuje dlhodobá rodová disparita, pričom sú ženy dlhodobo náchylnejšie dostať sa do statusu NEET (pozri vyššie v časti o rizikových faktoroch situácie NEET).⁴¹

Vzdelávanie sa taktiež dlhodobo ukazuje ako výrazný determinant, pričom sa ukazuje, že čím vyššie vzdelanie mladí ľudia majú, tým menej často sa ocitajú v situácii NEET. V roku 2024 bol podiel tých, ktorí boli v situácii NEET medzi mladými ľuďmi vo veku 15–29 rokov v EÚ so vzdelaním ISCED 0–2 približne 12,6 %⁴², so vzdelaním ISCED 3–4 približne 11,3 % pri najvyššom vzdelaní – ISCED 5–8 menej ako osem percent.⁴³

Postavenie mladých cudzincov na európskom trhu práce

Podiel tých, ktorí sú v situácii NEET, na celkovej populácii mladých ľudí narodených mimo EÚ bol v roku 2021 výrazne vyšší tých

v porovnaní s mladými ľuďmi narodenými v danej krajine (24,7 % vs 12,3 %). Situácia bola horšia pre ženy narodené mimo EÚ (31,6 %), čo je o viac ako 17 percentuálnych bodov vyššia hodnota ako u ich rovesníčok narodených v danej krajine (13,3 %).⁴⁴

V roku 2023 mladí ľudia z tretích krajín žijúci v EÚ čelili až trojnásobne vyššiemu riziku predčasného ukončenia vzdelávania a odbornej prípravy a dvakrát vyššiemu riziku, že sa ocitnú v situácii NEET, v porovnaní s mladými občanmi EÚ žijúcimi vo

⁴⁰ Pozri viac na stránke [Eurostatu](#)

⁴¹ Podľa literatúry ILO a Eurostatu sú povinnosti spojené so starostlivosťou hlavným vysvetľujúcim faktorom.

⁴² Na Slovensku táto miera dosahuje 14 %.

⁴³ ISCED 0: Predprimárne vzdelávanie (napr. škôlky) ISCED 1: Primárne vzdelávanie (napr. 1. stupeň ZŠ) ISCED 2: Nižšie sekundárne vzdelávanie (napr. 2. stupeň ZŠ, nižšie ročníky osemročných gymnázií) ISCED 3: Vyššie sekundárne vzdelávanie (napr. stredné školy s maturitou) ISCED 3C: Stredné odborné vzdelávanie (napr. stredné odborné školy bez maturity) ISCED 4: Postsekundárne, ale nie terciárne vzdelávanie (napr. niektoré pomaturitné a nadstavbové štúdium) ISCED 5-8: Vysokoškolské vzdelávanie (napr. bakalárske, magisterské, doktorandské štúdium).

⁴⁴ Európska komisia (2022), [Joint Employment Report 2023: Commission proposal](#). Publications Office of the European Union.

svojej krajine pôvodu. V roku 2023 bola miera nezamestnanosti mladých občanov tretích krajín žijúcich v EÚ 1,4-krát vyššia než u mladých občanov EÚ vo svojej krajine pôvodu (15,1 % vs. 10,9 %).⁴⁵

Pre mužov môže migrácia predstavovať ochranný faktor proti tomu, aby sa ocitli v situácii NEET, zatiaľ čo u žien má migrácia často opačný efekt a dostáva ich do prekérnej životnej situácie (pozri vyššie v časti o rizikových faktoroch situácie NEET).

Kvantitatívny prehľad a demografické špecifiká na úrovni Slovenska

Od roku 2019 podiel mladých ľudí v situácii NEET na Slovensku klesal z úrovne 13,7 %, na 11,2 % v 2023, čiže pomerne verne kopíroval priemer EÚ. Výnimkou boli len pandemické roky, kedy sa ich podiel vyšplhal približne 14,5 %.⁴⁶

Najnižší podiel mladých ľudí v situácii NEET je v kategórii 15 – 19 rokov (**4,8 %**), čo je dané povinnou školskou dochádzkou, zatiaľ čo najvyšší je v skupine 25 – 29 rokov, kde dosahuje **15,0 %**.⁴⁷

Podiel žien do 29 rokov v situácii NEET dosiahol hodnotu 12,4 % (EÚ27 – 12,5 %) a podiel mužov hodnotu 10 % (EÚ27 – 10,1 %). Slovensko zaznamenalo zmenšovanie rodového rozdielu podielu mladých ľudí v situácii NEET zo 7,1 percentuálneho bodu v 2019 na 2,4 % 2023.⁴⁸

Podiel mladých nezamestnaných v situácii NEET bol na úrovni 5,4 % (nad priemerom EÚ – 4,3 %). Podiel nezamestnaných žien v situácii NEET dosiahol úroveň 4,2 % (EÚ27 – 3,8 %) a podiel nezamestnaných mužov v situácii NEET úroveň 6,6 % (EÚ27 – 4,7 %). Podiel nezamestnaných nízko kvalifikovaných mladých ľudí do 29 rokov sa pohybuje vysoko nad priemerom EÚ27 na úrovni 48,1 % (EÚ27 – 18,5 %) pričom ide o 64,9 %⁴⁹ žien (EÚ: 20,4 %) a 41,3 % mužov (EÚ27 – 17,9 %).⁵⁰

⁴⁵ Európska komisia (2025), *Joint Employment Report 2025: as adopted by the EPSCO Council on 10 March 2025*, Publications Office of the European Union.

⁴⁶ Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR (2024), *Národný plán posilnenia Záruky pre mladých ľudí v Slovenskej republike s výhľadom do roku 2030. Aktualizované znenie máj 2024*, Bratislava.

⁴⁷ Brozmanová Gregorová, A., Heinzová, Z., Šolcová, J. (eds)(2025), *Regionálna analýza o mladých ľuďoch ohrozených situáciou NEET a v situácii NEET na území Banskobystrického samosprávneho kraja*, Banská Bystrica, Univerzita Mateja Bela.

⁴⁸ Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR (2024), *Národný plán posilnenia Záruky pre mladých ľudí v Slovenskej republike s výhľadom do roku 2030. Aktualizované znenie máj 2024*, Bratislava.

⁴⁹ Eurostat udáva, že ide o nespoľahlivý údaj.

⁵⁰ Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR (2024), *Národný plán posilnenia Záruky pre mladých ľudí v Slovenskej republike s výhľadom do roku 2030. Aktualizované znenie máj 2024*, Bratislava.

Aj na Slovensku sa ukazuje výraznejší **vplyv vzdelania** na to, či mladí čelia riziku, že sa ocitnú v situácii NEET. Na úrovni EÚ bol podiel mladých NEETs s nízkym vzdelaním v roku 2024 12,6 %, na Slovensku bol ich podiel 14 %, čo je viac ako priemer v rámci EÚ.

Nedostupná alebo drahá starostlivosť a skoré rodičovstvo znižujú zapojenie mladých žien na trhu práce. Taktiež účasť detí mladších ako tri roky na formálnej starostlivosti o deti na predškolskom vzdelávaní (ECEC) je na Slovensku dlhodobo veľmi nízka. Podľa údajov z roku 2018 ju využívalo len približne 1,4 % detí, čo je v rámci ukazovateľov Social Scoreboard hodnotené ako „kritická situácia“.⁵¹ Výrazný rozdiel poukazuje na pretrvávajúci deficit dostupných služieb starostlivosti o najmenšie deti na Slovensku, ktorý negatívne ovplyvňuje aj možnosti rodičov, najmä matiek, vstupovať na trh práce.⁵²

Podľa údajov z roku 2022, bol podiel mladých ľudí v situácii **NEET najvyšší na východnom Slovensku (18,6 %)**. V ostatných regiónoch Slovenska bola miera NEET nižšia a to konkrétne na strednom Slovensku (10,7 %), v Bratislavskom kraji (10,7 %) a na západnom Slovensku (9,7 %).⁵³ Podľa údajov Eurostatu bola miera NEET vo vidieckych oblastiach Slovenska 13,6 %, čo je mierne nad priemerom EÚ (12,3 %).⁵⁴

Štatistické zachytenie mladých cudzincov v situácii NEET v SR

Na základe dát Eurostatu bol v roku 2023 na Slovensku počet občanov inej národnosti vo veku 15–29 rokov 7341, čo predstavuje podiel 0,9 % celkovej populácie v tejto vekovej kategórii (0,5 % predstavujú občania inej krajiny EÚ a 0,3 % občania krajín mimo EÚ). Podiel mladých ľudí vo veku 15–29 narodených v zahraničí bol 21 542 ľudí (2,5 % celkovej populácie tohto veku), z čoho 1,5 % boli občania inej krajiny EÚ a 1 % občania krajín mimo EÚ.

Podľa Slovakia Socio-economic insights survey o odídencoch z Ukrajiny sa výrazne viac mladých respondentiek (vo veku 15–29 rokov) identifikovalo ako NEET (29 %

⁵¹ V roku 2021 dosahovala priemerná účasť detí do troch rokov v krajinách EÚ 36,2 %.

⁵² Nezamestnanosť v Q2 2024 : Bratislavský kraj: 2,0 %; Trnavský, Trenčiansky kraj: 3,7 % , Nitriansky kraj: 3,9 % Žilinský kraj: 4,7 %; Košický kraj: 8,0 %; Banskobystrický; Prešovský kraj: 10,5 % Taktiež miera zamestnanosti sa na Slovensku líši regionálne, pričom v roku 2023 sa pohybovala od 65.7% na Východnom Slovensku do 80.4% v Bratislavskom kraji.

⁵³ OECD (2024), [Job creation and local economic development 2024: country notes – Slovak Republic](#).

⁵⁴ Eurostat (2025), [Statistics on young people neither in employment, nor in education or training](#).

všetkých respondentiek) v porovnaní s mladými mužmi (11 % všetkých respondentov).⁵⁵

Štatistický prehľad za Trnavský kraj

Štatistickými údajmi špecificky za Trnavský kraj sa zaoberá Regionálna analýza situácie mladých ohrozených alebo v situácii NEET⁵⁶, ktorú vypracovala Trnavská univerzita v roku 2024. Analýza vychádza z kombinácie najrelevantnejších štatistických zdrojov – od Sčítania obyvateľov, domov a bytov 2021, cez údaje Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny, databázy Trexima (uplatnenie.sk) a CVTI SR, až po Informačný systém o cene práce, štatistiky Ministerstva vnútra SR a vlastný kvalitatívny terénny prieskum. Vďaka tomu zachytáva nielen demografické a ekonomické ukazovatele, ale aj subjektívne prekážky, ktoré mladým ľuďom bránia vstúpiť na trh práce alebo pokračovať vo vzdelávaní.

V Trnavskom kraji bolo identifikovaných **13 191 mladých ľudí vo veku 15 až 29 rokov, ktorí sa nachádzajú mimo vzdelávania, zamestnania alebo odbornej prípravy**. Predstavujú 10,6 % populácie v tejto vekovej skupine. Z nich približne tretina (3 919 osôb) tvorí **skupinu aktívnych mladých v situácii NEET**, teda mladých registrovaných na úradoch práce ako uchádzači o zamestnanie. Oveľa väčšiu časť však predstavujú **neaktívni mladí v situácii NEET** – ide o 9 272 mladých ľudí, ktorí nie sú v evidencii úradov práce a často zostávajú mimo dosahu verejných služieb. Patria sem najmä osoby v domácnosti, mladí ľudia so zdravotným znevýhodnením či poberatelia invalidného dôchodku.

Výrazným znakom populácie v situácii NEET v kraji je **rodová nerovnováha**. Až 61,7 % všetkých mladých v situácii NEET tvoria ženy, čo súvisí najmä so starostlivosťou o malé deti. Medzi neaktívnymi mladými v situácii NEET je tento podiel ešte vyšší – ženy tvoria až 68 %. Tento nepomer poukazuje na špecifické prekážky, ktorým mladé ženy čelia pri návrate na trh práce alebo do vzdelávania, a ktoré ich často udržiavajú mimo formálnych systémov podpory.

Regionálne rozdiely sú takisto výrazné: najviac mladých so statusom NEET žije v okrese Dunajská Streda (3 148 osôb), no najvyšší podiel na populácii vykazuje okres Senica (17,5 %). Na opačnom konci spektra stoja okresy Trnava (12,9 %) a Hlohovec (13 %), kde je situácia relatívne priaznivejšia.

⁵⁵ Regional Refugee Response for the Ukraine Situation (2024), [SLOVAKIA SOCIO-ECONOMIC INSIGHTS SURVEY: Final report | November 2024](#).

⁵⁶ Guráň, P., Fero, M., Diener, L., Ryšavá, D. (2024), [Regionálna analýza o situácii mladých ľudí ohrozených situáciou NEET a v situácii NEET vrámci Trnavského samosprávneho kraja](#), Trnava, Trnavská univerzita.

Vzdelanostná štruktúra mladých v situácii NEET v kraji poukazuje na dlhodobé riziká. Viac ako štvrtina mladých ľudí v situácii NEET v kraji má ukončené len základné vzdelanie, pričom medzi dlhodobo nezamestnanými NEET je tento podiel ešte výraznejší. Naopak, mladí s vysokoškolským vzdelaním sa v skupine mladých so statusom NEET vyskytujú len minimálne.

Mladí cudzinci a cudzinky v situácii NEET v Trnavskom kraji

Regionálna analýza⁵⁷ sa čiastočne zameriava aj na štatistiky o mladých cudzincoch a cudzinkách. **Výraznú časť skupiny v situácii NEET zo zahraničia** v Trnavskom kraji tvoria občania **Českej republiky, Maďarska a Rumunska**.

Z hľadiska **rodových rozdielov** tvoria z tejto skupiny 24 % muži a 76 % ženy. Celkovo najpočetnejšou skupinou so statusom NEET s cudzím štátnym občianstvom v Trnavskom kraji sú vydaté ženy v domácnosti.

Po vypuknutí vojny v Ukrajine v roku 2022 našlo v Trnavskom kraji dočasné útočisko celkovo 10 483 osôb, z čoho 6 190 predstavujú osoby v produktívnom veku a z nich 77,2 % tvoria ženy. Podľa správy tvoria vydaté ženy vyšší podiel medzi osobami v situácii NEET v porovnaní so ženatými mužmi, čo môže odzrkadľovať rôzne sociálne tlaky a očakávania týkajúce sa rodinných povinností. Analýza poukazuje na fakt, že značný podiel na skupine v situácii NEET v Trnavskom kraji predstavujú ukrajinské matky s malými deťmi, ktoré sa po stabilizácii konfliktu plánujú vrátiť naspäť, čo vedie k ich nízkej motivácii uplatniť sa na miestnom trhu práce. Častým demotivátorom môže byť aj ich prekvalifikovanosť – nadmerná vzdelanosť.

Situácia mladých ľudí v situácii NEET (vrátane cudzincov) v SR a v kraji

Identifikácia systémových výziev a bariér na národnej úrovni

Situácia mladých so statusom NEET na Slovensku je **odrazom štrukturálnych nerovností, regionálnych rozdielov, nedostatočnej prevencie**

⁵⁷ Tamtiež.

a nedostatočných podporných opatrení. Účinné riešenia si pritom vyžadujú kombináciu kvalitného vzdelávania, dostupnej práce, sociálnej podpory a individuálneho prístupu.

Ak sa pozrieme bližšie na niektoré **špecifické skupiny mladých**, napríklad mladých cudzincov (ale aj iné skupiny ako mladí so zdravotným postihnutím, mladí z menších a podobne), potom znevýhodnenie v prístupe k vzdelaniu, zamestnaniu, absentujúce podporné služby a nedostatočná dôvera v inštitúcie a vystúpia ešte výraznejšie do popredia.

Celkovo by sme výzvy, ktorým čelia **mladí ľudia vrátane mladých cudzincov** na Slovensku mohli zhrnúť nasledovane:

- **Situácia a bariéry na trhu práce**

Mladí ľudia sú dlhodobo v znevýhodnenom postavení na trhu práce. Nemajú dostatočnú prax, ktorú často zamestnávateľia vyžadujú aj na juniorské pracovné pozície. Častejšie sa ocitajú v horšie platených pracovných pozíciách, sú zamestnaní na krátkodobé zmluvy a na pracovných pozíciách s vysokou mierou neistoty. Zažívajú diskrimináciu na základe veku, ale aj pohlavia, etnicity, zdravotného stavu, či ďalších charakteristík.

- **Kvalita a dostupnosť vzdelávania**

Na Slovensku majú mnohí mladí vzdelanie, ktoré nezodpovedá dopytu zamestnávateľov a ktoré nie je prepojené na prax. Problematická je tiež dostupnosť kvalitného vzdelania v niektorých regiónoch.

Významným problémom je predčasné ukončenie školskej dochádzky, ktorým sú na Slovensku najviac ohrození mladí ľudia z marginalizovaných rómskych komunít a v oblastiach s vyššou nezamestnanosťou a chudobou, najmä na východnom Slovensku.⁵⁸

V prípade mladých cudzincov a cudziniiek je problémom nedostatočná pripravenosť škôl vzdelávať tieto deti a mladých, nedostatok adaptačných a podporných programov, ako aj nedostatok miest na základných i stredných školách. Zvýšené riziko predčasného ukončenia školskej dochádzky sa týka najmä mladých, ktorí museli v dôsledku migrácie prevziať zodpovednosť za rodinu, pracovať neformálne alebo čeliť psychickej záťaži spojenej s núteným vysídlením.

⁵⁸ Vláda SR (2025), [Národný akčný plán Európskej záruky pre deti v Slovenskej republike s výhľadom do roku 2030 – aktualizácia](#), schválený 5. februára 2025.

• Regionálne rozdiely

Na Slovensku sú výrazné regionálne rozdiely medzi **západným a východným Slovenskom, ale aj medzi väčšími mestami a vidiekom** (pozri viac v časti o štatistických údajoch na úrovni Slovenska). Regionálne rozdiely v rámci jedného kraja ukázali aj dve štúdie o situácii mladých so statusom NEET na regionálnej úrovni v Banskobystrickom⁵⁹ a Trnavskom kraji.⁶⁰

Regionálne rozdiely sa prejavujú v charaktere a dostatku pracovných príležitostí, dopravnej dostupnosti, počte kvalitných pracovných miest pre mladých, aj v možnostiach migrovať a presťahovať sa za prácou.

V prípade mladých cudzincov a odídencov môže ísť navyše aj o nižšiu dostupnosť podporných integračných služieb (napr. jazykových kurzov, ale aj iných aktivít zameraných na začlenenie) v niektorých regiónoch a na vidieku.

• Nedostatočná koordinácia verejných politík

Významnou príčinou je aj nedostatočná koordinácia verejných politík zameraných na podporu mladých ľudí. Opatrenia v oblasti vzdelávania, sociálnej politiky a trhu práce často fungujú izolovane, bez vzájomného prepojenia a kontinuity. Táto fragmentácia vedie k neefektívnemu využívaniu zdrojov a k tomu, že pomoc sa k mladým ľuďom v riziku situácie NEET nedostáva včas alebo v primeranej forme. Zároveň je problémom slabé cielenie opatrení na najohrozenejšie skupiny mladých, ako aj zložitá orientácia v systéme podpory, ktorá môže mladých odradiť od aktívneho vyhľadávania pomoci.

Situáciu mladých cudzincov a odídencov zhoršuje aj nedostatočná koordinácia verejných politík v oblasti integrácie a ostatných sektorov. Chýba systematické opatrenia zamerané na mladých cudzincov v riziku NEET, ktoré by prepájali jazykové vzdelávanie, uznávanie kvalifikácií, rôzne druhy poradenstva do systému komplexnej podpory.

• Sociálne a rodinné zázemie

Mladí, ktorí pochádzajú zo sociálne a ekonomicky znevýhodneného prostredia, sú výraznejšie ohrození rizikom, že sa ocitnú v situácii NEET. Znevýhodňujúcimi môžu byť chudobné pomery, nízke alebo žiadne príjmy zo zamestnania, zadlženosť, viacgeneračná skúsenosť s nezamestnanosťou, starostlivosť o dieťa alebo iného člena rodiny a podobne.

⁵⁹ Brozmanová Gregorová, A., Heinzová, Z., Šolcová, J. (eds)(2025), [*Regionálna analýza o mladých ľuďoch ohrozených situáciou NEET a v situácii NEET na území Banskobystrického samosprávneho kraja*](#), Banská Bystrica, Univerzita Mateja Bela.

⁶⁰ Guráň, P., Fero, M., Diener, L., Ryšavá, D. (2024), [*Regionálna analýza o situácii mladých ľudí ohrozených situáciou NEET a v situácii NEET v rámci Trnavského samosprávneho kraja*](#), Trnava, Trnavská univerzita.

V špecifickej situácii sú maloleté a mladé matky, mladí, ktorí neukončili stredoškolské vzdelávanie, mladí v ústavnej starostlivosti, alebo odchádzajúci z ústavnej starostlivosti a mladí s migračným pôvodom, najmä odídenci z Ukrajiny.

- **Zdravotné znevýhodnenie a nepriaznivý zdravotný stav (vrátane duševného zdravia)**

Mladí so zdravotným postihnutím alebo nepriaznivým zdravotným stavom (vrátane problémov v oblasti duševného zdravia) často čelia predsudkom a stereotypom na strane zamestnávateľov a škôl. Problémom je aj nedostatočná pomoc a podpora, ktorú by títo mladí potrebovali alebo stigma spojená s vyhľadáním pomoci.

Mladí cudzinci a odídenci navyše v dôsledku nedobrovoľnej migrácie čelia vyššiemu riziku zhoršeného fyzického, a najmä duševného zdravia. Problém predstavuje aj obmedzený prístup k zdravotnej a psychologickej starostlivosti, jazyková bariéra, nedostatok kultúrne citlivých služieb a stigma spojená s vyhľadáním odbornej pomoci.

- **Nízka motivácia a strata dôvery v systém a vo fungovanie inštitúcií**

Opakované neúspechy pri hľadaní zamestnania, najmä po ukončení štúdia, často vedú k pocitom frustrácie, bezmocnosti a postupnej rezignácie. Mladí ľudia môžu nadobudnúť presvedčenie, že ich úsilie nemá zmysel, najmä ak dostupné pracovné miesta ponúkajú nízke mzdy, neisté pracovné zmluvy alebo obmedzené možnosti profesijného rastu.

Tento stav je umocnený aj slabým systémom kariérového poradenstva, ktorý mladým neposkytuje dostatočnú individuálnu podporu pri orientácii na trhu práce, identifikácii vlastných schopností či plánovaní kariérnej dráhy.

Špecifické zistenia z výskumu v podmienkach Trnavského kraja

V nasledujúcej časti zhrňame najdôležitejšie zistenia z regionálnej analýzy situácie mladých ľudí ohrozených alebo v situácii NEET, ktorá bola vypracovaná Trnavskou univerzitou.⁶¹ Zameriavame sa na rizikové faktory, potreby a aktivity potrebné na podporu mladých, ktorí sú v ohrození, sú uchádzačmi o zamestnanie alebo sú neaktívni.

⁶¹ Guráň, P., Fero, M., Diener, L., Ryšavá, D. (2024), [Regionálna analýza o situácii mladých ľudí ohrozených situáciou NEET a v situácii NEET vrámci Trnavského samosprávneho kraja](#), Trnava, Trnavská univerzita.

Žiaci a študenti končiacich ročníkov stredných škôl ohrození statusom NEET

Študenti končiacich ročníkov stredných škôl predstavujú skupinu, ktorá je situáciou NEET priamo ohrozená. Analýza odhalila, že viaceré stredné školy v kraji vykazujú mieru neúspešnej uplatniteľnosti absolventov na úrovni 20–30 %, čím priamo prispievajú k regionálnej populácii NEET. Ak sa počas tohto kľúčového obdobia objavia rizikové faktory a nenaplnia sa základné potreby študentov, riziko ich pádu do kategórie NEET po ukončení školy narastá. Kvalitatívne rozhovory so študentmi odhalili niekoľko trendov.

Kľúčové rizikové faktory

- **Nevhodný výber študijného odboru** – mnohí študenti si odbor nevyberajú na základe vlastných záujmov, ale pod vplyvom rodičov alebo z praktických dôvodov, ako je geografická blízkosť školy. Takéto rozhodnutie často vedie k strate motivácie a k odmietnutiu pracovať vo vyštudovanom odbore.
- **Absencia kariérneho poradenstva** – študentom často chýbajú praktické informácie nevyhnutné pre vstup na trh práce. Väčšina nemá vypracovaný životopis a nepozná fungovanie úradov práce. Systémové kariérne poradenstvo, ktoré by ich pripravilo na tieto výzvy, na školách absentuje, čo ich zanecháva nepripravených a dezorientovaných.
- **Nedostatočná a neaktuálna prax** – tá predstavuje kritickú slabinu v prechode zo vzdelávania na trh práce. Absencia možností praxe signalizuje systémový nesúlad medzi požiadavkami zamestnávateľov a obsahom školských osnov, čo priamo znižuje konkurencieschopnosť absolventov.
- **Nízke ašpirácie a pasivita** U značnej časti študentov bola pozorovaná letargia, nezáujem o plánovanie kariéry a nízka miera angažovanosti v mimoškolských či komunitných aktivitách. Ich plány do budúcnosti sú často vágne, platové očakávania nereálne a chýba im proaktívny prístup k vlastnému rozvoju.

Hlavné potreby ohrozenej skupiny

Z analýzy jednoznačne vyplynuli nasledujúce potreby:

- **Posilnenie systematického kariérneho poradenstva** priamo na stredných školách, zameraného na praktické zručnosti a informácie o trhu práce.
- **Zvýšenie rozsahu a kvality odbornej praxe** v spolupráci so zamestnávateľmi, aby zodpovedala aktuálnym požiadavkám a trendom.

- **Proaktívnejšie zapojenie mládežníckych organizácií** do života škôl s cieľom ponúkať aktivity zamerané na neformálne vzdelávanie a rozvoj mäkkých zručností.

Registrovaní uchádzači o zamestnanie (UoZ v kategórii NEET)

Skupina so statusom NEET-UoZ predstavuje aktívnu časť mladých ľudí, ktorí si zamestnanie hľadajú, avšak narážajú na súbor objektívnych aj subjektívnych prekážok. Ich situácia je o to zložitejšia, že sa často nachádzajú v začarovanom kruhu – bez praxe si nevedia nájsť prácu, a bez práce nemôžu získať prax. Pochopenie týchto bariér je kľúčové pre navrhovanie účinných nástrojov aktívnej politiky trhu práce.

Objektívne štrukturálne bariéry a subjektívne osobné prekážky

Zamestnatelnosť mladých uchádzačov limitujú najmä štrukturálne bariéry, ktoré nemajú pod kontrolou. Najväčší problém predstavuje nesúlad medzi vzdelaním a požiadavkami trhu, najmä pri absolventoch stredných odborných škôl. Regionálne rozdiely situáciu prehľbujú – okresy Senica (21 %) a Galanta (13 %) patria k najviac zasiahnutým. Výraznou prekážkou je aj nízka mobilita: zlá dopravná dostupnosť a vysoké náklady na dochádzanie obmedzujú prístup k práci, najmä v menších obciach. Rodinné záväzky komplikujú zamestnanie mladým matkám a v Dunajskej Strede sa pridáva aj jazyková bariéra, ktorá výrazne zužuje pracovné možnosti.

Subjektívne prekážky vyplývajú z vnútorného nastavenia mladých ľudí, často formovaného opakovanými neúspechmi. Prejavujú sa nízkou motiváciou, apatiou, slabým sebavedomím a obavami z ďalších sklamaní. Keď sa tieto vnútorné bariéry spoja s objektívnymi prekážkami, vzniká cyklus neochoty: napríklad zlá dopravná dostupnosť sa kombinuje s neochotou cestovať či prijať nižší plat, čo ešte viac zužuje okruh pracovných možností a posilňuje pasivitu.

Kľúčové potreby cieľovej skupiny

- **Individuálne kariérne poradenstvo:** Potreba špecifického prístupu, ktorý pomôže identifikovať silné stránky, vhodné kariérne smerovanie a prekonať psychologické bariéry.
- **Rekvalifikačné a jazykové kurzy:** Dopyt po kurzoch, ktoré zvýšia zručnosti a uplatniteľnosť na trhu práce, vrátane kurzov slovenského jazyka pre maďarsky hovoriacich uchádzačov.

- **Podpora pri podnikaní:** Mnohí respondenti prejavili záujem o založenie živnosti, no chýbajú im informácie o administratívnych krokoch a finančné prostriedky na štart.
- **Zlepšenie informovanosti:** Potreba jasných, dostupných a proaktívne komunikovaných informácií o službách úradov práce, ako sú príspevky na cestovné, možnosti rekvalifikácie či podpora podnikania.

Kým uchádzači o zamestnanie aktívne hľadajú cestu von zo svojej situácie, dlhodobý neúspech a prehlbovanie psychologických bariér môžu viesť k rezignácii. Existuje tak aj skupina mladých ľudí, ktorí prácu nehľadajú a čelia ešte komplexnejším výzvam.

Neaktívna mládež mimo evidencie a systémov podpory

Neaktívni mladí ľudia v situácii NEET predstavujú najzraniteľnejšiu a najťažšie dosiahnuteľnú skupinu, v ktorej alarmujúco dominujú ženy (68 %). Často čelia viacnásobným a vzájomne prepojeným problémom, ako sú extrémna chudoba, vážne zdravotné a psychické problémy, sociálna izolácia či závislosti. Sociálna izolácia a nízka sebadôvera tejto skupiny sú často priamym dôsledkom prehlbovania psychologických bariér a opakovaných neúspechov, ktorým čelili v predchádzajúcej fáze ako uchádzači o zamestnanie. Títo mladí ľudia nie sú v evidencii úradov práce a sú úplne mimo dosahu štandardných podporných systémov. Práca s nimi si vyžaduje najkomplexnejší, najintenzívnejší a predovšetkým dlhodobý, individuálny prístup založený na budovaní dôvery.

Najzávažnejšie rizikové faktory spôsobujúce sociálne vylúčenie

- **Nízky socio-ekonomický status a bývanie** – nestabilné bývanie alebo bezdomovectvo predstavujú základnú bariéru, ktorá bráni riešeniu akejkoľvek inej životnej situácie. Bez zabezpečenia tejto základnej potreby je prakticky nemožné zamerať sa na hľadanie práce alebo vzdelávanie.
- **Zdravotné a psychické problémy** – tu kľúčovú úlohu často zohrávajú neliečené duševné ochorenia ale aj zdravotné znevýhodnenie.
- **Sociálna izolácia a nedostatočné zručnosti** – dlhodobé vylúčenie vedie k strate základných sociálnych a komunikačných zručností, extrémne nízkej sebadôvere a negatívnym skúsenostiam s inštitúciami. Tieto faktory vedú k ďalšiemu uzatváraniu sa a k nedôvere voči akejkoľvek ponúkanej pomoci.
- **Závislosti a patologické javy** – drogové, alkoholové a iné závislosti ničia schopnosť dodržiavať akúkoľvek pracovnú rutinu a sú často spojené s

d'alšími rizikovými javmi, čo si vyžaduje špecializovanú intervenciu ako predpoklad pre úspešnú integráciu.

Akútne potreby najzraniteľnejšej skupiny

- Zabezpečenie základných životných potrieb, predovšetkým **stabilného a bezpečného bývania**.
- Dostupná, bezplatná a nízkoprahová **podpora duševného zdravia**, vrátane psychologického poradenstva a psychiatrickej starostlivosti.
- **Individuálna podpora a mentoring** založený na dlhodobom sprevádzaní a budovaní dôvery s terénnymi sociálnymi pracovníkmi.
- Vytváranie **nízkoprahových pracovných príležitostí**, napríklad v sociálnych podnikoch, ktoré rešpektujú obmedzenia a tempo týchto jednotlivcov.

Riešenie situácie ohrozených, aktívnych aj neaktívnych mladých v situácii NEET si vyžaduje koordinované a systémové opatrenia, ktoré prepoja prevenciu s cielenými intervenciami.

Špecifické postavenie, potreby a odporúčania pre skupinu mladých cudzincov v kraji

Regionálna analýza situácie mladých ľudí v Trnavskom samosprávnom kraji sa zamerala čiastočne (vzhľadom na nedostatočné štatistiky a iné typy dát) aj na situáciu mladých cudzincov. Ukazuje sa, že medzi ohrozenými skupinami pre situáciu sú aj mladí cudzinci a cudzinky vo všeobecnosti a špecificky aj mladí s dočasným útočiskom. Títo mladí ľudia, ktorí sa ocitli v situácii NEET (nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy) alebo sú ňou ohrození, čelia unikátnym výzvam. Ich integrácia do spoločnosti a na trh práce je sťažená kombináciou systémových bariér a osobných prekážok, ktoré si vyžadujú cielenú a komplexnú pozornosť.

Komplexná sieť prepojených rizikových faktorov

Identifikácia kľúčových rizík nie je len strategickým krokom, ale nevyhnutnosťou pre pochopenie hĺbky a štruktúry problémov, ktorým mladí cudzinci a migranti čelia. Nejde o izolované problémy, ale o sieť prepojených bariér, ktoré vytvárajú kumulatívny efekt sociálneho vylúčenia. Tento stav nielenže bráni úspešnej integrácii jednotlivcov, ale zároveň oberá región o cenný ľudský kapitál. Analýza dát odhalila nasledujúce najvýznamnejšie rizikové faktory:

- **Jazykové a administratívne bariéry:** Nedostatočná znalosť slovenského jazyka predstavuje zásadnú prekážku pri vstupe na trh práce a pri komunikácii s úradmi. Táto bariéra sa týka najmä mladých ľudí, ktorí prišli do krajiny neskôr, nevyrastali tu a neboli súčasťou vzdelávacieho systému
- **Rodová nerovnosť a starostlivosť o deti:** V skupine cudzincov v situácii NEET tvoria výraznú väčšinu – až 76 %. – ženy. Najpočetnejšou podskupinou sú vydaté ženy v domácnosti, čo často súvisí s preberaním zodpovednosti za starostlivosť o deti a domácnosť, čo im sťažuje alebo znemožňuje aktívne hľadanie zamestnania.
- **Problémy s uznávaním kvalifikácie:** Mnohí vysokokvalifikovaní cudzinci sú nútení prijímať prácu hlboko pod úrovňou svojho vzdelania z dôvodu zložitých a zdĺhavých procesov uznávania zahraničných diplomov.
- **Nedostatočná a neadresná štátna podpora:** Kvalitatívne zistenia poukázali na to, že prístup štátnych inštitúcií je cudzincami často vnímaný ako byrokratický, neosobný a nedostatočne nápomocný. Tento prístup sťažuje orientáciu v administratívnych procesoch a namiesto uľahčenia integrácie vytvára ďalšie prekážky.

Tieto rizikové faktory priamo formujú špecifické potreby, ktorých naplnenie je kľúčové pre úspešné začlenenie mladých cudzincov a migrantov do spoločnosti.

Najvýraznejšie potreby mladých cudzincov a cudziniiek

Presná identifikácia potrieb je základom pre formulovanie cielených a efektívnych podporných opatrení. Namiesto všeobecných riešení je potrebné reagovať na konkrétne problémy, ktoré táto skupina v teréne prežíva. Na základe analýzy kvalitatívnych dát boli identifikované štyri kľúčové oblasti, v ktorých je podpora najviac potrebná:

1. **Dostupné kurzy slovenského jazyka** – ovládanie slovenského jazyka je absolútnym základom pre úspešnú integráciu na trh práce, nadväzovanie sociálnych kontaktov a plnohodnotné zapojenie sa do spoločnosti.
2. **Zjednodušenie uznávania zahraničných diplomov** Súčasný administratívny proces uznávania kvalifikácií je vnímaný ako zdĺhavý a zložitý. Jeho zefektívnenie je strategickou potrebou nielen pre migrantov, ale aj pre samotný región, ktorý podľa oficiálnych dát čelí nedostatku profesií ako „lekári bez špecializácie“ či rôzne typy sestier, vrátane „sestry špecialistky“. Zjednodušenie by tak umožnilo efektívnejšie riešiť nedostatky na lokálnom trhu práce.

3. **Personalizované poradenstvo a sprevádzanie** V kontraste s neosobným prístupom štátnych inštitúcií sa ukazuje akútna potreba individuálnej a praktickej pomoci. Nejde len o radu, ale o aktívne sprevádzanie.
4. **Prístup k rekvalifikačným kurzom** – dostupnosť a adaptácia týchto kurzov na potreby cudzincov by im pomohla prispôbiť svoje zručnosti požiadavkám lokálneho trhu práce a zvýšiť tak svoju zamestnateľnosť.

Na základe týchto komplexných zistení správa formuluje strategické odporúčania, ktoré smerujú k systémovému riešeniu identifikovaných problémov.

Strategické odporúčania regionálnej správy pre inštitucionálne zmeny

Hlavným strategickým odporúčaním správy je **zriadenie Jednotných kontaktných miest (JKM)** v kľúčových okresoch. Tieto centrá by mali fungovať ako centrálny a ľahko dostupný bod pre poskytovanie komplexnej a integrovanej podpory pre všetky zraniteľné skupiny, vrátane mladých cudzincov a migrantov. Tým by sa odstránila súčasná roztrieštenosť služieb a zabezpečila by sa ich lepšia dostupnosť a efektivita.

JKM by priamo naplňali identifikované potreby cieľovej skupiny poskytovaním nasledujúcich kľúčových služieb:

- **Komplexné kariérne a sociálne poradenstvo:** Poskytovanie personalizovanej pomoci pri plánovaní kariéry, orientácii na trhu práce a riešení sociálnych a osobných problémov.
- **Podpora pri integrácii a prekonávaní administratívnych bariér:** Aktívne sprevádzanie pri vybavovaní úradných záležitostí, pomoc s uznávaním dokladov a tlmočením.
- **Organizácia jazykových a rekvalifikačných kurzov:** Zabezpečenie prístupu k bezplatným alebo cenovo dostupným kurzom slovenského jazyka a rekvalifikačným programom podľa potrieb lokálneho trhu práce.
- **Vytváranie inkluzívnej komunity a prepojenie s lokálnymi zamestnávateľmi:** Budovanie sociálnych sietí, organizovanie komunitných podujatí a aktívne prepájanie cudzincov s potenciálnymi zamestnávateľmi v regióne.

**Navigácia v neistote: mladí
cudzinci v Trnavskom kraji a ich
zraniteľnosť voči situácii NEET**
Analýza zistení z kvalitatívneho
výskumu v Trnavskom kraji

Lokálna sieť aktérov pracujúcich s mládežou: portfólio, cieľové skupiny a výzvy

V Trnavskom kraji pôsobí množstvo aktérov, ktorí sa vo svojej činnosti zameriavajú na mladých ľudí ako hlavnú cieľovú skupinu svojich aktivít, alebo ako súčasť iných cieľových skupín. Tieto organizácie a inštitúcie sú pomerne rozmanité, vo vzťahu k mladým ľuďom vykonávajú rôznorodé činnosti, od aktivít **zameraných na ich podporu a rozvoj** v mnohých oblastiach, **inklúziu znevýhodnených a zraniteľných skupín mladých** až po **riešenie problémových situácií na individuálnej úrovni**.

Aktéri zahrnutí do výskumu boli tiež rôzni, čo sa týka miesta ich pôsobenia, niektorí pokrývajú **väčšiu časť regiónu**, iní skôr sústredujú svoje aktivity **v konkrétnej lokalite**.

V rôznej miere tiež pôsobia **na systémovej úrovni**, to znamená, že sa snažia meniť situáciu a podmienky aktivít zameraných na mladých ľudí. Môžeme napríklad spomenúť aktivity Trnavského samosprávneho kraja zamerané na nastavenie politik a aktivít týkajúcich sa mládeže na úrovni kraja. V rámci kraja pôsobia aj ďalšie organizácie, ktoré sa snažia meniť prostredie, v ktorom pôsobia smerom k pozitívnemu rozvoju na lokálnej úrovni (napríklad v Seredi, v Senici a ďalších lokalitách). Niektoré organizácie vo svojej činnosti **prepájajú systémové pôsobenie a pôsobenie na lokálnej a individuálnej úrovni**. A v neposlednom rade sú tu aktéri, ktorí sa vo svojej činnosti **zameriavajú na poskytovanie pomoci a podpory mladým**, riešenie konkrétnych problémov a krízových situácií. Ich činnosť zahŕňa napríklad poskytovanie rôznych služieb pomoci a podpory, činnosť komunitných a voľnočasových centier, vzdelávacie aktivity a pod.

Aktéri zapojení do výskumu sa tiež líšili v tom, či mali **zverené plnenie nejakých kompetencií a úloh**. Najmä aktéri štátnej správy (ÚPSVAR) majú legislatívou stanovené zodpovednosti a úlohy, ktoré plnia. Pôsobenie ďalších odborných aktérov (napr. CPPaP) je podobne formálne stanovené, majú nastavené procesy a podmienky fungovania. Činnosť mimovládnych organizácií je oveľa menej striktné nastavená, dopad na ňu majú skôr podmienky rôznych grantových a dotačných programov, to však zároveň znamená aj vyššiu mieru neistoty financovania a kontinuity ich činnosti.

Cieľové skupiny mladých v činnosti organizácií a inštitúcií pracujúcich s mládežou

Organizácie a inštitúcie, ktoré sa zúčastnili výskumu pracujú s rôznymi cieľovými skupinami mladých.

1/ Všeobecná populácia detí a mládeže v regióne

Organizácie a inštitúcie v rámci Trnavského kraja zameriavajú niektoré svoje aktivity na mládež ako takú, najmä žiakov posledných ročníkov ZŠ, študentov stredných a vysokých škôl.

2/ Neorganizovaná mládež a mládež s nedostatkom príležitostí na trávenie voľného času

Organizácie sa zameriavajú na mladých, ktorí nie sú organizovaní a trávia čas v nákupných centrách, rôzne v meste a v parkoch. Títo mladí môžu byť vystavení vo väčšej miere rizikovému správaniu.

Do tejto kategórie spadajú aj mladí žijúci na vidieku, v odľahlejších oblastiach, ktorí sú často kvôli problémom s dochádzaním do mesta izolovaní od komunitných aktivít v meste a trpia nedostatkom príležitostí a nedostatočnou infraštruktúrou v malých obciach.

3/ Mladí ľudia v situácii NEET

Väčšina aktérov pracujúcich s mladými v Trnavskom kraji pozná koncept mladých v situácii NEET, pričom z ich skúseností ide najmä o mladých po predčasnom ukončení vzdelávania v dôsledku nediagnostikovaných psychických ťažkostí či šikany. Taktiež majú skúsenosti s demotivovanými a „stratenými“ mladými ľuďmi s nízkym sebavedomím a chýbajúcimi cieľmi. Stretávajú sa aj s obeťami prekarizovanej práce, a to tak medzi mladými cudzincami, ako aj domácimi. Špecifickou skupinou sú mladé matky, často bez ukončeného vzdelania alebo pracovných skúseností.

4/ Mladí cudzinci a odídenci z Ukrajiny

Viacerí aktéri sa vo svojich aktivitách zameriavajú na mladých cudzincov alebo sa mladí cudzinci zúčastňujú na aktivitách určených pre mládež vo všeobecnosti. Ide napríklad o tínedžerov z Ukrajiny, ktorí čelia dvojitej vzdelávacej záťaži (prezenčné vzdelávanie na Slovensku a online vzdelávanie v škole na Ukrajine), o mladých z rôznych iných krajín v rôznych životných situáciách, či o zahraničných študentov na vysokých školách.

5/ Znevýhodnené, marginalizované a národnostné skupiny mládeže

Do tejto kategórie spadajú veľmi rozmanití mladí ľudia, ktorí sú z rôznych príčin znevýhodnení a čelia marginalizácii. Ide napríklad o **rómsku mládež** z prostredia generačnej chudoby a s tým súvisiacim problémom ako je predčasné ukončovanie dochádzky a skoré rodičovstvo.

Ďalšou podskupinou sú **maďarsky hovoriaci mladí, resp. s maďarskou národnosťou**, ktorí čelia jazykovej bariére a nedostatku príležitostí v niektorých oblastiach.

Okrem toho sa organizácie stretávajú aj s **mladými z centier pre rodinu**, ktorí často čelia existenčnej neistote, a s **mladými v ťažkej socio-ekonomickej situácii** napríklad z rodín, ktoré prišli o bývanie alebo pracovné príjmy.

6/ Aktívni a „preorganizovaní“ mladí

Do tejto kategórie patria aktívni mladí, lídri a dobrovoľníci, napríklad členovia mládežníckych a školských parlamentov. Táto skupina je často vnímaná ako „elita“ a čelí zvýšenému riziku vyhorenia kvôli množstvu aktivít a nadmernému tlaku na výkon.

7/ Mládež so špecifickými zdravotnými a psychickými ťažkosťami v kríze

Do tejto kategórie spadajú mladí s **problémami v oblasti duševného zdravia**, či **mladí zo zdravotným znevýhodnením** (napr. s poruchou autistického spektra, intelektuálnym, zmyslovým alebo fyzickým znevýhodnením), ktorí sú obvykle vylúčení z bežného vzdelávania, ale aj vzťahov s rovesníkmi, a môžu mať problémy so seberealizáciou a uplatnením.

Realizované aktivity a formy podpory v kraji

Organizácie a inštitúcie zapojené do výskumu realizujú v Trnavskom kraji vo vzťahu k mladým ľuďom a špecificky mladým cudzincom množstvo aktivít, ktoré možno rozdeliť do nasledujúcich kategórií:

Rozvoj kľúčových kompetencií a neformálne vzdelávanie

Aktivity v tejto oblasti zahŕňajú nielen formálne, ale najmä rôzne neformálne vzdelávanie zamerané na rozvoj zručností. Okrem formálneho vzdelávania dostupného najmä prostredníctvom škôl, je pre mladých ľudí v kraji dostupná aj ponuka ďalších možností vzdelávania, a to najmä v oblasti finančnej a mediálnej gramotnosti, digitálnych zručností a kritického myslenia.

Vo vzťahu k mladým cudzincom viacerí aktéri organizujú intenzívne kurzy slovenského jazyka ako kľúčový nástroj na zlepšenie možnosti začlenenia sa v školskom prostredí a na trhu práce.

Prevádzka nízkoprahových, bezpečných a komunitných priestorov

Viacere organizácie v rámci kraja vytvorili a prevádzkujú nízkoprahové priestory pre mladých, kde sa môžu v bezpečnom a neformálnom prostredí stretávať a socializovať. Centrá pre mladých, klubovne, komunitné centrá ponúkajú priestor, kde môžu mladí ľudia tráviť čas, hrať hry, pripravovať sa do školy, vyskúšať si záujmové aktivity a rôzne terapie (ergoterapia, muzikoterapia, arteterapia), prípadne inak sa realizovať.

Odborné poradenstvo, diagnostika a podpora duševného zdravia

Viacerí aktéri sa v rámci Trnavského kraja venujú poskytovaniu podpory a poradenstva v oblasti duševného zdravia a ďalších foriem odborného poradenstva (napr. v centrách pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie, ďalej ako „CPPaP“). Tieto aktivity reagujú na nárast problémov v oblasti duševného zdravia u mladých ľudí.

Aktivity v tejto oblasti zahŕňajú:

- krízovú intervenciu a psychologickú pomoc najmä pri akútnych krízach a traumách. Pre mladých cudzincov z Ukrajiny sa realizujú špecifické trauma-senzitívne cvičenia a psychologická podpora v materinskom jazyku.
- komplexnú diagnostiku (psychologickú, špeciálnopedagogickú) a podporu inklúzie do vzdelávacieho procesu (CPPaP) zameranú na deti so znevýhodnením aj deti cudzincov s cieľom ich správneho zaradenia do škôl a následného vzdelávania.
- koučing a poradenstvo v oblasti sebarozvoja prostredníctvom využitia metodiky na identifikovanie silných stránok ako pomoci v životnom smerovaní.

Rozvoj dobrovoľníctva, líderských zručností a občianskej participácie

V kraji je dostupná pomerne široká ponuka aktivít zameraných na podporu participácie a občianskej angažovanosti mladých ľudí. Zahŕňajú najmä podporu školských a mestských parlamentov mladých, či už ide o vzdelávanie a metodickú podporu ich členov, alebo o projektovú a finančnú podporu.

Špecifickou témou v tejto oblasti je podpora zapájania mladých do dobrovoľníckych aktivít napríklad pri organizovaní rozmanitých podujatí (športových, komunitných a pod.) alebo pravidelnejších a stabilných aktivít ako napríklad doučovanie detí z Ukrajiny.

Organizácie zapojené do výskumu vidia význam týchto aktivít nielen v tom, že mladí majú možnosť ovplyvňovať verejné politiky a dianie vo svojom meste a komunite, ale aj v tom, že získavajú skúsenosti a zručnosti, ktoré môžu neskôr využiť aj v pracovnej oblasti.

Kariérové poradenstvo a systematická príprava na prechod na trh práce

Viacerí aktéri sa vo svojej činnosti venujú podpore mladých pri prechode zo školy do zamestnania. Realizujú aktivity zamerané na zvyšovanie kvalifikácie a zručností, identifikovanie silných stránok, finančnú gramotnosť a kariérne poradenstvo.

Tieto aktivity sú zamerané na mládež ako takú, najmä študentov stredných škôl, niektoré organizácie a inštitúcie sa špecificky v tejto oblasti venujú znevýhodneným mladým. Úrady práce, sociálnych vecí a rodiny sa napríklad zameriavajú na znevýhodnených uchádzačov na trhu práce. Krajská rozvojová a inovačná agentúra (ďalej ako „KIRA“) sa zas zameriava na mladých v situácii NEET alebo na tých, ktorí sú touto situáciou ohrození. Na aktivitách niektorých organizácií sa zúčastňujú aj mladí cudzinci, najmä odídenci z Ukrajiny.

Zabezpečovanie základných životných potrieb a materiálna pomoc

Priama podpora mladých ľudí a rodín v nepriaznivej socio-ekonomickej situácii a praktická pomoc je tiež súčasťou aktivít aktérov zapojených do výskumu. Táto spočíva napríklad v zabezpečovaní základných potrieb prostredníctvom distribúcie potravín a prevádzkou eko-šatníkov pre rodiny v núdzi a odídencom.

Niektoré organizácie poskytujú mladým cudzincom aj pomoc s hľadaním informácií, ubytovaním, poskytujú právne poradenstvo pri vybavení pobytu, nostrifikácii dokladov a podobne.

Ďalšie súvisiace aktivity

Časť aktivít organizácií pracujúcich s mladými ľuďmi v Trnavskom kraji sa zameriava na metodickú podporu, rozvoj spolupráce a koordinácie, výskumné aktivity a mapovanie potrieb mládeže. Tieto činnosti pomáhajú organizáciám prekonávať výzvy, s ktorými sa stretávajú a poskytovať služby a podporu mladým efektívnejšie a s rešpektom k ich potrebám.

Školenia, workshopy a metodické vedenie pre odborný personál

Pod metodickú činnosť a podporu môžeme zahrnúť školenia a workshopy pre pracovníkov s mládežou v oblasti neformálneho vzdelávania, ale aj školenia pre učiteľov a odborníkov napríklad v oblasti krízovej intervencie či duševného zdravia. Metodické materiály a aktivity sa používajú aj v oblasti odborného poradenstva týkajúceho sa inkluzívneho vzdelávania a kariérneho poradenstva.

Sieťovanie, koordinácia a rozvoj partnerstiev na lokálnej a krajskej úrovni

Spolupráca na úrovni mesta Trnava a Trnavského kraja prebieha napríklad prostredníctvom pravidelného sieťovacieho podujatia „**Youth work brunch**“, kde si subjekty pracujúce s mládežou zdieľajú plány a hľadajú prieniky svojich aktivít. Vzdelávacie organizácie v rámci mesta Trnava sa sieťujú aj prostredníctvom iniciatívy [Učiaci sa Trnava](#). Prepájanie aktívnych mimovládnych organizácií v regióne Sereď a Trnavy prebieha prostredníctvom iniciatívy [Infobodka](#).

Na úrovni kraja vznikla [Regionálna rada partnerstva Záruky pre mladých Trnavského kraja](#), ktorá je platformou prepájajúcou vyše 50 subjektov pracujúcich s mládežou z verejného, neziskového a podnikateľského sektora.

K určitej spolupráci dochádza aj na úrovni štátnych inštitúcií (ÚPSVAR, polícia, prokuratúra), škôl a samosprávy najmä v oblasti riešenia prípadov násilia na deťoch, alebo podobných krízových situácií. Medzi organizáciami pracujúcimi s mladými tiež prebieha vzájomné posúvanie si klientov podľa ich potrieb a ponuky organizácií.

Výskum a mapovanie reálnych potrieb mládeže v mestách

Trnavský samosprávny kraj prostredníctvom Krajskej rozvojovej a inovačnej agentúry a v spolupráci s Trnavskou univerzitou realizoval rozsiahly **výskum zameraný na mladých ľudí v situácii NEET a v riziku NEET** v Trnavskom kraji, ktorého výsledkom je [dokument mapujúci situáciu a potreby tejto skupiny mladých](#).

Mapovanie situácie a potrieb mladých prebieha aj v niektorých mestách Trnavského kraja. Napríklad v Trnave sa realizovalo mapovanie potrieb detí a mládeže, do ktorého sa zapojilo vyše 2300 respondentov. Mesto Sereď na základe dotazníkov na školách vypracovalo [Konceptiu rozvoja práce s mládežou na roky 2025–2030](#). V Senici prostredníctvom dotazníkov zisťovali, aké podujatia, priestory a aktivity mladým v senickom regióne chýbajú.

Viacere organizácie realizujú aj čiastkové zisťovania alebo mapovania potrieb a dopadov svojich aktivít.

Aktivity zamerané na mladých ľudí v situácii NEET

Povedomie o mladých ľuďoch v situácii **NEET** je medzi organizáciami v Trnavskom kraji **rozdielne**. Zatiaľ čo subjekty zapojené do Regionálnej rady partnerstva Záruky pre mladých Trnavského samosprávneho kraja a prípravy budúcich jednotných kontaktných miest (JKM) tento koncept skôr poznajú a pracujú s ním, niektoré inštitúcie uviedli, že sa s týmto pojmom doteraz nestretli alebo sa ním špecificky nezaobierajú.

Povedomie a identifikácia cieľovej skupiny

Organizácie vnímajú mladých v situácii NEET ako špecifickú a často **neviditeľnú skupinu**, ktorú je ťažké zachytiť, pretože títo mladí ľudia nie sú v systéme vzdelávania, ani na úrade práce, ani v zamestnaní. Z tohto dôvodu je pre inštitúcie a organizácie často ťažké zistiť, akú formu pomoci a podpory im ponúknuť a akými cestami ich osloviť a zapojiť do aktivít.

Organizácie sa s touto skupinou mladých stretávajú **skôr náhodne**, nie prostredníctvom cielených aktivít, ktoré by boli na túto skupinu mladých zamerané. V rámci svojich aktivít sa s touto skupinou mladých stretli organizácie prevádzkujúce nízkoprahové kluby. Ďalšia organizácia zaznamenala v rámci svojich aktivít mladých s psychickými problémami a narušenými rodinným vzťahmi, ktorí by mohli spadať do tejto kategórie.

V Trnave zaznamenali organizácie mladých v situácii NEET najmä v rómskej komunite. Títo mladí pracujú často neoficiálne, aby sa vyhli evidencii na úrade práce.

Podľa ďalších aktérov je v rámci kraja možné hovoriť skôr o výraznejšej skupine mladých, u ktorých je zvýšené riziko, že sa ocitnú v situácii NEET. Okrem toho môže byť viac mladých v situácii NEET medzi mladými odídencami, ktorí sú mimo vzdelávania, neprichádzajú do kontaktu takmer so žiadnymi inštitúciami na Slovensku a často majú aj výraznejšiu jazykovú bariéru.

Programy, odborné poradenstvo a integračné aktivity pre mladých cudzincov

Niektoré organizácie a inštitúcie, ktoré participovali na výskume realizujú aktivity **priamo zamerané na mladých cudzincov** (predovšetkým z Ukrajiny, ale aj Srbska, Vietnamu či Moldavska). Ich portfóliá zahŕňajú široké spektrum aktivít od vzdelávania a právneho poradenstva až po nízkoprahové a voľnočasové aktivity.

Cudzinci sa zúčastňujú aj aktivít, ktoré sú určené pre mládež vo všeobecnosti a nie sú priamo zamerané na mladých ľudí, ktorí prichádzajú z iných krajín. Ide napríklad o rôzne vzdelávacie aktivity realizované na školách, kde sú mladí cudzinci súčasťou triednych kolektívov.

Vzdelávacie aktivity a jazyková príprava

Niektorí aktéri poskytujú v rámci svojej činnosti aj vzdelávacie aktivity pre mladých cudzincov zamerané na prekonávanie jazykovej bariéry a zlepšovanie možností začlenenia do vzdelávania.

Viaceré organizácie v kraji poskytujú **kurzy slovenského jazyka** pre rôzne vekové kategórie, ale aj špecifické jazykové vzdelávanie (napr. príprava na monitor pre žiakov 9. ročníkov, kurz slovenčiny pre maturantov, ktorí chcú pokračovať v štúdiu).

V Trnave je tiež dostupné doučovanie pre približne 40 detí cudzincov, do ktorého je zapojených 40 dobrovoľníkov, často z radov miestnych stredoškolákov.

Ďalší aktéri poskytujú kurzy a vzdelávanie zamerané **na zvyšovanie digitálnych zručností**, napríklad zamerané na prácu s počítačom, balíkom Office a prispôsobenie sa slovenskej klávesnici.

Odborné poradenstvo a poradenstvo v oblasti duševného zdravia

Organizácie sa snažia reagovať aj na špecifické potreby mladých cudzincov, môže ísť o prežité traumy a ďalšie potreby, ktoré sa objavujú v procese integrácie.

Psychologické poradenstvo poskytuje najmä organizácia IPčko, ktorá vedie dve špecializované ukrajinské skupiny a poskytuje poradenstvo pre zahraničných študentov na univerzitách v Trnave. Psychologická pomoc a podpora v súvislosti s prežitými traumami je dostupná aj v Piešťanoch.

V Trnave je dostupné aj **odborné poradenstvo**, najmä sociálne a právne, pomoc s administratívou, nostrifikáciou dokladov o vzdelaní, pomoc s dokumentami pre cudzineckú políciu. Na miestnych univerzitách sa tiež konajú workshopy o právach a povinnostiach zahraničných študentov.

Diagnostiku pre potreby vzdelávania realizujú CPPaP, pričom medzi jeho klientov patria aj deti cudzincov. CPPaP za pomoci tlmočníkov pomáhajú so zaradovaním týchto detí do škôl.

Nízkoprahové, komunitné a voľnočasové stretnutia pre neformálnu socializáciu

Organizácie a inštitúcie sa tiež zameriavajú na vytvorenie možností socializácie pre mladých cudzincov prostredníctvom rôznych nízkoprahových, integračných a komunitných aktivít, a tiež vytváraním bezpečných priestorov pre stretávanie.

Príkladom je organizácia rôznych klubov pre mladých. V Seredi vznikli ukrajinské kluby priamo na školách, konali sa tu tiež informačné a prepájacie stretnutia pre cudzincov. V Trnave bola zaznamenaná nepravidelná účasť cudzincov na aktivitách v klubovniach, najmä počas prázdnin. Niektoré podobné aktivity (kluby, stretávačky) vznikli aj z iniciatívy samotných mladých cudzincov.

Možnosť participácie na rôznych komunitných aktivitách sa objavuje aj v súvislosti s rôznymi udalosťami počas roka (oslavy Dňa nezávislosti Ukrajiny, ukrajinský piknik a pod.). V Trnave fungoval klub, kde si mladí Ukrajinci (8. – 9. ročník) sami tvorili program a hrali spoločenské hry.

Ďalšie aktivity

Niektorí aktéri sa venujú aj **príprave pre trh práce**. Ide o vzdelávacie aktivity (napr. v oblasti digitálnych zručností), pomoc s hľadaním brigády (napr. pre študentov, aby si privyrobili popri štúdiu) alebo poskytovanie informácií o možnostiach zamestnania.

Niektoré organizácie sa zameriavajú na **poskytovanie materiálnej pomoci** najmä v podobe potravinovej pomoci a prevádzkujú eko-šatníky.

Podporné faktory zefektívňujúce prácu organizácií s mládežou

Organizácie a inštitúcie pracujúce s mládežou uviedli viaceré skutočnosti, ktoré im pomáhajú v ich práci s mládežou:

Multidisciplinárna spolupráca a sieťovanie a inštitucionálne zastrešenie

Pomoc a podpora poskytovaná mladým je efektívnejšia, ak medzi rôznymi aktérmi existuje prepojenie a spolupráca. Znižuje sa tak riziko, že mladý človek „prepadne cez sieť“ systému pomoci.

Pre stabilizáciu organizácií a ich aktivít je tiež prínosné, ak sú ich **aktivity inštitucionálne a organizačné zastrešené**, napríklad podpisom memoranda o spolupráci s mestom alebo krajom alebo poskytovaním metodickej podpory.

Uplatňovanie princípov nízkoprahovosti, anonymity a bezpečného prostredia

Mladí ľudia, najmä tí v kríze alebo situácii NEET, majú tendenciu vyhýbať sa oficiálnym inštitúciám, pretože o nich nevedia alebo im nedôverujú. Nadväzovanie kontaktu s touto skupinou mladých uľahčujú najmä:

- **bezpečné a neformálne prostredie**, napríklad v podobe priestorov ako Trnavské klubovne, KC Priestor v Seredi alebo Kivik v Senici, kde mladí môžu „len tak byť“ bez tlaku na výkon, čo buduje dôveru potrebnú pre neskoršiu odbornú prácu,
- **anonymné a dostupné služby**, ktoré sú zadarmo a bez nutnosti ohlásenia búrajú bariéry pre znevýhodnené skupiny,
- **prístup založený na nesúdení a nehodnotení mladých, ale vyžadujúci dodržiavanie určitých pravidiel** (tzv. prísna láskavosť), ktorý pomáha pri budovaní dlhodobého vzťahu, kde je pracovník pre mladého partnerom, no zároveň nastavuje jasné hranice a zodpovednosť.

Aktívna terénna práca a osvedčené metódy vyhľadávania mládeže (outreach)

Organizácie pracujúce so zraniteľnými a ohrozeným skupinami mladých vrátane mladých v situácii NEET sa nemôžu spoliehať na to, že sa k týmto skupinám dostanú cez oficiálne inštitúcie alebo že ich mladí sami vyhľadajú. Pomáha **terénna práca a aktívny outreach**, teda vyhľadávanie týchto mladých na miestach, kde sa zdržiavajú (parky, nákupné centrá, iné verejné miesta a priestory).

Pomáha **osobný kontakt** a oslovenie. Činnosť by mala byť zameraná na **včasnú intervenciu** a pomoc tak, aby ohrození/zraniteľní mladí nevypadli zo systému vzdelávania a trhu práce.

Personálna stabilizácia, empatické nastavenie tímov a potreba rovesníckych vzorov

Kvalita služieb pre mladých je v značnej miere závislá od kvality a odbornosti pracovníkov pracujúcich s mládežou.

Podľa aktérov zapojených do výskumu je potrebné, aby ľudia, ktorí pracujú s mladými, mali nielen **vzdelanie** (psychológovia, sociálni pedagógovia), ale aj **vysokú mieru empatie, odolnosti voči vyhoreniu a dostupnú neustálu supervíziu**.

Okrem dobrých pracovných podmienok a primeraného ohodnotenia je potrebné dbať aj na zloženie tímov organizácií pracujúcich s mládežou. Súčasťou tímov by mali byť aj ľudia, ktorí sú mladým **vekovo blízki**, ľahšie si získajú ich dôveru a môžu byť pre nich vzormi. Prínosom je aj **rodová vyváženosť** v tímoch.

Ak organizácia pracuje aj s mladými z menšinových skupín, pomáha, ak je **v tíme niekto s menšinovým pôvodom**. Dokáže potom pomôcť s prekonaním jazykovej bariéry a môže ľahšie facilitovať kontakt s menšinovými komunitami. To isté platí, ak sa organizácia zameriava aj na mladých cudzincov.

Kultúrne citlivý prístup, jazyková prístupnosť a uznanie identity cudzincov

Pre zapojenie a efektívnu prácu s mladými cudzincami podľa organizácií pomáha, ak je komunikácia s nimi **kultúrne citlivá**, informácie sú im poskytované **v materinskom jazyku, alebo v jazyku, ktorému rozumejú** (napr. v prípade mladých ľudí z Ukrajiny je to často okrem ukrajinčiny aj angličtina) a prostredníctvom **kanálov**, cez ktoré sa k nim informácie dostanú (Telegram, Instagram, komunitné skupiny na sociálnych sieťach).

Mladí cudzinci pravdepodobne ešte intenzívnejšie potrebujú vedieť, že aktivity, programy a priestory organizácií sú pre nich **bezpečné** a umožňujú im nielen **začlenenie medzi majoritu**, ale **uznávajú aj ich identitu** a vytvárajú pre ňu priestor (symbolické označenie priestoru ako priateľského k cudzincom, spoločná oslava sviatkov krajiny pôvodu a pod.).

Podpora participácie mladých na činnosti organizácií pracujúcich s mládežou

Participácia mladých ľudí na tvorbe a realizácii aktivít organizácií pracujúcich s mládežou môže významným spôsobom zvýšiť **relevantnosť, efektivitu a udržateľnosť** ich činnosti. Podľa skúseností z praxe tento prínos spočíva najmä v nasledujúcich oblastiach:

- organizácie, ktoré aktívne zapájajú mladých do plánovania, dokážu **pružnejšie reagovať na ich aktuálne problémy a potreby**. Príkladom je komunitný priestor, kde na podnet mladých transformovali rozvojové programy na nízkoprahové „stretávačky“, pretože mladí po pandémie potrebovali priestor skôr na neformálne rozhovory než na štruktúrované vzdelávanie. Podobne vznikla študovňa v Trnave ako priama odpoveď na potrebu vysokoškolákov mať tiché miesto na prácu, ktorú si členovia mládežníckeho parlamentu sami navrhli a zrealizovali,
- ak sa mladí ľudia podieľajú **na tvorbe pravidiel alebo zariadovaní priestorov** (napríklad v Trnavských klubovniach), majú k nim silnejší vzťah

a pocit vlastníctva. **Aktívne zapájanie mladých** vedie k tomu, že mladí majú potom menej tendenciu pravidiel porušovať, ničiť spoločný nábytok a vybavenie, pretože ho vnímajú ako výsledok svojej práce,

- **využitie rôznych metód mapovania potrieb** (napr. cez flipcharty, workshopy alebo dotazníky) poskytujú organizáciám **presnejšie informácie** o situácii mladých a ich potrebách. Napríklad vďaka mapovaniu potrieb mladých v Trnave a Senici bolo možné presnejšie pomenovať chýbajúce služby, aktivity a podujatia alebo ako zlepšiť infraštruktúru pre mladých v mestách,
- zapojenie mladých prostredníctvom poradných orgánov, ako sú mládežnícke parlamenty môže **zvýšiť dôveru v inštitúcie** (napr. mestský úrad). Mladým ľuďom to dáva pocit, že sú braní ako plnohodnotní partneri samosprávy alebo iných organizácií a inštitúcií, ktoré im takúto formu participácie mladých umožňujú a podporujú,
- zapojenie mladých do plánovania aktivít je zároveň **prevencia pred ich neúspechom a neprijatím**. Bez konzultácie s mladými hrozí organizáciám, že ich ponuka nebude atraktívna a primeraná ich potrebám. Organizácie majú skúsenosť s menej úspešnými aktivitami, ktoré neodrážali nastavenie a potreby mladých, preto je potrebné ich pravidelné mapovanie a získanie spätnej väzby.

Bariéry a výzvy pre organizácie pracujúce s mládežou

Organizácie a inštitúcie v Trnavskom kraji čelia pri práci s mládežou mnohým výzvam, ktoré siahajú od systémových a finančných bariér až po špecifické psychologické a sociálne ťažkosti samotných mladých ľudí.

Geografické a infraštruktúrálné špecifiká kraja a jazyková bariéra menšín

Trnavský kraj je špecifický svojou rozlohou a tým, že siaha od južnej hranice s Maďarskom až po oblasti susediace s Českou republikou.

Realizáciu aktivít (napríklad vzdelávacích a sieťovacích) v rámci regiónu komplikuje **slabé dopravné prepojenie** a vzdialenosť medzi juhom a severom kraja. Nevýhodou sú aj slabé možnosti dopravy z menších obcí, ktoré sú v odľahlejších častiach jednotlivých okresov. Mladí z týchto obcí sa nemôžu zúčastňovať aktivít v mestách v poobedných hodinách alebo cez víkend kvôli absentujúcim dopravným možnostiam.

Špecifikom kraja je aj **vyšší podiel maďarskej menšiny** v južných okresoch. Podľa aktérov pracujúcich s mládežou je v týchto okresoch ťažšie nadviazať kontakty a spolupráce, a tiež je ťažšie nájsť maďarsky hovoriacich odborníkov (napr. psychológov).

Systémové poddimenzovanie, nestabilita financovania a administratívna byrokracia

Mnohé organizácie, najmä mimovládne, sa potýkajú s **nedostatkom a nestabilitou finančných zdrojov**. Sú existenčne závislé od donorov, firemných grantov a dobrovoľníkov, pričom štátna, krajská a mestská podpora je často vnímaná ako nepostačujúca. Niektoré organizácie tiež kriticky vnímajú rozdelenie peňazí z grantových programov samospráv, v ktorých sú oveľa častejšie podporované športové organizácie než organizácie pracujúce v sociálnej oblasti.

Organizácie a inštitúcie tiež narážajú na rôzne **byrokratické a administratívne bariéry** pri využívaní existujúcich finančných zdrojov. Napríklad príprava niektorých projektov pre zraniteľné skupiny (napr. mladí v situácii NEET) naráža na oneskorenie štátnych výziev a neistotu ohľadom spolufinancovania zo strany samospráv.

Inštitúcie sú tiež kritické k **zastaralému systému vzdelávania**. Rigidné frontálne vzdelávanie podľa nich nereflektuje potreby dnešnej mládeže, čo vedie k strate motivácie a záškoláctvu. Autoritársky prístup zo strany niektorých škôl a pedagógov zasa bráni budovaniu dôvery a participácii.

Pre efektívnu prácu s mladými, ktorí sa ocitli v krízovej situácii je potrebná **dostupnosť a nadväznosť rôznych typov služieb**, niektoré sú však výrazne poddimenzované. Napríklad chýbajú kapacity detských psychiatrov, psychoterapeutov a ubytovacích zariadení, čo komplikuje prácu s mládežou v kríze.

Pracovné podmienky, vysoké riziko vyhorenia a fluktuácia personálu

Práca v náročnom prostredí (napr. so zraniteľnými/ohrozenými mladými), môže viesť k **rýchlemu psychickému vyčerpaniu** a následnému vyhoreniu po krátkom čase. Niektorí pracovníci s mládežou tiež čelia **tlaku na výkon** a náročným pracovným situáciám, no ich finančné ohodnotenie zostáva nízke. Táto nerovnováha spôsobuje **vysokú fluktuáciu**, kvôli ktorej musia organizácie neustále investovať nemalé zdroje do vzdelávania nových ľudí, ktorí však zo systému odchádzajú práve v momente, keď nadobudnú potrebnú prax.

V mnohých okresoch je zároveň kritický **nedostatok špecializovaných odborníkov** na krízovú intervenciu. Hľadanie expertov, ako sú psychológovia alebo

sociálni pracovníci, je ešte náročnejšie v národnostne zmiešaných oblastiach, kde sa vyžaduje nielen vysoká odbornosť, ale aj dvojjazyčnosť a kultúrna citlivosť.

Kríza duševného zdravia, digitálny únik, pasivita a odchod mládeže z regiónov

Práca organizácií s mládežou v Trnavskom kraji naráža na vážnu **krízu duševného zdravia a nízku odolnosť** mladých ľudí, u ktorých narastá výskyt samovražedného správania, úzkostí, depresí a správania orientovaného na únik.

Organizácie zároveň bojujú s narastajúcou **pasivitou a nezaujmom** mládeže o organizované aktivity, keďže mladí ľudia trávajú väčšinu času v online priestore alebo v nákupných centrách. Mladí sa zároveň cítia nevypočutí a majú pocit, že nemajú žiaden vplyv na verejné dianie alebo dianie vo svojom okolí.

V regiónoch ako Sered' či Senica je významným problémom **odchod mladých ľudí**, ktorí vo svojom rodisku nevidia perspektívu, a odchádzajú za lepšími príležitosťami do Brna, Prahy či Bratislavy.

Špecifické bariéry pri práci s mladými cudzincami

Práca s mladými cudzincami v Trnavskom kraji naráža na pretrvávajúcu **jazykovú bariéru a sociálnu izoláciu**, ktoré spôsobujú, že mladí cudzinci nemusia vôbec vedieť o existujúcich službách, možnostiach zamestnania či trávenia voľného času.

Výraznou bariérou sú **skúsenosti mladých cudzincov s diskrimináciou** (šikana na školách, xenofóbne prejavy na sociálnych sieťach aj v reálnom živote), ktoré spôsobujú prehlbovanie pocitu menejcennosti a stratu sebadôvery, čo sa následne prejavuje ich apatiou a nedostatkom odvahy vyhľadať pomoc v oficiálnych inštitúciách.

Mladí ľudia z Ukrajiny sú navyše kriticky **preťažení a čelia právnej neistote a byrokracii**. Mnohí z nich sú pod tlakom „dvojitého vzdelávania“, čelia existenčnej neistote, stresu v súvislosti s blížiacim sa koncom dočasného útočiska a byrokracii na úradoch.

Situáciu zhoršuje aj **nedostatok ubytovacích kapacít a neistota bývania**.

Vzdelávací systém a prístup ku vzdelávaniu

Vo výskume sme sa zamerali na to, ako inštitúcie pracujúce s Trnavskom kraji s mladými ľuďmi vnímajú tému vzdelávania v kontexte ohrozenia situáciou NEET. Skúmali sme, ako vnímajú kvalitu škôl, aké možnosti výberu škôl mladí ľudia majú a čo sú najväčšie výzvy spojené so vzdelávaním. Špeciálna pozornosť je venovaná

téme mladých cudzincov a ich prístupu ku kvalitnému vzdelávaniu, a tiež výzvam, ktorým v tejto oblasti čelia.

Respondenti vo všeobecnosti vnímali vzdelávanie a školy v Trnavskom kraji ako kvalitné. Vzdelávací systém, či už základné alebo stredné školy, podľa nich poskytuje dobré podmienky pre vzdelávanie detí a mladých ľudí. Napriek tomu boli identifikované viaceré výzvy, ktorým mladí ľudia v Trnavskom kraji čelia a ktoré môžu zvyšovať ich zraniteľnosť voči situácii NEET.

Vzhľadom na to, že tento výskum sa zameriava predovšetkým na mladých ľudí od 16 rokov, analyticky sme sa zamerali najmä na stredné školy, avšak dotýkame sa aj základných, keďže ich kvalita ovplyvňuje neskôr aj možnosti stredoškolského vzdelávania.

Sieť stredných škôl a možnosti výberu školy

Ponuka stredných škôl je v kraji pomerne široká a respondenti ju považovali za uspokojivú. V každom okresnom meste existujú gymnáziá aj stredné školy, ktoré môžu navštevovať aj žiaci z okolitých dedín. Dopravná dostupnosť týchto škôl sa však líši naprieč okresmi. Možnosť bezplatného cestovania pre študentov však eliminuje aspoň problémy s finančnou dostupnosťou pre mladých ľudí zo sociálne a ekonomicky komplikovanejšieho prostredia.

V Seredi sú napríklad dostupné dve stredné školy (gymnázium a obchodná akadémia), ktoré sa navyše pravdepodobne v budúcnosti spoja. Za odbornými školami musia mladí ľudia dochádzať napríklad do Trnavy.

V okrese Dunajská Streda je pomerne široká sieť stredných škôl, pričom poskytujú vzdelávanie v slovenskom aj maďarskom jazyku. Mladí ľudia si zároveň môžu vyberať z rozmanitých študijných odborov, ktoré vcelku vhodne reagujú na požiadavky súčasného trhu práce, tradícií regiónu a potrieb uplatnenia mladých ľudí.

Senica je tiež vnímaná ako okres s dobrou dostupnosťou a možnosťou výberu škôl od gymnázia cez obchodnú akadémiu až po odborné školy, ktoré poskytujú duálne vzdelávanie, a teda podľa respondentov aj efektívne prepojenie s praxou.

Trnava ako krajské mesto poskytuje najširšiu dostupnosť a možnosť výberu škôl, ktoré navštevujú aj mladí ľudia z okolitých miest a obcí.

Mladí cudzinci na stredných a vysokých školách

Rozhovory poukázali na to, že **možnosti výberu stredných škôl sú pre mladých cudzincov v Trnavskom kraji relatívne priaznivé**, najmä, ak ide o odborné školy.

Mladí cudzinci pokračujúci po základnej škole na stredných školách

Neskôr v texte sú popísané aj bariéry vo vzdelávaní, avšak rozhovory ukázali, že mladí cudzinci sa na stredné školy zaraďujú pomerne úspešne. Väčšina z nich si dokáže nájsť vhodnú školu a **po základnej škole zvyčajne pokračuje vo vzdelávaní**. Podľa vyjadrenia niektorých respondentov, ktorí s cudzincami pracujú, sa mladí cudzinci dostávajú na odbory, ktoré si skutočne vybrali. V prípade, že tomu tak nebolo, rozdiel medzi preferovanou a reálnou voľbou bol skôr malý. Nedochoádza teda k situáciám, že by systém výrazne obmedzoval ich možnosti – rozhodovanie ovplyvňuje skôr kombinácia osobných preferencií, dostupnosti konkrétnych odborov a toho, ako rýchlo sa dokázali zorientovať po príchode na Slovensko.

Mladí cudzinci, ktorí prišli cielene za štúdiom na strednej škole

Rozhovory s mladými cudzincami poukazujú na to, že u tých, ktorí na Slovensko prišli cielene za štúdiom na strednej škole a ich pobyt bol sprostredkovaný agentúrou, **prevládala pri výbere študijného odboru skôr pragmatický prístup**. Odbory ako IT, logistika alebo marketing si mladí volili strategicky a motivovaní boli najmä ekonomicky. Respondenti explicitne hovorili o „dobrom zárobku“ ako hlavnom kritériu výberu odboru. Vzdelávacia dráha u respondentov vznikala skôr ako reakcia na systémové možnosti než ako výsledok reflexívneho plánovania a vlastných túžob. Rozhodnutie o type školy bolo podľa naratívov často výsledkom odporúčania úradov, sprostredkovateľov z agentúr alebo dostupnosti miest, nie vlastnej voľby,

„Mala som na výber len niekoľko škôl (skrz agentúru)... Tam bolo ešte hoteliérstvo, čo sa mi nepáčilo, a marketing, a to už bolo všetko. Nebol až taký veľký výber.“

Pasivita pri plánovaní budúcnosti, či už v oblasti vzdelávania alebo budúceho zamestnania, a odpovede typu „neviem“, „nerozmýšľal som“ pri reflektovaní budúcnosti u respondentov preto nemožno vnímať ako prejav nezájmu, ale ako nedostatok nástrojov na rozhodovanie a budovanie pocitov nezávislosti a sebavedomia, čo môže potenciálne viesť k internalizovanej bezmocnosti.

Pri výbere odboru zjavne prevládajú aj rodové stereotypy. Sektory ako IT alebo strojnictvo sú vnímané ako „chlapčenské“. Respondentky, ktoré pochádzajú z

prostredí s vyššou ženskou účasťou v „typicky maskulínných odboroch“, môžu zažívať napätie medzi predchádzajúcou paradigmou a slovenským rodovým rozvrstvením odborov.

„Problém je aj v tom, že napríklad aj keď pozriem na naše triedy, tak trieda IT viac má chalanov a niekedy aj vôbec žiadne baby... Tri posledné ročníky majú furt chalanov, len chalanov. Myslím, že cítia, že to je pre chlapcov. Väčšinou čo sa týka dievčat na Ukrajine, tak chodia a študujú často aj na IT.“

Mladí cudzinci študujúci na vysokých školách

Podobnú pragmatickosť, ako je popísaná vyššie, možno pozorovať aj v **situácii cudzincov smerujúcich na vysoké školy, ktorá je však oveľa komplikovanejšia**. Tu už jazykové požiadavky, nostrifikácia a načasovanie prijímacích konaní výrazne zužujú reálne možnosti výberu. Študenti často nekončia na odboroch, o ktoré majú záujem, ale na tých, kde majú väčšiu šancu na prijatie – najmä ak univerzita nevyžaduje certifikát o ovládaní slovenčiny alebo má jednoduchšie podmienky pre prijatie. Pre mladých cudzincov, ktorí prichádzajú bez predchádzajúcej skúsenosti so slovenským školským systémom, je to obzvlášť náročné. V extrémnych prípadoch, najmä pri študentoch z Bieloruska či Ruska, sa administratívne procesy dostávajú do vzájomne blokujúceho cyklu, ktorý prakticky eliminuje možnosť slobodného výberu.

Identifikované potreby a výzvy mládeže vo vzdelávaní

Napriek tomu, že respondenti vyjadrovali všeobecnú spokojnosť s dostupnosťou a kvalitou školstva v kraji, výskum identifikoval viacero výziev a bariér, ktoré môžu ovplyvňovať vzdelávacie výsledky, spokojnosť so školou a potenciál mladých ľudí prechádzať na trh práce alebo do vyšších úrovní vzdelávania.

Nesúlady vyučovacích metód s potrebami mládeže a autoritatívny prístup pedagógov

Jednou z najvýznamnejších bariér a výziev, na ktoré poukazovali mnohí respondenti, bolo to, že mnohých mladých ľudí v súčasnosti škola nebaví, pretože nereflektuje ich záujmy a potreby. Mladí ľudia vnímajú vyučujúcich ako veľmi **autoritatívnych**, ktorí voči deťom a mladým ľuďom uplatňujú skôr mocenský prístup:

„Čiže ja to vnímam niekedy tak, že tie pani učiteľky sa správajú k deťom ako bachari. Uvedomujem si, že potrebujú urobiť poriadok a deti sa cítia ako vo väzení.“

My sa skôr snažíme o taký participatívny prístup...a tieto detaily, že ako sa tie decká naozaj cítia a či sa k nim správajú ako k partnerom....tak v tom vidím často problém.“

Aj spôsob vzdelávania, frontálne vyučovanie, a často aj zastaralé vyučovacie metódy spôsobujú nespokojnosť mladých ľudí so vzdelávaním. To má za následok **časté absencie**, nezáujem o školu a následne problematické vzťahy s učiteľmi, ale nedostatočné vzdelávacie výsledky. V súčasnosti sa to ešte neprejavuje výraznejšou diskontinuitou vo vzdelávacom procese či predčasným ukončovaním vzdelávania, ale môže to spôsobovať horšie uplatnenie na trhu práce a podobne.

„Ja som ten profesor, ktorý je dôležitý. Ja som nad a ty si pod. A na strednej škole je to najcitlivejšie obdobie. Ja nehovorím, že si môžu hocičo žiaci dovoľovať, ale potrebujú, aby si ich niekto vypočul, lebo ja ako učiteľ neviem, čím si môže prechádzať on doma, aké má rodinné prostredie a podobne.“

Dominancia frontálnej výučby na úkor emocionálneho a osobnostného rozvoja

Mladí ľudia citlivo vnímajú to, že školy sa zameriavajú výlučne len na vedomosti a neriešia ich emocionálny a osobnostný rozvoj. Školy sa nezameriavajú na silné stránky detí, chýba rozvoj mäkkých zručností a sebazpoznávania detí a mladých ľudí. Školy žiakov nemotivujú k tomu, aby boli jedineční alebo aby využili svoje charakterové črty ako plusy v budúcom živote. Hodnotenie žiakov prebieha najmä na základe odborných predmetov, ktoré v súčasnej digitálnej dobe nemusia mať pre nich takú váhu, zatiaľ čo rozvoju osobnosti sa nevenuje adekvátna pozornosť. Kvôli nadmernému tlaku na výkon a nedostatočnej podpore sebazpoznania majú mladí ľudia nízku odolnosť. Študenti často nevedia, čo chcú v živote robiť, pretože sa počas školy nestihli vyformovať a spoznať. Mnohí rezignujú na formálne vzdelávanie a hľadajú zmysel v neformálnych aktivitách, ktoré im ako jediné poskytujú bezpečný priestor na rozvoj (pozri viac v kapitole *Zamestnávanie a uplatnenie sa na lokálnom trhu práce*).

Rovesnícke vzťahy, nárast agresivity, radikalizácie a kyberšikany

Situáciu mladých ľudí v školstve ovplyvňujú aj ďalšie faktory, ktoré nesúvisia výlučne so samotným vzdelávacím procesom. Vzťahy v škole, narastajúca šikana a radikalizácia mladých ľudí sa ukazuje byť jedným z najzávažnejších faktorov ovplyvňujúcich kvalitu školského prostredia a možnosti rozvoja mladých ľudí.

Vzťahy v školách sú opisované ako problematické a povrchné, čo má priamy dopad na pocit bezpečia žiakov. Mladí ľudia sa často cítia osamelí, aj keď sú v kolektíve. Stáva sa, že spolužiaci sú spolu v jednej triede niekoľko rokov, no **vôbec sa**

nepoznajú a nekomunikujú spolu. Respondenti vnímajú aj **nárast radikalizácie.** Odborníci zaznamenávajú **rastúcu agresivitu**, ktorá sa prejavuje nosením nožov do škôl alebo vyhrážaním sa učiteľom. Deti často nevedia spracovať svoje emócie a frustráciu, čo vedie k delikvencii.

Šikana v online priestore je úzko prepojená s tou fyzickou a je umocňovaná vplyvom sociálnych sietí, kde sa deti neustále porovnávajú a cítia sa nedokonalé. Školy v súčasnosti nedostatočne reflektujú tieto javy a tým spôsobujú, že mnohí žiaci a žiačky sa v škole necítia dobre a bezpečne, čo má vplyv aj na ich vzdelávacie výsledky, spokojnosť so školou a môžu prispieť aj k predčasnému ukončeniu vzdelávania alebo ohrozeniu situáciou NEET v budúcnosti.

Finančné a sociálne bariéry v prístupe ku kvalitnému vzdelávaniu

Kvalitné vzdelávanie nie je úplne rovnako dostupné pre všetkých. Najmä deti zo sociálne znevýhodneného prostredia často čelia mnohým problémom a výzvam jednak v dostupnosti, ale aj vo vzdelávaní samotnom. To môže do veľkej miery súvisieť s finančnou situáciou rodín a nízkou podporou a motiváciou k vzdelávaniu. Takéto deti potom ťažšie prechádzajú na stredné školy, nedostávajú dostatočnú podporu zo vzdelávacieho systému a môžu tak čeliť mnohým výzvam, ktoré ovplyvňujú ich budúcu dráhu.

Špecifické prekážky a výzvy vo vzdelávacej dráhe mladých cudzincov

Respondenti hodnotili prístup škôl k deťom cudzincov skôr pozitívne. Podľa viacerých z nich sú deti najmä na základných školách dobre začlenené a prístup učiteľov k nim je veľmi pozitívny. Ak sa im podarí rýchlo prekonať jazykovú bariéru, tak zvládajú školu dobre a sú veľmi dobre integrované. Ako najrizikovejšia bola vnímaná skupina tínedžerov – najmä v prípade končiacich ročníkov základných škôl a na stredných školách.

Výskumné rozhovory poukázali na viacero bariér a výziev, ktorým čelia mladí cudzinci vo vzdelávacom procese

Administratívna náročnosť a nedostatok informácií

Oproti bežným mladým ľuďom, ktorí sú súčasťou vzdelávacieho systému, čelia mladí cudzinci oveľa väčším administratívnym bariéram, ktoré ovplyvňujú jednak prístup k vzdelávaniu, ale formujú aj postoj ku škole a vzdelávacie možnosti. Tým, že majú oproti slovenským študentom odlišný právny status, musia splniť

množstvo administratívnych podmienok, ktoré sú pre nich často nezrozumiteľné. Respondenti poukazovali na tento problém najmä v prípade **vysokoškolských študentov**, avšak v značnej miere sa môžu týkať aj tých na stredných školách.

Mladí cudzinci narážajú na výrazné administratívne prekážky už pri samotnom vstupe do vzdelávacieho systému. **Najväčším problémom je legalizácia pobytu** – získanie termínu na cudzineckej polícii je zdĺhavé a nepredvídateľné, čo môže oddialiť vydanie potvrdenia potrebného na zápis do školy. Rovnako komplikovaný je **proces uznávania predchádzajúceho vzdelania**: niektorí študenti sa dostávajú do „uzavretého kruhu“, keď univerzita vyžaduje nostrifikáciu ešte pred prijatím, no jej vybavenie nie je možné bez potvrdenia o štúdiu.

Ďalšou bariérou je nejednotnosť požiadaviek **na jazykové certifikáty zo slovenčiny**, ktoré sa líšia medzi školami a fakultami, čo pre študentov vytvára neistotu a sťažuje plánovanie. Administratívne komplikácie sa prejavujú aj v **praktických otázkach – najmä pri ubytovaní nepľnoletých študentov**, ktorých vysokoškolské internáty často odmietajú.

Pre mladých cudzincov s ukončeným odborným vzdelaním v ich krajine pôvodu je navyše problémom aj to, že ich kvalifikácia na Slovensku nebýva uznaná, čo obmedzuje ich možnosti pokračovať v odbore alebo nadviazať na predchádzajúce štúdium. Tieto bariéry spolu vytvárajú systém, ktorý je pre mladých cudzincov ťažko priechodný a znižuje ich šance na úspešnú integráciu do vzdelávania.

Dvojité vzdelávacie zaťaženie, preberanie dospelých rolí a finančný tlak v rodine

Situáciu mladých cudzincov vo vzdelávaní výrazne ovplyvňujú aj podmienky v domácnosti. Okrem školy často nesú ďalšie povinnosti, ktoré znižujú ich čas aj energiu na učenie a rozvoj.

Najčastejšou záťažou, ktorej mladí cudzinci čelia, je **starostlivosť o domácnosť a rodinu** – mladí často pomáhajú v domácnosti, starajú sa o mladších súrodencov a preberajú časť rodinných povinností. Zároveň čelia finančnému tlaku a popri vzdelávaní si často musia privyrábať, aby podporili rodinu. A napokon, v rodinách, kde rodičia pracujú dlhé hodiny, často chýba kapacita pomáhať deťom so školskými povinnosťami.

Tieto povinnosti negatívne ovplyvňujú školské výsledky mladých ľudí aj ich možnosť zapájať sa do mimoškolských a rozvojových aktivít.

Jazyková bariéra ako zásadný sociálny, psychologický a akademický problém

Jazyková bariéra predstavuje jednu z najzásadnejších prekážok, ktoré mladí cudzinci v školskom systéme zažívajú.

Tí, ktorí prichádzajú do vyšších ročníkov základných škôl, sú vystavení silnému akademickému tlaku – musia sa rýchlo naučiť jazyk, aby zvládli monitory či prijímacie pohovory. Situáciu komplikuje aj to, že mnohí (konkrétne odídenci z Ukrajiny) pokračujú v online vzdelávaní vo svojej domovine, čo znižuje ich motiváciu učiť sa slovenčinu a brzdí ich integráciu do miestnych škôl aj neskorší vstup na univerzity.

Jazyková bariéra zasahuje aj odbornú pomoc – centrá poradenstva nedokážu bez tlmočníka spoľahlivo diagnostikovať poruchy učenia či psychické ťažkosti, čo vedie k nesprávnemu nastaveniu podpory.

Dopad neznalosti jazyka sa prenáša aj na rodiny. Rodičia, ktorí nerozumejú slovenčine, nedokážu sledovať prospech cez EduPage, komunikovať s učiteľmi ani podporovať deti pri učení. **Mladí cudzinci tak zostávajú v systéme osamotení** a bez opory, čo zvyšuje ich zraniteľnosť a prehľbuje rozdiely medzi nimi a ich slovenskými rovesníkmi. Jazyková bariéra sa tak stáva nielen vzdelávacím, ale aj sociálnym a psychologickým problémom, ktorý ovplyvňuje ich budúce možnosti a celkovú integráciu.

Sociálna izolácia v triedach, uzatváranie sa do komunít a prejavy verbálnej šikany

S jazykovou bariérou súvisí aj téma integrácie. Nedostatočná znalosť jazyka prehľbuje **sociálnu izoláciu**. Mladí cudzinci sa v triedach často cítia osamelo, ťažko si hľadajú kamarátov a prirodzene sa uzatvárajú do vlastných komunít. V extrémnych prípadoch rezignujú na komunikáciu úplne, najmä ak sa stretávajú s nepochopením zo strany učiteľov či spolužiakov. Respondenti tiež opisujú, že šikana voči cudzincom je v školách prítomná v rôznych formách. Najčastejšie ide o verbálne útoky, napríklad posielanie detí „naspäť na Ukrajinu“, ktoré sa objavujú nielen v triedach, ale aj vo verejnom priestore. Odborníci upozorňujú, že xenofóbne postoje detí sú často prebraté od dospelých alebo zo sociálnych sietí. Zaznamenané sú aj konflikty v rámci samotných skupín cudzincov. Rodičia cudzincov podľa respondentov často váhajú šikanu nahlásiť, pretože sa obávajú, že by sa situácia ich dieťaťa ešte zhoršila, najmä ak je v triede jediné svojho pôvodu.

„Napríklad základní školači nám o tej diskriminácii povedali viac ako všetci iní, možno 2–3 prípady sme mali, ktorí hovorili, že sa stretli s diskrimináciou na verejnom priestranstve a že deťom vlastne niekto rozprával o tom, že v princípe platia odvody (mobilizácia) a že majú ísť naspäť domov.“

Rozhovory s mladými cudzincami však poukázali na to, že učelia a vychovávatelia bývajú skôr zdrojom podpory. Negatívne správanie zo strany učiteľov alebo vychovávateľov sa v rozhovoroch s mladými cudzincami objavilo iba minimálne a ak, tak išlo o prístup učiteľov ku všetkým bez ohľadu na pôvod. Mnohí dokonca spomínali pozitívne skúsenosti s učiteľmi a ich ochotu komunikovať s cudzincami po anglicky v počiatočných, keď mali problém so slovenčinou. Respondenti, ktorí bývali na stredoškolskom internáte, si pochvaľujú hlavne vychovávateľov, ktorí im poskytovali individualizovanú psychickú aj praktickú podporu v škole aj po skončení výučby, čo bolo pre nich kľúčové hlavne na začiatku ich štúdia po príchode na Slovensko.

Faktory ovplyvňujúce predčasné ukončovanie školskej dochádzky (aj u cudzincov)

Vo výskume sa nepreukázalo, že by mladí ľudia vo významnej miere predčasne ukončovali vzdelávanie. Podľa mnohých respondentov existuje pomerne silný tlak na to, aby mladí ľudia vzdelanie dokončili, predovšetkým, ak ide o stredné školy (najmä gymnáziá alebo obchodné akadémiu). Napriek tomu sme identifikovali niekoľko faktorov, ktoré prispievajú alebo by mohli potenciálne prispievať k predčasnému ukončovaniu vzdelávania.

Nepriaznivé sociálne prostredie, chronické preťaženie a naučená bezmocnosť

V tomto prípade hovorili respondenti najmä o rómskych deťoch alebo celkovo o deťoch a mladých ľuďoch zo sociálne znevýhodneného prostredia. Tí, čo majú napríklad ukončené len základné vzdelanie, sú často z prostredia, ktoré im nedokáže zabezpečiť materiálne podmienky, stabilitu a motiváciu na ďalšie vzdelávanie. V rodinách sa často objavujú závislosti, psychické ťažkosti, konflikty či chronické preťaženie, ktoré deťom bránia sústrediť sa na školu. Mnohí mladí vyrastajú v prostredí opakovaných neúspechov a traumy, čo vedie k nízkej sebadôvere a „naučenej bezmocnosti“. Bez systematickej podpory a práce s rodinou sa pre nich pokračovanie v štúdiu stáva takmer nedosiahnuteľné.

Do akej miery sa táto téma týka aj mladých cudzincov, nebolo možné z výskumu zistiť, pretože respondenti nemali dostatok skúseností so situáciou mladých cudzincov a cudziniiek. Dá sa však predpokladať, že vzhľadom na ich špecifickú situáciu môže byť pri mladých cudzincoch tento faktor ešte výraznejší ako pri slovenských deťoch a mladých ľuďoch

Uprednostnenie okamžitého finančného zárobku pred dokončením štúdia

So sociálnou situáciou rodín do veľkej miery súvisí aj to, že mladí ľudia dobrovoľne alebo z donútenia ukončujú vzdelávanie kvôli finančným zárobkom. Najvýraznejšie tento tlak pociťujú **mladí cudzinci, najmä z Ukrajiny**, ktorí sa často ocitajú v situácii, kedy musia prioritne **zarábať na živobytie pre seba a svojich príbuzných** buď na Slovensku, alebo priamo v domovskej krajine. Niektorí mladí ľudia prerušujú štúdium, pretože v ňom nevidia okamžitý zmysel v porovnaní s možnosťou rýchleho zárobku, ktorý ich rodina v krízovej situácii potrebuje:

„Máme konkrétne troch, o ktorých viem, z Ukrajiny. To sú mladí ľudia, ktorí došli, začali študovať nejakú školu, možno už predtým, ako začala vojna. A potom ju z nejakých dôvodov proste ukončili. Nedávalo im to zmysel ďalej a podobne, alebo museli živiť rodinu a vedeli, že tu si viac zarobia...živil rodinu tam alebo aj tu.“

Vysoké materiálne a životné očakávania súčasnej generácie stredoškolákov

Tlak na finančné osamostatnenie sa podľa respondentov prejavuje aj u mladých, ktorí nežijú v sociálne náročných podmienkach. Odborníci opisujú, že dnešná generácia cíti silné materiálne očakávania – túžbu po vyššom štandarde, dovolenkách či značkovom oblečení, ktoré rodičia zo strednej triedy nedokážu plne pokryť. Mnohí stredoškoláci preto pracujú už počas štúdia, či už formou brigád alebo v duálnom vzdelávaní, aby si tieto potreby vedeli zabezpečiť sami. Respondenti upozorňujú, že tento tlak môže viesť k psychickému preťaženiu a vyhoreniu v mladom veku a môže byť aj rizikovým faktorom predčasného ukončovania vzdelávania.

Psychické ťažkosti a nedostatočná podpora zo strany škôl

Vo výskume sme sa stretli aj so skúsenosťami, že mladí ľudia s úzkosťami, sociálnou fóbiou či inými diagnózami nedokázali zvládať školské prostredie. Školy často nevedeli adekvátne reagovať – chýbala odborná intervencia, individuálne študijné plány či porozumenie zo strany učiteľov. V niektorých prípadoch škola reagovala trestom namiesto podpory, čo viedlo k strate dôvery v systém a k rozhodnutiu školu opustiť. Psychologické faktory sa tak stávajú jedným z najvýraznejších dôvodov predčasného ukončenia štúdia.

Zamestnanosť a uplatnenie sa na lokálnom trhu práce

Táto kapitola sa zameriava na komplexné zhodnotenie situácie mladých ľudí na trhu práce v Trnavskom kraji, pričom osobitnú pozornosť venujeme špecifickým výzvam, ktorým čelia mladí cudzinci a cudzinky. Text identifikuje kľúčové bariéry brániace úspešnému uplatneniu mladej generácie, od regionálnych a štrukturálnych nerovností v ponuke práce až po hlboké generačné rozdiely v očakávaniach od pracovného procesu. Významnú úlohu zohrávajú aj psychologické faktory, ako je nízka odolnosť voči stresu a neúspechu, či fenomén „zneschopňovania“ detí zo strany rodičov, ktoré limitujú ich schopnosť samostatne fungovať v náročnom pracovnom prostredí.

Kapitola zároveň poukazuje na rastúce riziko situácie NEET, kedy sa mladí ľudia ocitajú mimo systému vzdelávania aj zamestnania v dôsledku nepriaznivého rodinného zázemia alebo nevhodného nastavenia formálneho vzdelávania. V prípade mladých cudzincov sa k týmto problémom pridávajú jazykové bariéry, izolácia a administratívne prekážky pri uznávaní kvalifikácií. Cieľom tejto analýzy je nielen pomenovať tieto kritické oblasti, ale aj načrtnúť nevyhnutné kroky pre lepšiu prípravu mládeže na trh práce prostredníctvom kvalitnejšej praxe, kariérneho poradenstva a inkluzívneho prístupu zamestnávateľov.

Charakteristika ponuky, regionálne rozdiely a migrácia za prácou

Absencia vhodných pracovných miest pre absolventov a vyľudňovanie menších miest

V rozhovoroch sa v téme zamestnávania mladých ľudí, vrátane mladých cudzincov a cudzinek, objavilo niekoľko významných tém. Jednou z nich bola **slabá ponuka na trhu práce** v niektorých lokalitách Trnavského kraja. Viaceré lokality boli tematizované ako tie, z ktorých **mladí ľudia odchádzajú**, a to vrátane mladých cudzincov, pretože v nich nie je dostatočná ponuka vhodných pracovných miest. V menších mestách majú problém uplatniť sa najmä absolventi vysokých škôl. Pre mnohých je možnosťou aj dochádzanie do Bratislavy, prípadne do prihraničných maďarských miest (Győr), aj keď vzhľadom na dopravnú infraštruktúru a napojenie niektorých miest regiónu na hlavné mesto to môže byť náročná voľba.

Slabý vzťah k miestu bydliska a dominancia priemyselných fabriek v regióne

Mladí ľudia podľa jednej respondentky často **nemajú vzťah k mestu**, v ktorom žijú, a preto sa ani nezaujímajú o pracovné možnosti v ňom. Ich prvým reflexom je „vypadnúť z tohto mesta“, najmä ak ide o menšie mestá v regióne. Mestá by preto mali aktívne pracovať na budovaní vzťahu so svojimi (nielen) mladými obyvateľmi, o čo sa už mnohé aj snažia prostredníctvom rôznych možností participácie (pozri viac v kapitole *Hlas mladých ľudí a možnosti participácie*).

Veľkosť mesta a množstvo pracovných pozícií sa ukázali ako dva hlavné problémy v rozhovoroch s mladými cudzincami. V úvahách o budúcnosti bol naprieč rozhovormi citel'ný silný pragmatizmus. Rozhodovanie o budúcnosti bolo v prípade väčšiny respondentov motivované snahou o istotu a stabilitu skôr než predstavou osobnej sebarealizácie.

Jedna z respondentiek (mladá cudzinka) uvažovala o budúcnosti v menšom meste ambivalentne. Hoci jej lokálne prostredie vyhovovalo, uvedomovala si obmedzené pracovné možnosti v porovnaní s Bratislavou prípadne zahraničím. Menšie mesto vnímala ako vhodné skôr pre neskoršiu životnú fázu, zatiaľ čo obdobie budovania kariéry spájala s potrebou širšieho trhu práce. Ďalšia respondentka premýšľala o zamestnaní aj z perspektívy budúceho materstva. Ako relatívne stabilnú dráhu v regióne identifikovala verejný sektor ako napr. učiteľstvo, zároveň poukazovala na závislosť miestnej ekonomiky od veľkých zahraničných zamestnávateľov, ako sú fabriky alebo logistické firmy, ktoré vytvárajú drvivú väčšinu pracovných miest v širšom okolí.

Jedine Trnavu, ako centrum kraja, vnímali respondenti z organizácií pracujúcimi s mládežou ako lokalitu, kde je ponuka práce veľká a dostatočne rozmanitá, avšak chýbajú ľudia, ktorí by tieto pracovné miesta obsadzovali.

Mladí cudzinci a cudzinky, najmä tí z Ukrajiny, zároveň odchádzajú z menších miest do väčších nielen kvôli pracovným príležitostiam, ale aj kvôli tomu, že sami pochádzajú z veľkomiest a malé mestá (s počtom obyvateľov okolo 20 tisíc) im neposkytujú dostatok príležitostí pre kvalitný život.

Generačné rozdiely vo vnímaní zmyslu práce a pracovného procesu

Dostatočnosť ponuky však nebola jediným faktorom, pre ktorý mladí ľudia z týchto regiónov odchádzajú. Vo viacerých lokalitách bol podľa respondentov dostatok pracovných miest.

„Myslím si, že toto okolie, my tu máme [pracovné miesta, pozn. aut.]. Je tu [názov firmy, pozn. aut.] a tak, potom veľa tých skladov, že len sa tam napríklad balí, rozbaľuje, balí, to sú rôzne sklady oblečenia, čo potom sa distribuuje ďalej. Číže ja si myslím, že to je práca, ktorú, akože, keď niekto chce, tak ju dostane. Ok, ono je to zase o tom, že či chcú takú prácu, robí sa jedna nočná a tak, hej, že je to určite náročné.“

Nesúlad medzi ponukou a očakávaniami mladej generácie

Toto vnímanie v zmysle *„kto chce pracovať, ten si prácu nájde“*, bolo vo výpovediach respondentov z organizácií pracujúcimi s mládežou silne prítomné. Viacerí respondenti a respondentky však poukazovali na to, že **takáto ponuka už nezodpovedá očakávaniam, ktoré mladá generácia má od pracovného procesu**. Ide skôr o nízkokvalifikované pozície a prácu na smeny.

Veľká časť mladých ľudí však už pracovného procesu **očakáva väčšiu rovnováhu medzi osobným a pracovným životom**. To ukazuje výrazné generačné rozdiely vo vnímaní práce – kým pre staršie generácie (Gen X, mileniáli) je akákoľvek práca hodnotou, mladšie generácie (Gen Z) hľadajú prácu, ktorá im bude dávať zmysel (či už náplňou alebo tým, ako zapadá do ich celkového života). Samozrejme, neplatí to paušálne.

„Tie nároky, ktoré oni majú, sú úplne niekde vysoko nad to, čo im môžu ponúknuť. Ale to už asi ozaj sme tak vychovali tie deti, aby si išli to svoje, aby si hájili to, aby im bolo dobre, hej? Lebo zase my sme podľa mňa ešte tak vychovávaní, že všetko spravím, budem tu do ôsmej večer, len mi dajte tú robotu, hej? Takže na jednej strane to vidím ako pozitívum, že už si vedia povedať to svoje, ja si myslím, že už sa to viac približuje takému západnejšiemu svetu, že tam nie sú otroci tej práce, ako to vidím tu.“

Vplyv prežitých polykríz na neistotu a odmietanie dlhodobého plánovania budúcnosti

Tieto rozdiely vychádzajú z toho, že **súčasná generácia mladých ľudí už vyrastala v dobe neustále sa vynárajúcich kríz** – pandémie COVID-19, ktorá výrazne ovplyvnila ich vzdelávanie, vojna v Ukrajine, ktorá mala dopad na vnímanie bezpečia a priniesla aj väčšiu diverzitu do škôl, nástup AI. Generácia 40+ je podľa jedného z respondentov pravdepodobne poslednou generáciou, ktorá si mohla robiť plány do budúcnosti a očakávať, že sa naplnia.

„Aj tá vojna, aj ten covid, vlastne všetko, boli pre nich také šoky na psychiku, že načo budem plánovať, keď mne tu zajtra môže prísť nejaká vojna? Radšej si žijem maximálne, ako viem, teraz a nerozmýšľam nad tou budúcnosťou.“

Digitálne zručnosti a vplyv online prostredia

Mladí ľudia podľa výpovedí respondentov majú očakávania vyššieho platu, než na aký majú reálne zručnosti, ale chcú mať aj viac osobného voľna, nie sú ochotní pracovať nadčasy za každých okolností a kladú dôraz na svoje duševné zdravie. Respondenti a respondentky pozorujú aj vplyv **online prostredia a sociálnych sietí, ktoré často deformujú predstavy mladých ľudí o šanciach na rýchly finančný úspech** – mnohí chcú byť influenceri, hrať počítačové hry za peniaze, streamovať.

Na druhej strane, hoci možno výkonovo za staršími generáciami môžu zaostávať, sú oveľa **zručnejší v digitálnych technológiách a jazykoch**. Každá generácia teda môže byť prínosom v pracovnom procese a spolu vytvárať silnejší celok. Riešenie by malo spočívať v medzigeneračnom dialógu.

„No, vzhľadom k tomu, že je veľa školení a seminárov, ako pracovať s generáciou Z, tak predpokladám, že áno, že tam vznikol nejaký problém medzi generáciami. Sama zachytávam, keď sa s tými ľuďmi stretávam, že tým, že oni sa necítia a keď sa necítia, tak to nebudú robiť. Ja rozmýšľam, že treba to spraviť a hotovo, ale keď máte takého partáka, tak vlastne robíte zaňho. (...) Viem, že naša generácia sa veľmi rada ako keby povyšuje, lebo cíti podľa mňa menejcennosť v tých digitálnych a jazykových [zručnostiach, pozn. aut]. Ja si myslím, že väčší problém je na našej generácii, lebo na tie kurzy chodíme my.“

Trh práce však na tento generačný posun zatiaľ nie je pripravený a aj na pracovisku potom môže dochádzať ku konfliktom medzi zamestnanectvom z rôznych generácií. Respondenti a respondentky preto vnímali, že je potrebné zrealizovať očakávania mladých ľudí alebo tieto požiadavky a očakávania vyladovať vo vzájomnom dialógu zamestnávateľa – (potenciálni) zamestnanci.

Psychologické bariéry mladých ľudí vo vzťahu k nárokom trhu práce

Fenomén protektívneho „zneschopňovania“ detí v rodinách od útleho veku

Spomínané očakávania mladých ľudí od trhu práce môžu súvisieť s fenoménom, ktorý jedna respondentka nazvala **zneschopňovaním detí od útleho veku** (pozri viac v kapitole *Duševné zdravie a psychická odolnosť mládeže*). Aj to podľa nej

súvisí s generačnými rozdielmi a snahou vymedziť sa voči výchovným štýlom predchádzajúcich generácií.

Nízka odolnosť voči kritike, zlyhaniu a automatická reakcia únikom

To vedie k tomu, že **pre mladých ľudí je náročné zvládať výzvy, ktoré boli pre predchádzajúce generácie bežné** – napísať si životopis, vybaviť si samostatne stretnutie na úrade práce, zniesť nároky pracovného procesu, zvládnuť aj prípadný neúspech a zlyhanie či kritiku, nepoznajú svoje silné stránky. Takéto skúsenosti na nich podľa respondentov pôsobia demotivačne, paralyzujúco a reagujú únikom.

„Nevedia a sú zaskočení tými otázkami pri pohovore, a utekajú. Oni naozaj, keď nie v niečom sa cítia nedostatoční, tak na čo i len malé zlyhanie reagujú únikom.“

Je pre nich veľmi ťažké vychádzať zo svojej komfortnej zóny, v ktorej boli podľa viacerých respondentov držaní až do ukončenia strednej školy, pričom nikdy neboli vystavení výzvam a nebola im daná dôvera, že niečo zvládnu.

Význam budovania odolnosti prostredníctvom neformálnych skúseností

Výpovede respondentov a respondentiek ukazujú, že je **dôležité budovať odolnosť mladých ľudí a vytvoriť im príležitosti na to, aby sa už počas strednej školy mohli pripravovať na trh práce**, napr. absolvovaním praxe, dobrovoľníctvom či rozvojom zručností prostredníctvom neformálneho vzdelávania. Tieto príležitosti však musia byť dostatočne motivačné, lákavé a adaptované na ich potreby a možnosti. Nie všetci mladí totiž majú možnosť zúčastňovať sa takýchto aktivít – niektorí sa musia starať o mladších súrodencov, pomáhať v domácnosti a pod. Zároveň však mladí ľudia, ktorí nemajú rodinné zázemie, kde „dostanú všetko“, sú aj ochotní a motivovaní popri škole brigádovať a mnohí tak aj robia, ak majú príležitosť. Pokryjú si tak vlastné výdavky, ktoré im rodičia nedokážu zafinancovať.

Na druhej strane však respondenti o mladých ľuďoch hovorili ako o do istej miery ambiciózných a motivovaných rásť. Tieto charakteristiky podľa nich platili najmä pre študentstvo gymnázií či z rodín, kde sa kladie veľký dôraz na výkon.

Riziká a miera zraniteľnosti mladých voči statusu NEET

Intergeneračný prenos chudoby a nezamestnanosti z primárnej rodiny

Nedostatočná odolnosť spolu s nízkou zapojenosťou do života komunity podľa jednej respondentky znamená aj **vyššie riziko, že sa mladí ľudia ocitnú v situácii NEET**. A to najmä, ak nemajú podporné rodinné zázemie, pretože aj ich rodičia čelili nezamestnanosti či nízkej kvalifikácii. Respondenti hovorili aj o prípadoch, kedy

rodičia mladého človeka podporovali v tom, aby popri škole pracoval, avšak toto sa dialo na úkor školy, z ktorej ho pre nedostatočný prospech napokon aj vylúčili. Rodinné zázemie teda môže skutočne zohrávať kľúčovú rolu – či už vedome alebo nevedome v dôsledku štrukturálnych bariér, ktorým mnohé rodiny čelia naprieč generáciami.

Paradox vysokého zapojenia do neformálnych programov na úkor formálneho vzdelania

V prípade mladých, ktorí predčasne ukončia školskú dochádzku, dokonca aj tých, ktorí sú aktívni v neformálnom vzdelávaní, býva prítomná aj rezignácia a akceptácia akéhokoľvek zamestnania („*však niekde sa zamestnám*“). Toto, paradoxne, platí aj pre mnohých mladých ľudí, ktorí sú aktívni v rôznych programoch neformálneho vzdelávania, participatívnych schémach a podobne. Sú aktívni do takej miery, že na formálne vzdelávanie im neostáva kapacita a ani im nedáva zmysel. V škole teda zaostávajú a nevnímajú hodnotu a význam formálneho vzdelania pre následné uplatnenie sa na trhu práce.

Podmienky úspešného návratu do systému s podporou sociálnych pracovníkov

Ak sa mladý človek už ocitne v situácii NEET a zotrváva v nej nejaký čas, je potom už veľmi ťažké opäť sa vrátiť či už do práce alebo do vzdelávania. Podľa jednej respondentky je preto o to **dôležitejšie zachytávať mladých ľudí ešte predtým, než sa vôbec dostanú do situácie NEET**. Niektorým mladým v situácii NEET sa podarí ešte s podporou sociálnych pracovníkov a pracovníčok vrátiť do vzdelávania, pričom ide najmä o absolvovanie opatrovateľských kurzov, kde sú pomerne nízke vstupné požiadavky. Avšak nástup do práce a jej udržanie je potom pre nich veľmi náročné a potrebujú intenzívnu podporu zo strany sociálnych pracovníkov.

Špecifické rizikové faktory a zraniteľnosť mladých cudzincov na trhu práce

Sociálna izolácia a absencia sociálneho kapitálu

Spomínaná **nízka zapojenosť do života miestneho spoločenstva** je podľa jedného respondenta **zvlášť rizikovým faktorom pre mladých ľudí z Ukrajiny**. Mnohí vnímajú, že sú osamotení, izolovaní a chýba im pocit prináležania k miestu, kde žijú. To znamená **nižší sociálny kapitál** v porovnaní s ich rovesníkmi spomedzi miestneho obyvateľstva. K mnohým sa vôbec nedostávajú informácie

o možnostiach praxe, či doplnkového vzdelávania, ktoré by zvýšili ich šance uplatniť sa na trhu práce.

Ako ukázali rozhovory s mladými cudzincami, **informácie o práci a bývaní sa šíria takmer výlučne cez Telegram alebo odporúčania známych**, čo síce uľahčuje vstup na trh práce, ale zvyšuje riziko neformálnej a nestabilnej práce. Taktiež to môže viesť k nízko plateným alebo neformálnym pozíciám bez zmluvy, prípadne to spôsobuje nízku vyjednávaciu schopnosť voči zamestnávateľovi.

Nedostatok širšieho sociálneho kapitálu výrazne znižuje návratnosť formálneho vzdelania a spôsobuje prípadný prepád do cyklu závislosti od najbližšieho sociálneho kruhu. Významným rizikovým faktorom sú aj oslabené komunikačné schopnosti v kombinácii s jazykovou bariérou. Respondenti z radov mladých cudzincov často nepoznajú svoje pracovné podmienky, nepýtajú sa na plat a nevyjednávajú. Matka jedného z nich opakovane poukazovala na to, že problém jej syna spočíval nielen v nedostatočnej znalosti jazyka, ale aj vo výraznej hanblivosti a sociálnej neistote. Kumulácia jazykového deficitu a nízkej sebadôvery uňho vytvárala štrukturálnu prekážku pri nadväzovaní kontaktov a pravdepodobne bude predstavovať problém aj pri sebareprezentácii pred zamestnávateľom a zapájaní sa do profesionálnych sietí. Tieto problémy limitujú jeho reálnu uplatniteľnosť na trhu práce aj napriek kvalite jeho formálneho vzdelania.

Riziko predčasného ukončovania štúdia a vynútený prepád do nízkokvalifikovaných profesií

Respondenti a respondentky už mali **skúsenosti s mladými ľuďmi z Ukrajiny, ktorí predčasne ukončili štúdium na strednej škole a boli v situácii, kedy sa ani nevzdelávali a ani neboli zamestnaní**. Školu ukončili z rôznych dôvodov – štúdium im nedávalo zmysel, museli sa starať o rodinu, prispievať na domácnosť a pod (pozri viac v kapitole *Vzdelávací systém a prístup ku vzdelávaniu*). Stretli sa tiež s prípadmi, kedy mali mladí ľudia z Ukrajiny ukončené vzdelanie, a napriek tomu mali veľké problémy s nájdením adekvátnej práce a boli tlačení do nízkokvalifikovaných pozícií. S takouto prácou neboli spokojní a spôsobovalo im to problémy v oblasti duševného zdravia.

Právne a administratívne bariéry pobytových statusov

V prípade mladých ľudí z Ukrajiny na zraniteľnosti pridávajú aj ďalšie aspekty ich situácie, napr. **pobytový status**. Cudzinci s niektorými typmi pobytov napríklad nemôžu získať príspevok na absolventskú prax. Okrem toho je pre cudzincov vo všeobecnosti (nielen pre mladých) bariérou **uznávanie kvalifikácií z krajiny**

pôvodu. V mnohých prípadoch odbory či profesie, v ktorých ľudia z Ukrajiny pôvodne vo svojej krajine pracovali, na Slovensku ani neexistujú.

Uplatnenie (mladých) cudzincov v regióne a riziko prekarizácie práce

Okrem spomínanej **jazykovej bariéry** môžu byť potenciálne výzvou **aj negatívne postoje zamestnávateľov** voči prijímaniu cudzincov:

„Vždycky v tejto situácii budú mladí ľudia s cudzokrajným pôvodom zraniteľnejší, napríklad, že nebudú ich chcieť tak brať do práce ako, povedzme, Slovákov. Zase závisí to od toho, že či ja tie pracovné sily potrebujem. Ak ich nutne potrebujem, tak ich prijmem aj keď sú cudzokrajní. Ale nemyslím si, že by robili rozdiel, že ty si cudzokrajný a ty si Slovák a teraz akože radšej si zoberiem toho Slováka.“

Zatiaľ k takýmto praktikám podľa tejto respondentky nedochádza. Naopak, podľa jednej respondentky **sú to práve cudzinci (vrátane mladých), ktorí pomáhajú tak sýtiť trh práce a obsadzujú pozície**, na ktoré zamestnávatelia nevedia nájsť pracovnú silu. V niektorých regiónoch zamestnávatelia pro-aktívne zamestnávajú cudzincov, najmä zo Srbska a Ukrajiny. Mnohí pracovníci v priemysle pochádzajú aj z Indie či Pakistanu a ide o mladých ľudí do 30 rokov, avšak tu ide o iný typ migrácie, kedy pracovníci prichádzajú na konkrétne pracovné miesto a na obmedzený čas cez vízový režim.

Zamestnávatelia vnímajú zamestnávanie cudzincov ako výhodné a v niektorých prípadoch sú na pracovníkoch zo zahraničia dokonca závislí. Tu ide najmä o priemyselnú výrobu. Podľa respondentov majú s nimi zamestnávatelia dobré skúsenosti. V iných lokalitách sú zase cudzinci viditeľní najmä v sektore služieb (gastro prevádzky, či kozmetické služby).

S problémami sa však stretávajú mladí cudzinci, ktorí chcú popri štúdiu na strednej škole brigádovať. Matka jedného z respondentov z cudziny veľmi presne pomenovala jeden z hlavných štrukturálnych problémov:

„Študentov nikto na také [dobré, pozn. aut.] práce neberie, len na prekérne pozície.“

Respondenti pracujúci s mládežou mali skúsenosti aj so stredoškólakmi z Ukrajiny (ktorí sú na Slovensku bez rodičov), ktorí chceli brigádovať, avšak pri hľadaní brigády potrebovali značnú pomoc od vychovávateľov na internáte. Podľa jednej respondentky je pre mladých ľudí vo všeobecnosti ťažké nájsť si brigádu, o to ťažšie to podľa nej musí byť pre mládež z Ukrajiny vzhľadom na jazykovú bariéru.

Rozhovory s mladými cudzincami tiež ukázali, že cudzincov mladších ako 18 rokov môžu pri hľadaní brigády úplne odmietať aj personálne agentúry. To ich tlačí do

šedej ekonomiky. Jeden z respondentov sa snažil nájsť si brigády cez viaceré siete, no agentúry jeho žiadosť zamietli, keďže ešte nemal 18 rokov:

„Viackrát som skúšal do [názov supermarketu, pozn. aut.] cez tú agentúru... ale pravdepodobne budem musieť hľadať, až keď budem mať 18.“

Respondent pripustil, že by potreboval pomoc nejakej organizácie pri hľadaní práce, najmä pri vyhľadávaní zamestnávateľov a komunikácii s nimi – podobne, ako ju potrebovali stredoškolské študentky popísané vyššie. Na otázku, či pozná niekoho v jeho meste, kto by mu takúto podporu vedel poskytnúť, uviedol, že o žiadnej organizácii nevie a spolieha sa iba na kamarátov.

Mladého študenta sme sa pýtali, čo si myslí o plate, ktorý dostal počas nelegálnej letnej brigády na stavbe, či bol adekvátny a či mu to stačilo na život. Reagoval: *„Päť eur na hodinu...to isto nie,“* pričom sa spolu s mamou smiali. Mama s úsmevom dodala: *„On chce mať vlastný servis, haha... On nad tým každý večer rozmýšľa... len kto by na to peniažky dával.“*

Ani úspešná vzdelávacia trajektória mladých cudzincov sa tak podľa ich slov nemusí automaticky pretaviť do hladkého vstupu na trh práce. Formálne síce študujú alebo dokončujú štúdium, no ich ekonomická situácia ostáva krehká a často sa pohybuje na hrane prekarity.

Cudzinci (vrátane mladých) sú navyše **zraniteľní voči praktikám rôznych personálnych agentúr**, ktoré zneužívajú ich neznalosť legislatívy, prostredia i jazykovú bariéru a vystavujú ich rôznych prekarizovaným pracovným podmienkam.

Ďalšou špecifickou skupinou boli **mladí, ktorí migrovali na Slovensko priamo za prácou po (ne)dokončení stredoškolského vzdelania**. Migrácia bola motivovaná limitovanými pracovnými príležitosťami v krajine pôvodu a sprostredkovaná rodinnými kontaktmi. Z rozhovorov bolo zrejmé, že ide o prekérne pracovné pozície, ktoré sú primárne sprostredkované cez rodinné siete alebo sociálny kapitál. Z veľmi krátkych neformálnych rozhovorov s mladými z tohto prostredia bolo evidentné, že sa o ich situácii odmietajú hlbšie rozprávať aj kvôli tlaku z ich najbližšieho prostredia.

Rodinná sieť pôvodom z tretej krajiny vybudovala v západoslovenskom regióne podnikateľské aktivity v gastronómii, rozšírené aj do okolitých miest. Migrácia prebieha od začiatku 2000-tych rokov vo vlnách a má cirkulárny charakter: najskôr prichádzali muži, ktorí sa periodicky vracajú do krajiny pôvodu a sú nahrádzaní ďalšími členmi širšej rodiny alebo príbuzenskej siete. Jeden z mladších členov

komunity prišiel relatívne nedávno, jazyk si osvojuje len veľmi sporadicky a prevažne prakticky v pracovnom prostredí. Jeho sociálny svet sa sústreďuje najmä na rodinnú sieť, mimo ktorej sa absolútne nesocializuje. V polovici nášho neformálneho rozhovoru do miesta pracoviska prišiel jeho strýko, ktorý asertívne prevzal celú komunikáciu, čím naratív a *agency* mladého presunul do absolútneho úzadia. Hoci ekonomickú skúsenosť na Slovensku hodnotili prevažne pozitívne, návrat do krajiny pôvodu ostáva v ich prípade flexibilný a podmienený rodinnými záväzkami mimo ich priameho rozhodovania. Táto situácia zároveň poukázala na vnútornú hierarchiu založenú na veku a jazykovom kapitáli, keďže starší členovia s lepšou znalosťou slovenčiny preberajú komunikáciu navonok, čo sa udialo aj v prípade mojich návštev kozmetických štúdií, ktoré taktiež prevádzkujú komunity z tretích krajín, vo viacerých mestách Trnavského kraja. Komunita v danom meste funguje prevažne interne a do širšieho lokálneho diania sa zapája len obmedzene. Komunikácia ohľadom citlivejších tém bola najskôr presmerovaná na starších a potom absolútne odmietnutá zo strachu alebo „kvôli absencii šéfa“.

Odolnosť, vysoká adaptabilita a riziko vyhorenia u mladých cudzincov

Vysoká miera osobnej samostatnosti verzus riziko psychického vyhorenia

Zaujímavým zistením je, že **mladí cudzinci a cudzinky, najmä z Ukrajiny, boli vnímaní ako omnoho odolnejší než miestna mládež.**

„Ukrajinskí cudzinci sú absolútne samostatní. Keby nemali čo jesť, tak oni si to nájdu do pár hodín.“

Zároveň však podľa jednej respondentky **táto skupina mladých ľudí, teda mladí z Ukrajiny, čelia vysokému riziku vyhorenia.** Na rozdiel od lokálnej mládeže, cudzinci (Ukrajinci) často „*padajú na hubu*“ kvôli preťaženiu. Robia to, čo musia, nie to, čo chcú, čo vedie k depresívnym stavom a vyčerpaniu. Ich problémom nie je neochota pracovať, ale neschopnosť poľaviť z pracovného nasadenia.

Schopnosť adaptácie a osobnostného rastu napriek migračnej traume

Mladí utečenci sú aj vo výskumoch často popisovaní ako vysoko zraniteľná skupina, a to v dôsledku ich traumatických skúseností spojených s ich migračnou skúsenosťou. Výskumy však ukazujú, že popri tejto zraniteľnosti mladí utečenci majú vysokú schopnosť adaptácie a nachádzania nových príležitostí pre rozvoj.⁶²

⁶² Alachkar, M. (2023), [The lived experiences of resilience among Syrian refugees in the UK: interpretative phenomenological analysis](#), *BJPsych Bulletin*, 47(3), 133-139.

Odolnosť u mladých utečencov však neznamená absenciu zraniteľnosti, ale schopnosť adaptovať sa aj napriek výzvam s ňou spojeným.⁶³ Samozrejme, táto životaschopnosť a odolnosť je ovplyvňovaná viacerými kontextuálnymi faktormi, ako je napr. istota pobytového statusu a práva z neho vyplývajúce.

Potreby mládeže pre úspešné uplatnenie a udržanie sa na trhu práce

Reforma odbornej praxe na školách a odstránenie fenoménu „experience gap“

Mladí ľudia by pre svoje lepšie uplatnenie na trh práce potrebovali najmä **viac príležitostí pre získanie praxe**. Na niektorých, najmä odborných stredných školách, je prax súčasťou vyučovania, avšak jej rozsah nie je dostatočný na reálne získanie pracovných skúseností. Lepšie podmienky vytvárajú školy, ktoré fungujú v systéme duálneho vzdelávania.

Ako ukázali rozhovory s mladými cudzincami, aj im chýba reálny prístup k odbornej praxi. Dostupné sú najmä nízkokvalifikované brigády bez vzťahu k študijnému odboru, čo vedie k vzniku tzv. *experience gap*. Absolventi tak prichádzajú na trh práce s diplomom, ale bez relevantných skúseností, ktoré by ho robili zamestnateľným v perspektívnych odboroch. Mladé cudzinky, s ktorými boli realizované výskumné rozhovory, pri predbežnom hľadaní práce zistili, že väčšina ponúk vyžaduje prax alebo dva roky skúseností v odbore, ktoré počas štúdia nemajú ako nadobudnúť. Ďalší respondent, ktorý je budúci absolvent, čoskoro obdrží diplom a má výborné výsledky, no chýba mu prax, ktorú si počas štúdia nemohol budovať bez rizika finančnej straty pre rodinu. Študenti s cudzineckým pôvodom z nízkopríjmových domácností sa totiž stretávajú s dilemou: ak začnú legálne pracovať, rodina môže prísť o sociálne dávky (napr. príspevok na bývanie). Výsledkom je demotivácia vstupu na oficiálny pracovný trh alebo presun do neformálnej práce.

Posilnenie kontinuálneho kariérového poradenstva a diagnostiky silných stránok

Nedostatok možností pre získanie praxe súvisí aj s následnou nízkou pripravenosťou mladých ľudí po absolvovaní strednej školy na reálny pracovný proces.

⁶³ Nguyen, T.P (et al.) (2024), [Loneliness and social isolation amongst refugees resettled in high-income countries: A systematic review](#), *Social Science&Medicine*, 360.

„Z môjho pohľadu je to príprava, že čo po tej strednej škole. Tá začína už d'aleko predtým, ako príde ten koniec strednej alebo vysokej školy. To znamená, že tá kontinuálna práca počas strednej školy, poviem to laicky, počas strednej školy sa zapájať, byť aktívny, spoznávať cez tie aktivity, ktoré robím, sám seba a vedieť, čo vlastne chcem. A keď príde ten deň D, že končím strednú školu, ja už mám skúsenosti, bol som niekde dobrovoľník, niekde brigádoval, zapojil som sa do programu, hocičo.“

Na stredných školách by bolo potrebné aj **intenzívnejšie kariérne poradenstvo**, ktoré by mohlo mladých ľudí nasmerovať podľa ich silných stránok, o ktorých oni sami často ani nevedia, aké sú. Nemalo by však ísť len o diagnostiku, ale o kontinuálnu prácu s mladými ľuďmi a spoločné hľadanie možností pre získavanie skúseností a rozvoj zručností. **Prostredie školy**, v ktorom mladí ľudia trávajú najviac času, by malo byť prostredím, ktoré nielen vyučuje povinné predmety, ale ich aj formuje a rozvíja. Okrem školy môžu byť takýmto priestorom aj rôzne **bezpečné priestory pre mladých, ako sú napr. klubovne** v Trnave, kde sa môžu cítiť slobodnejšie než vo vysoko formálnom školskom prostredí. To môže na mnohých mladých ľudí pôsobiť ako blok proti seberealizácii.

Podpora a sprevádzanie zamestnávateľov pri integrácii zraniteľných skupín

Kvalitnejšia a intenzívnejšia spolupráca škôl so zamestnávateľmi, ale aj d'alšími aktérmi (napr. s mimovládnyimi organizáciami či sociálno-právnou ochranou detí, ktorá by mala mať podchytené deti a mládež predčasne ukončujúcu školskú dochádzku) už počas štúdia na strednej škole by pre mladých ľudí vytvorila priestor pre získanie praktických a reálnych skúseností s trhom práce a požiadavkami, ktoré sa na zamestnancov kladú.

Navyše, **zamestnávatelia by tiež potrebovali podporu, najmä pri prijímaní zraniteľných mladých ľudí**, ktorí majú napr. znevýhodnenie alebo sú dlhodobo v situácii NEET a potrebujú intenzívnejšiu podporu na úspešné začlenenie do pracovného procesu, vrátane cudzincov s jazykovou bariérou či z kultúrne odlišných prostredí.

„Ja podchytávam hlavne autistov (...), zasa oni by aj chceli, ale ťažko sa uplatní na trhu práce, keď sa dopyčuje ten zamestnávateľ, že on je autista, sa zľakne, čo s ním budem robiť? A pritom niekedy stačí minimum úprav okolo neho, aby on dokázal, že môže byť fantastický v tej práci. Ja som tu u nás pochodila pár takých inštitúcií, kde som si myslela, že by to mohlo fungovať [zamestnávanie ľudí s autizmom, pozn. aut] a oni zo začiatku, že nie, nie, nie, a na konci povedali, že ešte si ich aj necháme.“

Takže to bolo také, že sa presvedčili, a nešlo o finančné veci, išlo o ľudské, ľudský prístup.”

Aj v prípade zamestnania sa, by **mladí ľudia, najmä zo zraniteľných skupín vrátane tých v situácii NEET, potrebovali pokračujúcu podporu vo forme sprevádzania či poradenstva**. Ako sme už spomínali, respondenti a respondentky vnímali, že mnohí mladí ľudia reagujú na kritiku únikom zo situácie. Takéto sprevádzanie a poradenstvo by im malo pomáhať zvládať výzvy a tlak spojený so zamestnaním sa, či už môže ísť o počiatočné neúspechy, kritiku zo strany nadriadených a pod.

Vytváranie inovatívnych priestorov pre rozvoj podnikania mladých

Zároveň, ako sme už uviedli vyššie, mladá generácia má iné predstavy a očakávania od pracovného procesu. Mnohí sú tvoriví, majú nápady na podnikanie či projekty, ale nemajú podmienky na ich rozvíjanie. Veľkým prínosom by boli **priestory, v ktorých by sa mohli stretávať, rozvíjať svoje nápady, organizovať podujatia či stretnutia s potenciálnymi investormi (entrepreneur hub)**.

Socio-ekonomická situácia, podmienky bývania a kvalita života

Organizácie a inštitúcie v Trnavskom kraji, ktoré pracujú s mládežou, vnímajú socio-ekonomickú situáciu mladých ľudí ako **veľmi náročnú a poznačenú neistotou**, čo vedie k ich značnej závislosti od rodičov a k nárastu psychických ťažkostí. Respondenti formulovali viaceré problémy a výzvy, a to najmä v oblasti dostupnosti bývania, finančnej (ne)závislosti mladých ľudí a ich možného ohrozenia sociálno-patologickými javmi.

Dostupnosť samostatného bývania pre mladú generáciu

Jednou z veľkých tém, ktorá má výrazný dopad na situáciu mladých, ale najmä na to, ako vnímajú svoju ďalšiu perspektívu, je oblasť bývania a jeho dostupnosti. Mladí ľudia v Trnavskom kraji čelia v oblasti bývania viacerým závažným problémom, ktoré im bránia v osamostatnení sa a spôsobujú značnú finančnú i psychickú záťaž. Získať samostatné bývanie pre mladých je z pohľadu respondentov vnímané ako takmer nespíiteľná úloha.

Medzi najvypuklejšie problémy v oblasti bývania patria:

1/ Finančná nedostupnosť bývania a bariéry pri hypotékach

V rámci kraja – a najmä v okresných mestách a v Trnave – sú veľmi **vysoké ceny nehnuteľností**, ktoré sa za posledné roky ešte výraznejšie zvýšili.

Mladí okrem vysokých cien čelia aj problému nedostupnosti hypoték, pretože pri kúpe nehnuteľnosti potrebujú mať nasporených aspoň 20 % z ceny nehnuteľnosti (približne 30 000 EUR), aby mohli získať hypotéku, čo je bez pomoci rodičov nereálne. Celkovo je bez podpory rodiny finančné osamostatnenie vnímané ako takmer nemožné.

Ceny prenájmov v kraji sú tiež **veľmi vysoké**, nahor ich ťahá aj nízky počet ponúk. V niektorých okresných mestách dosahujú ceny prenájmov výšku mesačného platu. Aj keď sú nižšie, sú porovnateľné s cenami prenájmov v Bratislave, čo podporuje únik mladých z regiónov do hlavného mesta alebo ich odrádza od návratu domov.

2/ Kríza ubytovacích kapacít (internáty a ubytovne)

Trnava špecificky dlhodobo čelí **nedostatku miest na študentských internátoch**. Situáciu ešte zhoršuje to, že tieto ubytovacie kapacity často obsadzujú zahraniční firemní zamestnanci namiesto študentov.

Niektoré školy a univerzity zároveň uplatňujú **vekové a časové obmedzenie** pri poskytovaní bývania na internátoch. Zároveň, niektoré vysokoškolské internáty odmietajú ubytovať študentov, ktorí ešte nedovršili 18 rokov.

3/ Nedostatok mestského nájomného bývania

Riešením stabilizácie bývania mladých by mohli byť mestské nájomné byty alebo firemné byty pre zamestnancov, avšak počet oboch typov bytov je veľmi nízky. Najmä nájomných mestských bytov je dlhodobo akútny nedostatok. Navyše tieto nájomné byty nemusia byť výrazne lacnejšie ako bývanie v bežných komerčných prenájmoch.

4/ Špecifická situácia mladých cudzincov a odíďencov

Situácia mladých cudzincov je špecifická v tom, že môžu ešte výraznejšie pociťovať problémy súvisiace s bývaním a s jeho dostupnosťou.

Mnohí odíďenci z Ukrajiny žijú v zdieľaných prenájmoch, kde viacerí zdieľajú jednu izbu alebo malý byt, čo mladým ľuďom bráni v súkromí a socializácii (napríklad si nemôžu zavolať kamarátov domov).

V prípade cudzincov je **nestabilita trvalého bývania oveľa výraznejšia**. Ukončenie poskytovania príspevkov na ubytovanie odídencov napríklad viedlo k tomu, že časť cudzincov musela opustiť svoje dovtedajšie bývanie. Mladí odídení čelili problému zatvárania internátov počas víkendov, sviatkov a prázdnin, čo ich dostalo do krízovej situácie. Takáto prax má významný dopad na ich život, keďže v prípade mladých cudzincov funguje internát aj ako „integračný bod“, kde majú vytvorené nielen neformálne osobné vzťahy, ale aj neformálne zdroje pomoci a podpory (napr. vychovávatelia poskytujú študentom cudzincom pomoc a fungujú často aj ako sprostredkovatelia medzi nimi a mestom a trhom práce).

Prekážky v dosahovaní ekonomickej samostatnosti

Mladí ľudia v Trnavskom kraji čelia pri snahe o dosiahnutie finančnej a ekonomickej nezávislosti viacerým prekážkam.

1/ Závislosť od rodičov

Výskum ukazuje, že mladí ľudia zostávajú finančne závislí od rodičov najmä preto, že si nemôžu dovoliť vlastné bývanie. Často sa to nesprávne vníma ako ich neochota osamostatniť sa, hoci v skutočnosti nemajú inú možnosť.

2/ Bariéry na trhu práce

Vstup na trh práce komplikujú **odlišné predstavy mladých ľudí a zamestnávateľov** (viac v kapitole *Zamestnávanie a uplatnenie sa na lokálnom trhu práce*). Mladá generácia podľa prieskumu vykazuje **nižšiu odolnosť** a pri prvom neúspechu či kritike **často volí stratégiu úniku**. Tento problém dopĺňa fakt, že časť mladých – najmä zo zraniteľných komunít – radšej pracuje nelegálne, aby zostali mimo oficiálnej evidencie. Týmto spôsobom však strácajú akúkoľvek dlhodobú stabilitu a ochranu.

4/ Nedostatočná finančná a ekonomická gramotnosť

Respondenti, ktorí sa zapojili do výskumu, vidia prekážku v osamostatňovaní mladých aj v **chýbajúcich praktických zručnostiach** – nevedia si napísať životopis, pripraviť sa na pohovor ani odhaliť svoje silné stránky. Samostatným problémom je **nízka finančná gramotnosť**, keďže mladí ľudia majú tendenciu hneď minúť celý svoj zárobok z brigád bez akéhokoľvek plánovania budúcnosti.

5/ Situácia zraniteľných skupín

Trnavský kraj taktiež zápasí s **problémom generačnej chudoby**. Mladí zo sociálne slabšieho prostredia, rómskych komunít či vylúčených skupín čelia prekážkam, ktoré nedokážu prelomiť ani vlastným úsilím. Ešte **výraznejším ekonomickým rizikám** než majoritná mládež potom čelia mladí odídení a cudzinci (pozri viac v

kapitolách *Zamestnávanie a uplatnenie sa na lokálnom trhu práce a Vzdelávací systém a prístup ku vzdelávaniu*).

Prítomnosť sociálno–rizikových javov v regióne

Mladí ľudia v Trnavskom kraji sú vystavení širokému spektru sociálno–rizikových javov, ktoré siahajú od tradičných závislostí až po hrozby spojené s digitálnym priestorom. Tieto javy môžu mať výrazne negatívny dopad na ich duševné zdravie, vzdelávacie výsledky a schopnosť zaradiť sa do spoločnosti.

V regióne pretrvávajú **problémy so zneužívaním návykových látok**, najmä alkoholu a drog. Problém drogovej scény a predaja drog mladými bol v minulosti vypuklý najmä v Seredi. V súčasnosti narastá problém nadmerného užívania **energetických nápojov, žuvacieho tabaku (nikotínové vrecúška) a cigariet**, ktoré sú bežné už na základných školách.

Vo výskume boli zaznamenané prípady gangov mladých ľudí so sklonmi **k agresívnemu správaniu a násiliu**. Na školách sa objavujú závažné prejavy agresie. Časté sú prejavy **šikanovania**, a to nielen fyzického, ale aj verbálneho, čelia mu často najmä deti odídcov, ktoré sú posielané „naspäť na Ukrajinu“. Niektoré organizácie sa stretli s prejavmi vandalizmu a krádežami. Niektoré miesta (napr. nákupné centrá) slúžia mladým ako útočisko v zime, no zároveň sú priestorom pre bitky, experimentovanie s alkoholom, drogami a boli tam hlásené aj prípady sexuálneho násillia.

Významne veľa rizík pre mladých je prítomných v online priestore. Niektorí mladí trávajú veľa času v online priestore, čo vedie k strate kontaktu s realitou. Vyskytuje sa **internetová šikana** a šírenie intímnych fotografií či videí bez súhlasu na platformách ako TikTok. Mladí sa môžu stretnúť s obsahom nabádajúcim k **radikalizácii, kriminálnym aktivitám** a podobne.

Dochádza k prípadom **sexuálneho vykorisťovania**, najmä dievčatá zo zraniteľných skupín sa stávajú obeťou sexuálneho vykorisťovania a prostitúcie, či už na internete alebo mimo neho.

Najmä mladí cudzinci sa stávajú s pracovným vykorisťovaním zo strany rôznych **pracovných agentúr**, ktoré zneužívajú ich neznalosť jazyka a práv, nevyplácajú mzdy alebo im poskytujú neadekvátne pracovné podmienky.

Od izolácie k sociálnemu kapitálu: potenciál voľnočasových aktivít

Zapájanie mladých cudzincov do organizovaných voľnočasových aktivít je jedným z najrýchlejších a najúčinnějších spôsobov, ako sa udomáčniť v novom prostredí. Keď človek opustí domov, stráca nielen adresu, ale aj sociálnu sieť, čo môže viesť k izolácii.

Prostredníctvom voľnočasových aktivít sa mladí cudzinci učia **bežný jazyk**, či už ide o pokyny trénera na futbale alebo diskusiu v dramatickom krúžku, mladí ľudia sú nútení komunikovať prirodzene. Spoznávajú slang, humor a sociálne nuansy.

Voľnočasové aktivity sú zároveň prostriedkom na **budovanie sociálneho kapitálu** – sú priestorom, kde sa pravidelne stretávajú mladí ľudia s podobnými záujmami a vznikajú tak dobré podmienky na nadväzovanie priateľstiev. Pravidelné stretnutia zároveň vytvárajú záchrannú sieť, ktorá zmierňuje pocit izolácie.

Integrácia v novej krajine je náročná aj na psychiku. Voľnočasové aktivity, v ktorých mladí cudzinci a cudzinky môžu rozvíjať svoje talenty či zručnosti **podporujú pocit kompetencie a posilňujú sebavedomie**. Aktívne strávený čas zároveň **prispieva k pocitu prináležania** („toto je môj klub, môj tím“) a fungujú ako **prevencia rizikového správania**.

Fenomén neviditeľnosti a nízka účasť mládeže s cudzineckým pôvodom

Z výpovedí respondentov a respondentiek sa ukazuje, že **mladí cudzinci a cudzinky v Trnavskom kraji sa do organizovaných voľnočasových aktivít zapájajú len veľmi málo**. Prilákanie tínedžerov do tohto typu aktivít je náročné vo všeobecnosti, avšak v prípade cudzincov to respondenti vnímajú ako ešte ťažšie.

Voľnočasové aktivity, napr. v centrách voľného času, navštevujú skôr mladšie deti, prevažne žiaci a žiačky základných škôl. Stredoškoláci podľa jednej respondentky majú už iné záujmy alebo sa snažia vyrovnáť s väčšou záťažou, ktorú predstavuje štúdium na strednej škole. Niektoré respondentky s cudzineckým pôvodom mali podobnú skúsenosť – popri príprave na maturitu prestali chodiť na brigády aj na krúžky, keďže im na to už neostával čas.

O tom, prečo sa do organizovaných voľnočasových aktivít nezapájajú mladí cudzinci, vyslovovali respondenti a respondentky **len dohady**. To vypovedá

o veľmi nízkom povedomí o potrebách tejto skupiny mladých ľudí medzi aktérmi, ktorí s mládežou pracujú. Predpokladali, že mladí cudzinci sa na Slovensku neudomácnili, že sú utiahnutí, izolovaní, že majú strach sa do niečoho zapojiť.

„Čo by potrebovali? No, záujem. Možno, že nemáme o nich záujem vôbec. Všetkí o nich ani nevieme. Ja ani neviem, kde sú. Nemáme o nich záujem. Ja určite. No, ja ani neviem, že sú tu. Možno, že sú tu, len nemám s nimi kontakt. No, oni nedôjdu sem, že urobiť pre nich niečo, ponúknuť im, že urobíme vám workshop alebo čo, a možno by došli, možno by sa to rozbehlo.... Ani ja o nich nemám záujem.“

Táto sebareflexia jednej respondentky je **silnou výpoveďou o tom, v akej pozícii sa mladí cudzinci a cudzinky na Slovensku nachádzajú – zostávajú neviditeľnými.**

Len minimum respondentov dokázalo pomenovať konkrétne bariéry, pre ktoré sa mladí cudzinci nezapájajú do organizovaných voľnočasových aktivít. V prípade **mladých ľudí z Ukrajiny jedna respondentka vnímala veľkú záťaž, ktorej mnohí z nich čelia** – učenie sa jazyka, doučovanie zo slovenčiny a zvládanie dištančného vyučovania na ukrajinskej strednej škole. **Vysokoškolskí študenti** zo zahraničia trávajú voľný čas väčšinou na internátoch s inými zahraničnými študentmi. Nechodia na žiadne podujatia ani sa nezapájajú do organizovaných aktivít. Aj tu sa prejavuje **efekt sociálnej izolácie a nízkeho sociálneho kapitálu** – sú na Slovensku krátko, nemajú väzby na miestne obyvateľstvo, fungujú v uzavretej skupine zahraničných študentov.

„Netrávia voľný čas nikde. Niekedy mestské podujatia, ktoré zachytia, tak zachytia skôr tak, že sa na nich ocitnú náhodne. Hovorili, že im chýbajú informácie o tom. Keď som im povedal, že existuje stránka s kultúrnymi podujatiami, tak ma poprosili, aby som to s nimi zdieľal.“

O dianí v meste sa dozvedajú primárne cez kamarátov alebo online obsah, no ich účasť na širších aktivitách je minimálna. Ak sa zapájajú, ide najmä o školské podujatia. Naprieč lokalitami a vekovými skupinami mladí cudzinci priznávali, že sa necítia byť dostatočne informovaní o možnostiach rozvoja či občianskej participácie. Viacerí spomenuli centrum ConnecTT ako jediné miesto, kde majú prístup k informáciám o širšom dianí, projektoch či rozvojových príležitostiach, čo jasne poukazuje na výraznú absenciu systematických komunikačných kanálov smerom k mladým s migračným pôvodom.

Dopyt po nízkoprahových a bezpečných priestoroch

Mladí ľudia vo všeobecnosti by uvítali, keby mali k dispozícii len **priestor na stretávanie, kde by sa od nich nič nevyžadovalo**. Potrebujú miesto a čas, kde si môžu len vydýchnuť a neplniť žiadne požiadavky zo strany dospelých.

„Oni vlastne povedali, že toto je najlepšie miesto pre mladých. Že prečo? No, lebo sem môžeme len tak prísť a nič tu nemusíme robiť. Áno. Nikto po nich nič nechce, a teda stretnú sa, kecajú, hrajú spoločenské hry, šachy minule....takže, spoznávajú sa.“

Takýto priestor by bol pozitívom aj pre mladých cudzincov a cudzinky. Ak ten priestor nemajú, trávajú voľný čas v nákupných centrách, v parkoch či na športoviskách, a to v úzkych rovesníckych skupinách. Okrem toho výraznú časť každodennej komunikácie presúvajú na sociálne siete, kde fungujú v personalizovaných komunikačných kanáloch ako skupiny na Telegram, Instagrame či iných platformách.

Podľa jednej respondentky majú mnohí, najmä mladí z Ukrajiny, také podmienky bývania, že si kamarátov nemôžu pozývať domov, pretože v jednoizbových bytoch často býva 4–5 osôb. Ak rodičia, prevažne matky–samoživiteľky, pracujú na smeny alebo pracujú veľa hodín, aby uživilí rodinu, ich deti sú väčšinou ponechané samy na seba a voľný trávajú čas vonku.

Potreba takéhoto priestoru sa ukazuje aj v organizovaných voľnočasových aktivitách. Po ich skončení, napr. po doučovaní slovenčiny mladí ľudia často ostávajú v priestoroch, rozprávajú sa a nechce sa im odísť. Organizácia, ktorá túto skúsenosť s nimi má, ich tam teda necháva tráviť čas aj neorganizovaným spôsobom.

„To sme my ti zavnímali, že oni prídu na doučovanie, oni sa tu chcú ešte pohrať, ešte idú do herne, dole sa zahrať, ešte tu lietajú po chodbe, že vznikajú tu kamarátstva medzi nimi, aj keď sú z iných škôl.“

Hľadanie kultúrneho bezpečia vo vlastnej skupine

V Trnave sú aktuálne v prevádzke už štyri mestské klubovne pre mladých ľudí. Práve klubovne majú byť priestorom, kde mladí ľudia môžu tráviť aj neorganizovaný voľný čas, pričom majú k dispozícii aj rôzne hry a zároveň je tam prítomný aj koordinátor klubovne ako dospelá, zodpovedná osoba.

Tráviť voľný čas však cudzinci do klubovni chodia veľmi málo a sporadicky, občas sa ukážu, ale nechodia pravidelne.

„O klubovniach nikto asi nevedel, väčšina z nich, možno tých pár aktívnejších žiakov možno aj vedeli, ale nechcú tam ísť, lebo nikto z okruhu ich známych tam nechce ísť, takže si to ani nevyskúšajú a možno by sa im to aj páčilo, len nedajú tomu ani šancu.“

Do klubovni chodievali aj mladí z Ukrajiny, avšak skôr na organizované aktivity a krúžky v rézii Ligy za duševné zdravie. Tieto aktivity zvykli viesť ľudia z Ukrajiny, a to mohlo podľa jedného respondenta fungovať pre mladých ako „ťaháč“ – bol tam niekto, kto im bol blízky. Do jednej klubovne chodila aj skupina mladých z Ukrajiny, ktorých pritiahla ukrajinská dobrovoľníčka. Po jej návrate na Ukrajinu sa však táto skupina rozpadla a nikto z nich už do klubovne nechodí.

To môže naznačovať, že **mladí cudzinci potrebujú v tomto type priestorov niečo/nieкого, s čím/kým sa môžu identifikovať, čo im dá signál, že sú v tomto priestore vítaní a nebudú tam jediní odlišní**. Niektoré priestory sa snažili prilákať mladých z iných krajín aj tým, že plagáty vytvorili aj v ich jazykoch, napr. v srbčine a v ukrajinčine, ale táto stratégia vôbec nezafungovala. Viaceré organizácie v kraji zápasia s tým, ako sa k mladým cudzincom dostať, ako ich osloviť. Zároveň však nemajú kapacity na to, aby organizovali samostatne mladých s cudzineckým pôvodom.

Pre mladých cudzincov môže byť veľmi náročné vstúpiť do takéhoto neznámeho prostredia a nie každý má na to aj povahové predpoklady:

„No, takže, kam majú tie deti ísť? A do tej klubovne? Nie každý je taká extrovertná povaha, že idem tam medzi slovenské deti, keď ja chcem byť možno s tými svojimi, jedným, dvoma ukrajinskými kamarátmi, s ktorými sa cítim dobre (...) Oni naozaj majú tú potrebu sa sami tak spájať medzi sebou, Ukrajinci.“

S požiadavkou na **vyčlenenie času len pre ukrajinských mladých** sa stretli aj samotné klubovne, napr. že by otvorili o hodinu skôr a v tom čase by sa tam stretla len ukrajinská skupina. Pre klubovne to z organizačných dôvodov nie je realistické, ak to nie je požiadavka dostatočne veľkej skupiny (napr. 30–40 mladých ľudí). Zároveň si neboli istí, či by takéto „oddeľovanie“ nemalo skôr negatívny efekt na ich začleňovanie. Podľa inej respondentky by to však mohla byť cesta, ako im dať svoj bezpečný priestor, a zároveň ich prilákať do „zmiešaného“ prostredia a podchytiť ich, získať si ich dôveru. Túto požiadavku a potrebu mladých cudzincov vnímala ako úplne legítimnú, ide o ich snahu udržať si vlastnú identitu: *„Proste im*

to neberme, nechcime zakryť tú ukrajinskú identitu, oni sa chcú hlásiť k tomu, že sú Ukrajinci, oni si chcú zachovať tú kultúru, to, čo majú svoje.“

To isté platí aj pre iné cudzinecké komunity. **Zachovávanie kultúrnej identity u migrantov totiž nie je prekážkou integrácie**, ako sa niekedy mylne predpokladá. Naopak, **pevné korene sú základom pre úspešné fungovanie v novej spoločnosti** – čím istejší si je človek vo svojej pôvodnej identite, tým otvorenejší a sebavedomejší dokáže byť pri prijímaní novej kultúry.

Vnútna súdržnosť komunít a výzvy vzájomného prepájania

Respondenti a respondentky teda vnímali potrebu komunitného spájania v rámci rôznych cudzineckých komunít a zároveň vnímali, že je dôležité, aby sa komunity aj prepájali navzájom. O tom, či a ako funguje komunitný život alebo svojpomoc v rámci rôznych cudzineckých skupín opäť existovali len dohady. Overené informácie o tom respondenti a respondentky nemali. Predpokladali, že niektoré komunity sú poprepájané dovnútra a súdržné (napr. vietnamská, čínska, ale aj ukrajinská).

„Ak si teda nájdú v tom meste, alebo si teda našli u nás komunitu tých ďalších Ukrajincov, tak oni si fungujú v tom...a že to im častokrát postačuje. (...) Čiže akokeby taký presah medzi tými národnosťami alebo tými kultúrami, tak je taký slabší.“

Ako uvádzame vyššie, organizácie pracujúce s mládežou vnímajú ako veľký problém osloviť mladých s cudzineckým pôvodom. Fungovanie ich komunít považujú za uzavreté a nevedia, ako by k nim prenikli. Majú pocit, že mladí ľudia nechcú z týchto komunít vyjsť a zapojiť sa do niečoho, čo nepoznajú.

„Stále akokeby sa chcú držať v tej svojej bubline, v tej bezpečnej bubline, a to vnímame, že možno tá trauma alebo to celé, ten šok, ktorý v nich nastal, je taký, že cítime sa najlepšie medzi tými svojimi.“

Aj medzi mladými cudzincami, s ktorými boli realizované výskumné rozhovory, sa miera individuálnej snahy o nadväzovanie kontaktov s majoritou líšila – od aktívneho vyhľadávania príležitostí až po vedomé zotrvávanie v bezpečnom prostredí vlastnej komunity alebo absolútnej izolácie. Spoločným menovateľom však ostáva fakt, že integrácia medzi rovesníkmi nie je samozrejým výsledkom fyzickej prítomnosti v škole či meste. Bez cielenej podpory a príležitostí na medziskupinový kontakt sa sociálne svety paralelne mýňajú.

Potrebu pocitu bezpečia, ktorá mladých ľudí udržuje vo vlastnej kultúrnej komunite, vnímali niektorí respondenti aj v prípade mladých ľudí maďarskej národnosti v južných regiónoch Trnavského kraja. Podľa nich sa títo mladí ľudia boja vystúpiť z tejto komunity a ísť napríklad na rôzne sieťovacie podujatia v iných regiónoch, kde je dominantným jazykom slovenčina. Majú obavu z toho, že úroveň ich slovenčiny nie je dostatočná a stanú sa objektom posmechu, alebo správania vychádzajúceho z predsudkov.

Od neviditeľnosti k priateľstvám: výzvy sociálnej integrácie mladých cudzincov

Nadväzovanie priateľstiev s domácimi rovesníkmi je pre mladých cudzincov a cudzinky pravdepodobne **najrýchlejším „výťahom“ k úspešnej integrácii**. Kým škola či kurzy poskytujú formálne znalosti, priateľstvá dodávajú ten najdôležitejší prvok: **pocit domova a prijatia**.

Vek príchodu na Slovensko ako určujúci faktor úspešnosti začlenenia

Pre cudzincov, ktorí na Slovensko prišli v mladšom školskom veku, je začlenenie a nadväzovanie priateľstiev so slovenskými rovesníkmi jednoduchšie, priam bezproblémové, ako uvádzali respondenti a respondentky. Takto vnímali jednak deti z Ukrajiny, ale aj deti z iných komunít, napr. vietnamskej, ktoré sú tu pravdepodobne od veľmi útleho veku, prípadne sa na Slovensku už narodili.

Náročné je to pre tých, ktorí na Slovensko prišli ako tínedžeri a buď nastúpili do už stmelenej kolektívy, do ktorého môže byť ťažké preniknúť, alebo pokračovali na dištančnom vzdelávaní na Ukrajine, a tým pádom nemali kontakt s miestnymi rovesníkmi. K sociálnemu odstupu a pocitu izolácie v školských kolektívach prispieva aj nedostatočná znalosť slovenčiny. Viacerí mladí cudzinci, ktorí sa zúčastnili výskumu, spomínali, že sa s nimi spolužiaci v školskom prostredí odmietali rozprávať, pričom ako hlavný dôvod uvádzali jazyk. Slovenskí spolužiaci o nich nejavili záujem a bariéry vznikali aj pri používaní výlučne slovenčiny v neformálnych skupinách. Jazyk v naratívoch figuroval ako symbolická hranica medzi plnohodnotným členstvom a „trvalou dočasnou“ v spoločnosti a kolektívoch.

Navyše, okrem výziev spojených s dospieváním čelia aj výzvam spojeným s migračnou skúsenosťou – kultúrne odlišnosti, jazyková bariéra a v prípade mladých z Ukrajiny v mnohých prípadoch aj psychická záťaž z rozdelenia rodiny či statusu v novej krajine.

„To je úplne tá najrizikovejšia kategória, podľa mňa, ktorí tam [v Ukrajine, pozn. aut.] boli v nejakej desiatej triede a nedokončili tú jedenástu a tu je pre nich ponižujúce nastúpiť do deviatego ročníka základnej školy.“

Prejavy xenofóbie, verbálnej šikany a odmietania v školských kolektívoch

Ako uvádzame vyššie, môžu navyše **čeliť aj neprijatiu zo strany kolektívu v škole**, s čím mali respondenti tiež skúsenosť. Mladí cudzinci, najmä z Ukrajiny, čelia v školskom prostredí priamym prejavom nepriateľstva. Respondenti uvádzajú prípady **verbálnej šikany**, kedy sú deti posielané „naspäť na Ukrajinu“, a to nielen zo strany spolužiakov, ale v niektorých prípadoch aj od učiteľov. Slovenskí žiaci niekedy preberajú z domáceho prostredia **proruské postoje**, ktorým ukrajinská mládež nerozumie a nevie ich spracovať, čo prehľbuje ich pocit odvrhnutia. Podľa jednej respondentky by bolo potrebné realizovať na školách preventívne programy a aktivity na prepájanie rozmanitých skupín detí a mladých ľudí, aby sa eliminovali predsudky a stereotypy a z nich vyplývajúce neprijatie mladých s cudzineckým pôvodom.

V niektorých lokalitách sa s odmietaním stretáva aj mládež zo Srbska. To je spojené s doznievaním protestov miestnych obyvateľov proti príchodu veľkých počtov pracovníkov zo Srbska pre niekoľkými rokmi. V súčasnosti už srbská komunita nie je zložená len z pracovných migrantov – mužov, ale aj z ich rodín.

Stratégia neviditeľnosti a potreba prvého kroku od väčšinovej populácie

Aj v školských kolektívoch potom **mládež s cudzineckým pôvodom môže pôsobiť utiahnuto, izolovane, snažia sa byť neviditeľní**. Podľa jednej respondentky adaptácia trvá nejaký čas, približne po roku už pri niektorých mladých ľuďoch nadobudla pocit, že sú trochu viac prepojenejší na rovesníkov z väčšinovej populácie.

Väčšina mladých cudzincov, ktorí sa zapojili do výskumu, opisuje svoj sociálny život ako priestorovo aj vzťahovo obmedzený na školu, internát alebo pracovisko. Kontakty mimo týchto inštitucionálnych rámcov si budujú len sporadicky. Mnohí priznávajú, že im chýbajú nielen príležitosti, ale aj istota či komunikačné zručnosti

potrebné na nadväzovanie nových vzťahov. Ich sociálny svet sa tak prirodzene zužuje na rovesnícke siete mladých s podobným migračným pôvodom.

Z ich výpovedí je zrejmé, že jazyk je len jednou z bariér. Oddelenie medzi „skupinkami“ sa opiera aj o pocit kultúrnej odlišnosti, rozdielných záujmov či neformálnych kódov komunikácie a odlišnej životnej skúsenosti. Integrácia medzi rovesníkmi preto nemusí prebiehať automaticky ani v prostredí každodenného intenzívneho kontaktu, akým je škola.

Väčšinová populácia by podľa respondentov a respondentiek mala byť otvorenejšia a proaktívnejšia, urobiť vo vzťahu k mladým cudzincom a cudzinkám prvý krok.

Internátne prostredie ako bezpečný mikrosvet zdieľanej skúsenosti cudzinectva

Samostatnou skupinou sú zahraniční študenti na univerzitách, ale aj stredných školách, ktorí majú tendenciu uzatvárať sa vo svojich študentských cudzineckých skupinách.

„Budem sa ho [spolužiaka zo zahraničia, pozn. aut.] držať, lebo každý z týchto študentov má obrovské obavy z toho, čo ich čaká a hlbšie prechádzať to s niekým, kto rozumie tomu, čím prechádzame, ako so Slovákom, ktorému nie je si istý, či úplne dobre porozumel a možno povie niečo zle po slovensky.“

Spája ich zdieľaná skúsenosť toho, že sú na Slovensku cudzincami. Podobne ako v prípade homogénnych cudzineckých komunít, aj takéto študentské komunity poskytujú ich členom pocit prijatia, porozumenia, prináležania a bezpečia. Internát pre viacerých respondentov z radov mladých cudzincov fungoval ako bezpečný mikrosvet. Vníмали ho ako miesto, kde je jednoduchšie nadviazať vzťahy na základe zdieľanej skúsenosti migrácie alebo odchodu z domu a zvýšenej samostatnosti. Tento priestor poskytuje emocionálnu oporu aj pocit spolupatričnosti. Zároveň však posilňuje väzby smerom dovnútra komunity a oslabuje premostenia k majoritnej spoločnosti. Dôsledkom je slabý sociálny kapitál vo vzťahu k majorite. Chýbajú väzby, ktoré by mladým cudzincom umožnili vstup do širších sietí relevantných pre pracovný trh či občiansku participáciu.

Hlas mladých ľudí a možnosti participácie

Možnosti mladých ľudí uplatniť sa v živote, zapojiť sa do spoločnosti a pracovať na svojom raste sú úzko späté s tým, ako vnímajú svoje postavenie v spoločnosti. Kľúčovú úlohu tu zohráva pocit, že sú vypočutí, a reálna šanca participovať na rozhodovaní – či už ide o tvorbu mládežníckych politík, alebo o podobu aktivít, ktoré sú pre nich určené. Práve miera tohto zapojenia je rozhodujúcim faktorom v prevencii sociálneho vylúčenia. Priamo totiž ovplyvňuje nielen to, či sa mladý človek v budúcnosti ocitne v situácii NEET, ale aj to, aké bude mať schopnosti a príležitosti sa z tejto nepriaznivej situácie úspešne vymaniť.

Preto sme sa vo výskume zamerali aj na tieto aspekty a sledovali sme, ako sú na tom mladí cudzinci v Trnavskom kraji.

Pocity nevypočutia a špecifická situácia mladých cudzincov

Vplyv politickej polarizácie a nahromadených polykríz na frustráciu mládeže

Výskum ukazuje, že dnešná mládež žije v neustálej neistote a napätí, aké predchádzajúca generácia nezažila. Súčasná politická situácia a rastúca agresivita politikov – často namierená aj voči nim samotným – v nich prehlbuje frustráciu. Mladí ľudia nadobúdajú pocit, že ich nikto nepočúva a že im spoločnosť nedáva dostatočné príležitosti. Jedným z dôsledkov môže byť aj to, že mladí ľudia nebudú vidieť budúcnosť v tejto krajine a budú sa snažiť odísť, resp. stanú sa voči verejnému daniu skôr pasívnymi.

Dnešná doba je zároveň podľa respondentov charakteristická mnohými polykrízami, v priebehu niekoľkých rokov si mladí ľudia zažili celosvetovú pandémiu, prebiehajúcu vojnu na Ukrajine a zhoršujúcu sa geopolitickú situáciu, zhoršené ekonomické podmienky a infláciu a zároveň prehlbujúcu sa klimatickú krízu. Aj tieto faktory prispievajú k neistote a frustrácii mladých ľudí. V tomto kontexte sa naplno prejavuje nízka reziliencia: aj malé zlyhanie či kritika môže viesť k úteku, rezignácii alebo prerušeniu aktivít, ktoré by im inak pomáhali rásť.

Celkový pocit nevypočutia v spoločnosti

Tejto téme sme sa podrobnejšie venovali v kapitole o vzdelávaní, avšak zistenia platia aj vo všeobecnosti. Dospelí k mladým ľuďom často pristupujú paternalisticky alebo autoritársky, nezapájajú ich do rozhodovania (či už na úrovni rodiny, školy alebo iného inštitucionálneho prostredia) a nevytvárajú im tak

priestor pre vlastnú sebarealizáciu. Ako však uvidíme nižšie, Trnavský kraj a mnohé samosprávy, inštitúcie a organizácie sa výrazne snažia prekonávať tento deficit vytváraním pomerne širokých platforiem na participáciu.

Klesajúca dôvera v inštitúcie a príklon k influencerom v online prostredí

Dôsledkom polarizácie a vyššie spomenutej spoločenskej situácie, ktorá sa navyše kombinuje s pocitom nevypočutia a nedostatočnou partnerskou rolou v spoločnosti, je u niektorých mladých ľudí narastajúca pasivita. Zároveň klesá ich dôvera v systém aj v dospelých. To sa zase prejavuje nízkou motiváciou zapájať sa do verejného diania. Podľa niektorých respondentov výrazná individualizácia vedie aj k zvyšujúcej sa nedôvere medzi mladými ľuďmi navzájom.

Prejavom klesajúcej dôvery v systém a „v inštitucionálny svet dospelých“ je čoraz väčší príklon napríklad k influencerom v online prostredí, ktorí nekomunikujú s mladými poučujúco alebo autoritatívne.

„Influenceri sú pre nich dôveryhodnejší najmä preto, lebo nehovoria poučujúcim tónom. Komunikujú veci jednoduchšie, trendovejšie a spôsobom, ktorý je mladým bližší. Oni si chcú vytvoriť vlastný názor a nechcú, aby sme im mudrovali, lebo to zažívajú od dospelých všade inde.“

Dôveru mladých ľudí naopak posilňuje, ak je ich hlas v spoločnosti vypočutý a môžu spolurozhodovať o pravidlách – napríklad pri chode klubovní či organizovaní aktivít a neformálneho vzdelávania. Preto je kľúčové zapájať ich do rozhodovania na všetkých úrovniach, ktoré sa ich priamo týkajú.

Špecifické prekážky zapájania a obranná stratégia neviditeľnosti u cudzincov

Situácia mladých cudzincov je ešte komplikovanejšia. Keďže pochádzajú z odlišného kultúrneho a spoločenského prostredia, ich možnosti presadiť sa a vyjadriť svoj názor výrazne obmedzuje viacero bariér.

Pocity prijatia a zapojenia mladých cudzincov sú ovplyvnené kombináciou spoločenských postojov, predchádzajúcich negatívnych skúseností a prirodzenej potreby bezpečia, čo často vedie k ich sociálnej izolácii. Analýza rozhovorov nám pomohla odhaliť viaceré faktory, ktoré ovplyvňujú možnosti zvyšovania participácie a hlasu v spoločnosti.

Jedným z nich je vnímaný pocit prijatia zo strany väčšinovej spoločnosti. Ten sa časom mení. Zatiaľ čo po vypuknutí vojny na Ukrajine bola vlna solidarity silná, po polroku až roku začala upadať. Verejnosť sa začala obávať o pracovné miesta a u niektorých skupín sa objavili pocity závidi. Tento **posun od víťania k odmietaniu**

mladí cudzinci veľmi citlivo vnímajú a prispieva to k ich rezignácii na snahy o hlbšiu integráciu.

Táto situácia má za následok, že často sa snažia byť „neviditeľní“ (pozri vyššie), čo môže výrazne limitovať možnosti ich zapájania a reflektovania ich potrieb, napríklad aj v poskytovaní služieb v rámci jednotných kontaktných miest. Izolácia mladých cudzincov nie je vždy len pasívna, ale slúži ako **obranný mechanizmus**. Veľmi často sa stáva, že radšej vyhľadávajú vlastnú komunitu.

Aj tí, ktorí formálne ovládajú slovenčinu, **sa v náročných alebo neformálnych situáciách cítia istejšie vo svojom rodnom jazyku**, a preto prirodzene vyhľadávajú prostredie, kde môžu komunikovať bez stresu. Tento trend posilňuje aj pocit nevítanosti v niektorých verejných či voľnočasových priestoroch.

Súčasný stav a rozvoj možností participácie v Trnavskom kraji

Výskum poukázal na to, že možnosti participácie mladých ľudí sa v Trnavskom kraji výrazne zlepšujú a kraj, mestá a spolupracujúce organizácie venujú tejto téme nadštandardný priestor. Trnava napríklad mala v čase prípravy tejto analýzy podanú prihlášku, aby sa mohla stať Európskym hlavným mestom mladých. Samotní respondenti potvrdili, že aj politická reprezentácia jednotlivých miest je veľmi naklonená podpore práce s mládežou a rozvoju participatívnych možností pre mladých ľudí. To je veľmi dobrým predpokladom pre odstraňovanie bariér a výziev, ktoré sme popísali vyššie.

Kľúčovým pilierom tejto transformácie je vznik organizácie **GenT** v Trnave, prvej mestskej príspevkovej organizácie pre mládež v SR. Strategický význam vyčlenenia agendy spod odboru školstva potvrdzuje fakt, že vedúci odborov školstva bývajú paralyzovaní administratívou materských a základných škôl, čo im fyzicky znemožňuje koncepčný rozvoj mládežníckej politiky. Politická podpora v Trnave je deklarovaná bezprecedentným ročným rozpočtom pre GenT vo výške **350 000 EUR**, čo umožňuje profesionálne nastavenie procesov.

Tvorba stratégií pre mládež

Takmer všetky mestá, v ktorých sme realizovali rozhovory, v súčasnosti na úrovni samosprávy prijímajú politiky mládeže. Mestá obvykle majú špecifických pracovníkov, ktorí sa venujú koordinácii práce s mládežou a spolupráci s inými organizáciami a subjektmi. Respondenti opisujú pozitívny trend, v ktorom si mestá uvedomujú potrebu počúvať mladých ľudí a reagovať na ich potreby. Hoci kvalita

týchto stratégií sa môže líšiť, samotný fakt, že vznikajú, predstavuje dôležitý krok k posilňovaniu participácie. Kľúčovú úlohu zohrávajú organizácie ako NIVAM či GenT, ktoré poskytujú školenia, multiplikátorské aktivity a podporu pre pracovníkov s mládežou aj pre samotných mladých.

Mestské mládežnícke parlamenty

Mládežnícke parlamenty predstavujú v kraji najviditeľnejšiu formu formálnej participácie. V Trnave, ale aj v iných mestách funguje parlament ako poradný orgán primátora, ktorý umožňuje mladým prinášať návrhy, pripomienky a kritiku k dňaniu v meste. Parlament nie je chápaný ako „eventová platforma“, ale ako priestor, kde mladí môžu ovplyvňovať smerovanie mesta, sledovať rozhodnutia samosprávy a učiť sa občianskej angažovanosti.

Mládežnícke parlamenty fungujú aj ako priestor na možnosti zapájania sa do dobrovoľníckych aktivít alebo vlastného osobnostného, vzdelanostného či sociálneho rozvoja a slúži aj ako nástroj občianskej aktivizácie mladých ľudí.

Vzdelávanie členov prebieha prostredníctvom workshopov, mentoringu a prepájania s odborníkmi či mestskými oddeleniami. Dôležitým prvkom je aj participatívny rozpočet, ktorý umožňuje mladým navrhovať a realizovať vlastné projekty.

Dôležitou témou, a najmä pre situáciu cudzincov, je zloženie parlamentov – ešte stále pretrváva prax, že členmi a členkami mládežníckych parlamentov sú najangažovanejší a „najprivilegovanejší“ mladí ľudia. Stále ostáva otvorená otázka väčšej sociálnej, etnickej a kultúrnej diverzity, hoci už existujú viaceré systematické pokusy o to, aby mládežnícke parlamenty reprezentovali diverzitu mladých ľudí

Študentské parlamenty na školách

Školské parlamenty sú ďalším dôležitým pilierom participácie. Formálne existujú na všetkých školách, no ich kvalita a funkčnosť sa výrazne líši. Niektoré školy majú aktívne parlamenty, ktoré organizujú školské podujatia, komunikujú s vedením a sú prirodzeným priestorom pre rozvoj líderských zručností. Inde však parlamenty fungujú len formálne alebo im vedenie školy bráni v aktivitách.

Kľúčovým faktorom úspechu je podľa respondentov vzťah medzi členmi parlamentu a ich vzájomné spoznanie. Keď sa mladí navzájom nepoznajú, parlament stagnuje; keď sa vytvorí tímová dynamika, aktivita rastie. Preto organizácie v kraji začínajú realizovať mikro-teambuildingy a tréningy komunikácie s vedením školy. Potreby školských parlamentov sa týkajú najmä oblasti podpory,

priestoru na stretávanie, jasného mandátu a vzdelávania v oblasti participácie. Parlamenty sú zároveň dôležitou potenciálnou „bránou“ pre vstup do mestských mládežníckych parlamentov.

„Aktuálne v rámci dotačnej schémy ministerstva školstva, by sme chceli robiť také mikro-teambuildingy pre školské parlamenty, lebo tým, ak sa oni spoznajú, tak už sú nie, že á čo, ma to nezaujíma, však tam nikoho ani nepoznám, ale už sa poznajú, už chcú niečo robiť a potom už aj vedia inak komunikovať. To ich učíme, že akým štýlom komunikovať s vedením.“

Komunitné aktivity, nízkoprahové kluby a neformálne formy zapájania mládeže

Komunitné aktivity predstavujú najinkluzívnejšiu formu participácie, pretože oslovujú aj mladých, ktorí by sa do formálnych štruktúr nezapojili. Klubovne, komunitné centrá, nízkoprahové priestory či verejné podujatia v trnavskom kraji umožňujú mladým zapájať sa do organizovania aktivít, dobrovoľníctva či animátorských tímov. V mnohých prípadoch môžu mladí navrhovať aktivity, podieľať sa na dizajne priestorov, organizovať podujatia či vytvárať vlastné projekty. Tento typ participácie je často prvým krokom pre mladých, ktorí nemajú vnútornú motiváciu alebo sebedomie zapojiť sa do formálnejších štruktúr.

Príklady úspešných participatívnych formátov a projektov v regióne

V kraji existuje široká škála participatívnych aktivít: od participatívnych rozpočtov pre mladých, cez komunitné festivaly, Open Mic Nights, dobrovoľnícke programy, až po projekty ako „Hviezda“ či školské mikroprojekty financované cez Erasmus+. Mladí sa zapájajú do organizovania plesov, bežeckých podujatí, školských trhov či kultúrnych akcií. Niektoré mestá organizujú aj „čaj s primátorom“, kde môžu mladí priamo komunikovať s vedením mesta, hoci účasť býva nízka. Tieto aktivity ukazujú, že možnosti participácie sú široké – problémom nie je ponuka, ale motivácia a dostupnosť pre všetky skupiny mladých.

Bariéry nízkej participácie mladých cudzincov

Výskum potvrdil, že zapájanie mladých cudzincov do vyššie spomínaných aktivít je veľmi nízka. Podpisujú sa pod to všetky faktory, ktoré sme uviedli vyššie. Životná neistota z budúcnosti im bráni občiansky sa angažovať vo verejnom priestore, vplyv má aj pocit vylúčenia a „neprijatia“ zo strany majoritnej populácie. **Mladí cudzinci a cudzinky podľa respondentov stále nemajú pocit, že sú v týchto priestoroch a procesoch vítaní.** Podľa respondentov je aj veľmi ťažké udržiavať s týmito mladými kontakt, pretože sú pre mesto stále neviditeľní.

Organizácie sa snažili osloviť ukrajinskú mládež cez UNICEF či školské aktivity, no záujem bol nízky. Dôvodom je kombinácia jazykovej neistoty, sociálnej izolácie, strachu z neprijatia a preferencie vlastných komunít. Výsledkom je, že **cudzinci sú v participatívnych štruktúrach takmer neviditeľní**, hoci ich počet v meste je vysoký.

Duševné zdravie a psychická odolnosť mládeže

Aj v tomto výskume sa potvrdilo, že respondenti duševné zdravie mladých považujú za jednu z kľúčových výziev a podmienok kvalitného osobnostného rozvoja a možností uplatnenia sa v budúcnosti.

Problémy v oblasti duševného zdravia sa môžu výrazne dotýkať aj mladých v situácii NEET – môžu pôsobiť ako faktor spôsobujúci tento status, ale aj ako jeho následok. Rovnako je to aj v prípade mladých cudzincov a cudziniiek. Preto je potrebné sa tejto téme venovať aj v procese prípravy JKM.

Kľúčové výzvy v oblasti duševného zdravia u mládeže vo všeobecnosti

Prehĺbenie pocitov osamelosti a povrchnosti sociálnych väzieb po pandémie

Mladí ľudia v súčasnosti podľa mnohých respondentov pociťujú výraznú osamelosť, ktorá pramení z nedostatku sociálnych väzieb. Mnohí mladí čoraz viac uzatvárajú do seba, netrávia až tak veľa času so svojimi rovesníkmi vo fyzickom priestore. Je to najmä dôsledkom pandémie COVID, ale aj súčasných kríz. Niektorí mladí ľudia nemajú dostatočnú podporu vo svojich rodinách, či už kvôli pracovnej vyťaženia rodičov, alebo celkovej atmosféry v rodinách, kde priestor na rozhovory nevzniká.

„Problém duševného zdravia...to cítime najmä po tom COVIDe. Už predtým celková spoločenská situácia nebola úplne pozitívna, ale potom prišiel ten COVID a to bola tiež taká veľká rana pre mladých ľudí...”

Respondenti však u mladých ľudí vidia, že potreba stretávať a rozprávať sa je stále pomerne vysoká, problémom sú často možnosti, kde to môžu realizovať. Preto sa mnohé mládežnícke organizácie snažia vytvárať priestor pre mladých ľudí, aby sa mohli stretávať v bezpečnom prostredí a vytvárať či upevňovať si sociálne vzťahy.

V prípade mladých v situácii NEET môže byť problém duševného zdravia a osamelosti daný tým, že nie sú v školách, v zamestnaní, sú izolovaní od svojich vrstovníkov, možno trávia čas v komunitách, ktoré nie sú pre nich uspokojivé alebo stimulujúce. Táto izolácia potom výrazne ovplyvňuje aj ich duševné zdravie.

Osamelosť bola v rozhovoroch interpretovaná nielen ako nedostatok sociálnych kontaktov, ale aj ako prítomnosť **povrchných vzťahov** a neschopnosť nadviazať hlbšie putá. Mnohí z nich podľa respondentov trpia nízkou odolnosťou (rezilienciou) a pri konfrontácii s problémami alebo neúspechom volia **únik do anonymity alebo samoty**, čo je niekedy spojené aj s experimentovaním s návykovými látkami ako formou uvoľnenia napätia.

Nedostatok zdravého sebavedomia, sebareflexie a protektívnosť rodičov

Veľmi dôležitou témou, ktorá bola často v rozhovoroch tematizovaná, je to, že mladí ľudia v dnešnej dobe nevedia, kým vlastne sú. Nepoznajú svoje silné a slabé stránky a majú veľmi nízke sebavedomie. Často nerozumejú svojim vlastnostiam a nedokážu zreflektovať, v čom vynikajú, čo vedie k tomu, že pri pohovoroch alebo dôležitých životných krokoch reagujú únikom.

To je spôsobené najmä dvoma faktormi. Jedným z nich je **prílišná protektívnosť** zo strany rodičov, kedy zo strachu o zlyhanie (svoje či dieťaťa) riešia mnohé veci za nich a tým ich do veľkej miery zneschopňujú – vo výskume sa objavil aj pojem *invalidizujú*.

„Zároveň veľmi veľmi vnímam, že pre nich je šialene náročné prekračovať nejaké hranice a svoju komfortnú zónu. Akonáhle sú trošku za jej hranicou, tak s tým majú veľký problém a utekajú od tej situácie.“

Druhým faktorom je na druhej strane prílišné podceňovanie mladých ľudí zo strany rodiny, škôl či iných inštitúcií. To sa môže týkať najmä mladých, ktorí sa ocitajú v situácii NEET, ale v podstate všetkých. Ak dospelí neveria, že sa mladí vedia, chcú a môžu rozvíjať, tak ich sebavedomie bude nevyhnutne nízke a môže to ovplyvňovať aj ich duševné zdravie.

Riziko profesijného a osobného vyhorenia u nadmerne aktívnych mladých ľudí

Dôležitým zistením z výskumu je to, že negatívny vplyv na duševné zdravie môže mať aj to, čo sa od mladých často vyžaduje – aktivita, motivácia, angažovanosť. Mnohí mladí ľudia, s ktorými pracujú respondenti v našom výskume, sú už dnes veľmi aktívni, pracujú ako dobrovoľníci, zaujímajú sa o spoločenské dianie, sú občiansky angažovaní.

Sú to často mladí ľudia, ktorí si veľmi vážia akékoľvek príležitosti, ktoré dostanú.

Potenciálne ohrozujúcou stránkou toho je, že môže byť na nich vyvíjaný až príliš veľký tlak (aj od nich samých), čo môže viesť až k vyhoreniu alebo iným psychickým ťažkostiam.

Fenomén „naučenej bezmocnosti“ a generačná chudoba

Zraniteľné skupiny na Slovensku zahŕňajú najmä **mladých ľudí z marginalizovaných rómskych komunít, deti z centier pre deti a rodiny (bývalé detské domovy), jednotlivcov zo sociálne slabšieho prostredia či mladých bez domova. Problémom, ktorý zhoršuje túto situáciu, je nedostatok špecializovanej starostlivosti – akútny nedostatok detských psychiatrov a dlhé čakacie doby na vyšetrenie. V niektorých okresoch sú k dispozícii len psychiatri pre dospelých, pričom umiestnenie pacienta na psychiatriu v akútnom stave je nesmierne náročné. Zároveň, kapacity poradenských centier sú preťažené.**

U mladých ľudí zo sociálne slabších vrstiev sa často vyskytujú pridružené problémy so **závislosťami**, ktoré sa stávajú formou úniku pred neriešenými psychickými ťažkosťami.

Kľúčovým psychologickým faktorom u zraniteľných skupín je **naučená bezmocnosť**, ktorá je úzko prepojená s generačnou chudobou. Mnohí mladí ľudia, ktorí vyrastajú v krízovom prostredí, **neveria, že majú schopnosti niečo vo svojom živote zmeniť** alebo že majú naviac, než je ich súčasná situácia. V komunitách, kde rodičia dlhodobo nepracujú alebo trpia závislosťami, chýbajú mladým ľuďom vzory pre preberanie zodpovednosti a sebarozvoj.

Psychické problémy a narušené vzťahové väzby z primárnej rodiny sa priamo prenášajú do pracovného života. Mladí ľudia zo zraniteľných skupín často **nevedia spracovať kritiku od nadriadených a majú nízku vnímanú sebahodnotu**, čo vedie k neschopnosti udržať si zamestnanie aj v prípade, že ho získajú. Bez intenzívnej, dlhodobej a odbornej terapeutickej podpory, ktorá by riešila tieto hlboké psychologické príčiny, zostávajú tieto osoby „uväznené“ v systéme sociálnej pomoci bez reálnej šance na osamostatnenie.

Vplyv sociálnych sietí na sebahodnotu, kyberšikana a sociálna izolácia

Respondenti vnímajú vplyv sociálnych sietí na mladých ľudí ako zásadný faktor, ktorý negatívne ovplyvňuje ich duševné zdravie a celkové prežívanie reality. Mnohí odborníci sa zhodujú, že dnešná mládež čelí bezprecedentnému tlaku a novým typom zraniteľnosti.

Hlavnými výzvami v súvislosti s duševným zdravím sú:

• Nereálne očakávania a nízka sebahodnota

Sociálne siete vytvárajú ilúziu dokonalého života, čo vedie k **neustálemu porovnávaniu sa** s inými. Mladí ľudia nadobúdajú pocit, že štandardom je luxusné bývanie a desať dovolení ročne, čo v nich pri konfrontácii s realitou vyvoláva frustráciu a pocity nedostatočnosti.

- **Sociálna izolácia**

Odborníci hovoria o generácii, ktorá komunikuje primárne cez obrazovky. Deti sú vystavené telefónom a tabletom už od dojčenského veku, čo vedie k problémom s identitou a k neschopnosti nadväzovať reálne vzťahy. Napriek online prepojeniu sa mladí cítia **osamelí a nevypočutí**.

- **Závislosť na trendoch a influenceroch**

Mladí ľudia často viac dôverujú influencerom než odborníkom alebo učiteľom. Ich hodnotový svet je formovaný trendmi z TikTok-u či Instagramu, pričom majú **oslabené kritické myslenie** a prevažuje tendencia nekriticky preberať obsah z internetu.

- **Kyberšikana a nevhodný obsah**

V prostredí mládežníckych klubov je kyberšikana kľúčovou témou, ktorá je úzko prepojená s fyzickou šikanou. Keďže rodičia s deťmi často o citlivých témach (napr. o sexualite) nekomunikujú, deti čerpajú všetky informácie z internetu, čo vedie k rizikovému správaniu, ako je zdieľanie intímnych materiálov na sociálnych sieťach.

Špecifické aspekty duševného zdravia a psychickej záťaže u mladých cudzincov

Téma duševného zdravia mladých cudzincov a cudziniiek na Slovensku je stále nedostatočne preskúmaná. Ani respondenti v našom výskume nemali dostatok informácií opretých o konkrétne skúsenosti, vďaka ktorým by dokázali túto tému relevantne obsiahnuť.

Napriek tomu sme identifikovali viacero výziev v oblasti duševného zdravia, ktoré sú typické pre túto skupinu mladých ľudí a môžu mať vplyv aj na to, že mladí cudzinci sa ocitnú v situácii NEET.

Prejavy post-traumatického stresového syndrómu (PTSD) u vojnových utečencov

Téma traumy sa týka najmä mladých ľudí, ktorí boli nútení utiecť zo svojej krajiny pred vojnou. Mnohí z nich, najmä mladé ženy s deťmi, často trpia post-

traumatickým stresovým syndrómom (PTSD), čo niekedy vyžaduje až psychiatrickú starostlivosť, ktorá je na Slovensku nedostupná. Ľudia, ktorých sa tieto výzvy týkajú zároveň nemajú ani príliš silnú dôveru v poskytovanú starostlivosť

„Niektoré ženy majú stavy úzkosti, PTSD, potrebujú už naozaj lieky...keď je žena, ktorá má napríklad nezvestného muža už dlho, tak to sú už aj stavy, ktoré si vyžadujú psychiatrickú intervenciu.“

V rozhovoroch s mladými cudzincami boli témy smútku, vojnových skúseností, migrácie či odlúčenia od domova prítomné len okrajovo. Respondenti ich často bagatelizovali alebo rýchlo uzatvárali konštatovaním, že situáciu „zvládajú“. Akoby chýbal bežný a bezpečný jazyk, ktorým by bolo možné hovoriť o psychickej záťaži bez rizika, že budú vnímaní ako slabí. Odolnosť bola prezentovaná ako samozrejmalá norma hlavne u chlapcov.

Dopady kultúrneho šoku, jazykovej bariéry a psychického tlaku z adaptácie

Ďalšia téma, ktorá ovplyvňuje duševnú pohodu mladých ľudí – cudzincov je aj kultúrny šok zo zmeny prostredia. Nielen právny status, ale aj písané a nepísané pravidlá života alebo fungovania inštitúcií majú výrazný vplyv na duševné zdravie, môžu vyvolávať stres, neistotu, psychický tlak. Na to vplýva aj **jazyková bariéra**, ktorá spôsobuje, že adaptácia na nové prostredie môže byť ešte komplikovanejšia a dlhšia. Aj kultúrne odlišnosti a spôsoby fungovania môžu byť veľmi rozličné, čo ovplyvňuje pocity prežívania v novej krajine:

„Možno taký kultúrny šok by som to nazvala, že proste trochu inak žijeme a zmýšľame. Vníмали sme napríklad aj medzi zamestnancami (cudzincami), že sme mali iný pohľad na veci – nie horší alebo lepší, len iný.“

Zmena spoločenskej klímy: vývoj vzťahov s majoritou od solidarity k odmietaniu

Mnohí mladí cudzinci a cudzinky, ako sme už popísali aj v časti o vzdelávaní, sa stretávajú s negatívnymi postojmi verejnosti. Najmä mladí z Ukrajiny sa po vypuknutí vojny stretávali s veľkou solidaritou, ktorá však časom prerástla do odmietania. V súčasnosti sú mnohí z nich vystavení negatívnym verbálnym atakom v školách, na verejnosti alebo na sociálnych sieťach. Na ich duševné zdravie majú vplyv aj proruské postoje, ktoré sa občas vyskytujú v ich okolí. Postoje sú negatívne ovplyvňované **nenávisťným obsahom na internete** (najmä Facebook), kde dochádza k dehonestácii cudzincov a ich znepriatel'ovaniu voči domácejmu obyvateľstvu.

Stigma spojená s duševným zdravím, obavy o pobytový status a nedôvera voči inštitúciám

Silná stigma spojená s duševným zdravím predstavuje ďalšiu významnú bariéru. Psychologická a psychiatrická pomoc je vnímaná často pomerne negatívne, čo vedie k tomu, že ju ľudia vyhľadávajú až v krízových situáciách.

V rozhovoroch sa vyskytli aj skúsenosti respondentov s tým, že mladí cudzinci a cudzinky majú obavy otvorene hovoriť o svojich problémoch v oblasti duševného zdravia, pretože by to podľa nich mohlo negatívne ovplyvniť ich právny status, či zhoršiť postavenie vo vzťahu k úradom.

Pre mnohých je návšteva psychológa krokom do neznáma, ktorého sa obávajú. Oveľa prijateľnejšie sú pre nich menej formálne formy podpory, ako koučingové rozhovory či skupinové stretnutia, ktoré pôsobia prirodzenejšie a menej ohrozujúco. Pretrváva aj presvedčenie, že problémy treba riešiť v rámci vlastnej komunity bez zapojenia odborníkov.

„Toto nechcem, to nepotrebujem, my si to vyriešime sami. Oveľa lepšie vnímajú, ak robíme také koučovacie rozhovory, to je také akceptovateľnejšie pre nich...oni sa vyrozprávajú takýmto spôsobom, ale ísť cielene k psychológovi, toho sa boja.“

Z rozhovorov s mladými cudzincami vyplýva, že vyhľadanie odbornej pomoci je skôr výnimočné. Ak k nemu dôjde, prebieha najmä online a v materinskom jazyku, mimo lokálnych inštitúcií. V rámci tohto výskumu sa k takejto skúsenosti priznali iba ženské respondentky, pričom obe pomoc vyhľadali online. Jazyková bariéra pritom nepredstavovala len technický problém porozumenia, ale aj obmedzenie schopnosti pomenovať a sprostredkovať komplexné emócie. Jedna respondentka opísala, že v cudzom jazyku nedokáže vyjadriť komplikovanejšie aspekty jej vnútorného prežívania ani si byť istá, či správne rozumie reakcii odborníka, a naopak. Emočná skúsenosť sa podľa nej v preklade zužuje a redukuje, čo môže oslabiť efekt terapie. Je teda na mieste klásť si otázku, či sú lokálne služby systematicky pripravené pracovať s mladými s migračným pôvodom v ich jazykovej a kultúrnej komplexite.

Poddimenzované kapacity verejných služieb a limity jazykovej pripravenosti starostlivosti

K týmto psychologickým bariéram sa pridáva aj obmedzená dostupnosť kvalitnej starostlivosti. Jazyková bariéra je jednou z najzásadnejších prekážok, keďže spracovanie traumy či hlbokých emócií v cudzom jazyku je pre klientov mimoriadne náročné. Inštitúcie často nemajú odborníkov, ktorí by ovládali

potrebné jazyky. V regióne zároveň chýbajú detskí psychiatri a existujúci odborníci sú preťažení, čo komplikuje prístup k starostlivosti aj v akútnych prípadoch.

Diagnostika je sťažená nedostatkom štandardizovaných nástrojov pre cudzincov a národnostné menšiny, čo môže viesť k nepresným výsledkom. Štátne poradenské centrá navyše trpia personálnou poddimenzovanosťou a často sa musia spoliehať na pomoc mimovládnych organizácií. Pre mnohých cudzincov je kvalitná súkromná starostlivosť finančne nedostupná a kapacity verejných služieb sú obmedzené. Po počiatočnej vlne podpory po vypuknutí vojny na Ukrajine dostupnosť pomoci postupne klesala a dopyt prestal byť pokrytý.

Odborníci preto odporúčajú, aby budúce jednotné kontaktné miesta poskytovali bezpečný a nestigmatizujúci priestor, kde by cudzinci mohli získať prvú psychologickú podporu a následne byť efektívne nasmerovaní na špecializované služby.

Implementácia projektu Jednotných kontaktných miest (JKM) v Trnavskom kraji

Projekt **Jednotných kontaktných miest (JKM)**, ktorý v Trnavskom kraji pripravuje Krajská inovačná a rozvojová agentúra (KIRA), je považovaný za systémový nástroj podpory **mladých ľudí v situácii NEET a ohrozených situáciou NEET**. Organizácie zapojené do prípravnej fázy a Rady regionálneho partnerstva Záruky pre mladých vnímajú zriadenie a fungovanie JKM ako inštitúcií, ktoré budú pôsobiť ako navigátor, sprievodca a bezpečné útočisko pre mladých ľudí do 30 rokov, najmä tých, ktorí „prepadli cez sieť“ existujúcich služieb.

Koncepčný zámer projektu a fázy jeho prípravy pod záštitou agentúry KIRA

Krajská inovačná a rozvojová agentúra (KIRA), zriadená Trnavským samosprávnym krajom (TTSK), vníma JKM ako svoj veľký sociálny projekt. Projekt je rozdelený na fázy: po dvojročnom výskume a mapovaní potrieb, ktoré realizovala KIRA v spolupráci s Trnavskou univerzitou, nasledovalo vytvorenie **Rady regionálneho partnerstva Záruky pre mladých** s viac ako 50 členskými organizáciami. Táto multidisciplinárna spolupráca je považovaná za kľúčovú, pretože JKM nemajú nahradiť špecializované mimovládne organizácie, ale majú informácie centralizovať a klientov efektívne referovať na iných aktérov poskytujúcich špecializované

služby. Inšpiráciou pre zriadenie JKM v Trnavskom kraji je projekt JKM v Banskobystrickom kraji.

Ďalší aktéri vnímajú JKM ako príležitosť na lepšie podchytenie mladých zo zraniteľného prostredia, vrátane mladých z rómskej komunity a cudzincov. Celkovo by mali JKM poskytovať svoje služby mladým, ktorí sa ocitli v „medzipriestore“, v neistej fáze svojho života, kedy nevedia, kam ďalej smerovať, a tiež mladým, ktorí sú z rôznych dôvodov v zraniteľnej situácii a chýba im individuálna podpora.

Aktuálne je projekt vo fáze prípravy zriadenia JKM vo vybraných mestách, v niektorých sú už aj vytipované konkrétne priestory. V priebehu roka 2025 bol tiež spustený národný projekt *Koordinácia jednotných kontaktných miest pre mladých*⁶⁴, v rámci ktorého má byť poskytovaná metodická podpora JKM, vzdelávanie a konzultácie pre pracovníkov JKM a vzájomné sieťovanie a výmena skúseností medzi jednotlivými JKM. Tento národný projekt je vnímaný ako medzičlánok medzi jednotlivými aktérmi implementujúcimi projekt JKM a Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny SR, avšak pre zefektívnenie celého procesu mal byť podľa niektorých respondentov iniciovaný a spustený už skôr.

Viacerí aktéri zapojení do výskumu vnímajú projekt JKM pozitívne a spájajú s ním pomerne veľké očakávania, niektorí však formulovali aj určité pochybnosti týkajúce sa efektívnosti a udržateľnosti tohto riešenia.

Spektrum navrhovaných činností a služieb JKM

JKM by mali podľa organizácií a inštitúcií pracujúcich s mladými poskytovať **širšie spektrum činností a služieb**, ktorých cieľom by malo byť aktivizovať mladých a pomôcť im vymaniť sa zo situácie NEET, alebo poskytnúť pomoc a podporu tým mladým ľuďom, u ktorých je vyššie riziko ocitnutia sa v situácii NEET.

JKM by mali podľa organizácií pracujúcich s mládežou, ktoré sa zúčastnili výskumu, poskytovať a prepájať služby a pomoc v nasledujúcich oblastiach:

1/ Prvá psychologická pomoc a sanácia

Keďže mladí v situácii NEET môžu mať často rôzne psychické ťažkosti, v rámci JKM by mala byť poskytovaná psychologická pomoc zameraná na prvotnú stabilizáciu a zorientovanie klienta. Následne by mali byť títo mladí nasmerovaní na dlhodobú terapiu k partnerom ako IPčko či Liga za duševné zdravie.

2/ Kariérne poradenstvo a sebapoznanie

⁶⁴ DofE, [FB post z 1. júna 2025](#). Viac informácií aj na stránke [NIVAMu](#).

Keďže JKM by mali pomôcť nasmerovať mladých ľudí k získaniu práce, alebo k ďalšiemu vzdelávaniu, potrebné sú služby spojené so sebazpoznaním a diagnostikou silných stránok mladých ľudí a možných oblastí, kde by sa chceli a mohli uplatniť. Nasledovať by mala pomoc so zorientovaním sa na trhu práce, nácvik zručností potrebných pre napísanie životopisu a pre úspešné absolvovanie pracovného pohovoru.

3/ Praktická a finančná gramotnosť

V tejto oblasti je nevyhnutné poskytovať mladým ľuďom cielené vzdelávanie zamerané na efektívnu správu peňazí, plánovanie osobného rozpočtu a porozumenie základným ekonomickým pojmom, ako je hrubá a čistá mzda či odvody. Podpora by mala zahŕňať aj rozvoj praktických zručností potrebných pre úspešný vstup na trh práce, kam patrí tvorba profesionálneho životopisu, príprava na pracovný pohovor a orientácia vo vlastných silných stránkach. Nemenej dôležitá je pomoc pri zvládaní bežnej úradnej agendy a administratívnych úkonov, od vyplňania tlačív a komunikácie s úradmi až po porozumenie pracovnoprávnym zmluvám. Tieto komplexné kompetencie sú kľúčom k tomu, aby mladí prekonalí sociálnu izoláciu a dokázali sa dlhodobo a stabilne integrovať do pracovného života.

4/ Nízkoprahové aktivity

Priestor JKM by mal poskytovať aj možnosti získania nových zručností alebo vyskúšania si činností zaujímavých pre mladých, ako sú rôzne nové technológie napríklad 3D tlač, virtuálna realita, hranie počítačových hier či hudobné nahrávacie štúdio. Tieto prvky môžu slúžiť aj na prekonanie počiatočnej nedôvery a nadviazanie vzťahu s neorganizovanou mládežou.

5/ Materiálna a existenčná podpora

V rámci tejto formy pomoci a podpory je možné realizovať „tzv. zdieľaný šatník“, ktorý umožňuje požičať si formálne oblečenie na pohovor. Môžu sem spadať aj rôzne ďalšie aktivity ako napríklad prepájanie mladých, ktorí hľadajú ubytovanie, s poskytovateľmi ubytovania, a iné formy materiálnej a existenčnej podpory.

Ďalšie navrhované činnosti, ktoré by mohli rozšíriť ponuku JKM, sú **aktivity zamerané na prevenciu** vzniku situácie NEET, pričom organizácie navrhujú, aby boli mladí ľudia podchytení už v posledných ročníkoch základných škôl a v prvých ročníkoch na stredných školách, pretože keď sa ocitnú mimo vzdelávacích inštitúcií, je náročnejšie ich nájsť a osloviť s ponukou aktivít.

JKM by tiež mohli doplniť ponuku poskytovaných aktivít o **riadené dobrovoľníctvo**, ktoré môže slúžiť ako alternatíva a medzikrok pre mladých, ktorí

sa zatiaľ necítia dostatočne pripravení na vstup na trh práce či návrat do vzdelávania.

Kľúčové princípy efektívneho fungovania JKM

Z pohľadu niektorých respondentov je potrebné, aby JKM fungovali s určitou mierou flexibility a aby činnosti a spektrum služieb, ktoré poskytujú bolo možné prispôbovať skúsenostiam a potrebám cieľových skupín.

Čo je však nemenej dôležité sú **princípy alebo piliere fungovania**, ktorých uplatňovanie je potrebné preto, aby bolo možné zachytiť mladých ľudí v situácii a riziku situácie NEET, osloviť ich s ponukou aktivít a pomoci a nasmerovať ich do zamestnania alebo ďalšieho vzdelávania, prípadne im pomôcť inak zlepšiť predpoklady na začlenenie (napr. aj prostredníctvom zapojenia do dobrovoľníctva).

1/ Aktívna terénna práca (outreach)

Jedným zo základných princípov fungovania JKM by mala byť **aktívna terénna práca** a vyhľadávanie mladých tam, kde sa prirodzene vyskytujú. Terénna práca by sa mala zameriavať na nákupné centrá, parky a konkrétne komunity, kde sa mladí vyskytujú, ale aj kultúrne a informačné podujatia, najmä tie, ktoré sú bezplatné a nízkoprahové. Na komunikáciu smerom k mladým je možné využiť aj rôzne online kanály, ale tie nemusia pri cieľovej skupine JKM fungovať, preto by mal byť dôraz kladený na **aktívny osobný outreach**. Osobný kontakt je vnímaný ako najefektívnejší spôsob, ako nadviazať vzťah s mladými ľuďmi, ktorí často stratili (alebo nikdy nenadobudli) dôveru v oficiálne inštitúcie. Podľa niektorých by tiež mohlo byť efektívne, keby smerom k mladým komunikoval niekto v približne v rovnakom veku (napr. influencer/ka). Dá sa tak dosiahnuť menej autoritatívny prístup, ktorý cieľová skupina ľahšie akceptuje.

2/ Vzťahový prístup a „prísna láskavosť“

Práca s cieľovou skupinou mladých by mala byť založená na budovaní **dlhodobého vzťahu a dôvery**. Respondenti definovali tento prístup ako „**prísnu láskavosť**“. Znamená to plné prijatie mladého človeka bez odsudzovania jeho minulosti alebo zlyhaní, no zároveň vyžadovanie zodpovednosti a plnenie jasne stanovených cieľov. Podstatou je, aby mladý človek cítil, že je „videný a počutý“, čo je kľúčové najmä pre znevýhodnených a zraniteľných mladých ľudí.

3/ Nízkoprahovosť a bezpečný priestor

JKM by nemali pôsobiť ako úrad, ale ako **neformálny bezpečný priestor** s prvkami komunitného miesta alebo klubovne. Prítomnosť rôznych technológií zaujímavých pre mladých (ako napríklad PlayStation, virtuálna realita, 3D tlačiarne alebo nahrávacie štúdio) môže pomôcť odbúrať počiatočný strach a nedôveru k inštitúciám. Dôležité je umožniť mladým v bezpečných priestoroch „len tak byť“, socializovať sa a postupne si zvykať na prítomnosť odborných pracovníkov. Neformálny charakter JKM by sa mal tiež premietnuť do ich názvu, „jednotné kontaktné miesto“ nie je pravdepodobne pomenovanie, ktoré by bolo pre mladých atraktívne a vzbudilo by ich záujem.

4/ Multidisciplinárna spolupráca a navigácia

JKM by mali fungovať ako **navigátor v systéme pomoci**. Ich cieľom nie je duplikovať existujúce služby, ale prepájať ich a sieťovať. Prakticky by to malo fungovať tak, že ak mladý človek potrebuje odbornú psychoterapiu, právne poradenstvo alebo pomoc s ubytovaním, pracovníci JKM vykonajú prvotnú sanáciu a následne ho nasmerujú na špecializovaných partnerov, ako je IPčko, ConnecTT alebo úrady práce, právne poradne a podobne.

5/ Individuálna podpora a rozvoj talentov

Pomoc a podpora poskytovaná v rámci JKM by mala byť čo najviac **individualizovaná**. JKM by sa mali sústrediť na **identifikáciu silných stránok a talentov** mladého človeka, ktoré formálne školstvo často nevidí alebo dokonca potláča. Využívanie metódik ako Gallupove testy pomáha mladým objaviť ich kompetencie a zvyšuje ich sebadôveru pri vstupe na trh práce. Súčasťou by mali byť aj ďalšie aktivity zamerané na získanie zručností a kompetencií umožňujúcich získanie práce alebo ďalšieho vzdelania (praktická pomoc s písaním životopisov, nácvik pohovorov).

6/ Inklúzia a zapojenie insiderov

Aby boli JKM prístupné aj pre mladých z rôznych cieľových skupín (napr. mladí z menších, mladí cudzinci), je potrebné, aby v tímoch pracovali **„insideri“ z týchto komunít**. Pre prijatie mladých zo zraniteľných skupín je potrebné, aby pracovníci a spolupracovníci JKM boli **jazykovo vybavení a kultúrne citliví** voči týmto skupinám mladých.

7/ Prevencia a včasné podchytenie

JKM sa nesmú zameriavať len na krízovú intervenciu u tých, ktorí už sú v situácii NEET, ale musia klásť dôraz na **prevenciu**. Mali by **spolupracovať so základnými školami** a žiakmi 8. a 9. ročníkov, aby sa napríklad predišlo zlej voľbe strednej školy, v dôsledku čoho sa môže následne mladý človek ocitnúť v situácii NEET. JKM by mali tiež **spolupracovať so strednými školami** a zamerať sa na mladých, u ktorých je vyššie riziko predčasného ukončenia vzdelávania, alebo na mladých, ktorí z rôznych dôvodov (psychické ťažkosti, problémy s učením a pod.) nezažívajú v škole úspech a osobný rozvoj.

8/ Komplexná a praktická pomoc

Podpora by mala zahŕňať aj **materiálne a existenčné aspekty**. Inšpiráciou je „zdieľaný šatník“ (možnosť požičať si formálne oblečenie na pohovor) alebo pomoc s hľadaním stabilného bývania, ktoré je pre osamostatnenie mladých ľudí v regióne kľúčové.

Predpoklady pre udržateľný chod centier

Efektívne fungovanie JKM stojí aj na ďalších predpokladoch, ktoré zahŕňajú najmä stabilitu (organizačnú, inštitucionálnu, finančnú), spoluprácu s inými aktérmi a zapojenie odborného personálu.

1/ Stabilita (organizačná, finančná, inštitucionálna)

Stabilita je kľúčovým faktorom pre úspešné etablovanie JKM v regióne, pričom zahŕňa niekoľko aspektov:

- Čo sa týka **finančnej udržateľnosti**, aktuálne nastavenie projektu počíta s financovaním do roku 2029. Existujú však obavy o dlhodobú stabilitu po skončení eurofondových výziev, keďže prevádzka takýchto centier je pomerne nákladná (na základe skúseností z Banskobystrického kraja).
- Pokiaľ ide o **inštitucionálne zastrešenie**, projekt v kraji koordinuje agentúra **KIRA**, zriadená Trnavským samosprávnym krajom (TTSK), čo uľahčuje prístup k stredným školám a mobilizáciu partnerov cez odbor školstva. Pre stabilitu je tiež dôležité podpísanie **memoránd o spolupráci** s mestami, ktoré sú zriaďovateľmi základných škôl.
- Pre efektívne a udržateľné fungovanie JKM sú tiež nevyhnutné **stále priestory** v centrách miest, aby boli dostupné pre mladých.

2/ Spolupráca s inými aktérmi

JKM nie sú zamýšľané ako izolované inštitúcie, ale očakáva sa, že budú fungovať ako **navigátori a prepájatelia** v celom systéme pomoci.

- Kľúčovým nástrojom spolupráce je Rada regionálneho partnerstva (zriadená Trnavským samosprávnym krajom), ktorá združuje vyše 50 členských organizácií z viacerých oblastí vrátane verejnej správy, mimovládnych organizácií, škôl a podnikateľov. V rámci mesta a kraja sú ďalšie existujúce možnosti spolupráce a sieťovania, ktoré by mali JKM aktívne využívať.
- Spolupráca by mala prebiehať naprieč sektormi, medzi školami, políciou, úradmi práce a špecializovanými organizáciami (napr. IPčko, Liga za duševné zdravie) pre efektívne nasmerovanie mladých ľudí na služby a rôzne formy pomoci a podpory podľa ich potrieb.
- Pre prácu so zraniteľnými skupinami mladých je nevyhnutné nadviazať kontakt s **komunitami** a ich predstaviteľmi, ktorí môžu fungovať ako kontakt smerom k mladým z daných komunít.
- Pre efektívne fungovanie JKM je však zároveň nevyhnutné, aby boli v meste/regióne **dostupní partneri**, na ktorých môžu svojich klientov nasmerovať. Značnú časť podporných služieb poskytujú mimovládne organizácie, z ktorých mnohé čelia organizačnej a finančnej nestabilite.

3/ Odbornosť – odborný personál a metodické vedenie

Kvalita služieb JKM priamo závisí od ľudského a odborného kapitálu pracovníkov a nastavených metódik:

- Čo sa týka **zloženia tímov JKM**, pracovníci by mali byť vekovo blízki mladým ľuďom, pričom by tieto tímy mali byť rodovo vyvážené a zapájať aj ľudí z prostredia menšín. Potrebné je tiež zapojiť „**insiderov**“ **priamo z komunít** (napr. ukrajinsky alebo maďarsky hovoriaci pracovníci, Rómovia), ktorí odstraňujú jazykovú bariéru a budujú mosty dôvery.
- Tím JKM by mal mať **potrebné odborné kompetencie**, mal by teda zahŕňať sociálnych pracovníkov a psychológov schopných vykonať prvú psychologickú sanáciu a pracovať s náročnými témami, ako sú traumy či sociálna izolácia.
- Vzhľadom na vysoké riziko vyhorenia pri náročnej práci v teréne (outreach) a potenciálnu fluktuáciu je podmienkou fungovania zabezpečenie adekvátnej **starostlivosti o pracovníkov** a podobe supervízií, kvalitného vzdelávania a adekvátneho finančného ohodnotenia.

- Potrebne je aj **metodické vedenie** a nastavenie procesov, ktoré sa očakáva najmä v súvislosti s národným projektom Koordinácia jednotných kontaktných miest pre mladých, v rámci ktorého majú byť poskytované školenia pre personál JKM, výmena skúseností a dobrej praxe.

Reflexia identifikovaných rizík a výziev pri realizácii projektu JKM

Napriek optimizmu viaceré organizácie pomenovali výzvy a riziká spojené so zriadením a fungovaním JKM vo vybraných mestách Trnavského kraja.

Patria medzi ne nasledujúce výzvy, obavy a riziká:

1/ Finančná neudržateľnosť a neefektívnosť

Projektové financovanie JKM je zatiaľ plánované len na obmedzené časové obdobie (do roku 2029), čo vyvoláva obavy o ich ďalší osud, keďže prevádzka JKM bude pravdepodobne príliš nákladná, aby ich kraje po roku 2029 financovali iba zo svojich rozpočtov.

Jedna z organizácií zapojených do výskumu má tiež pochybnosti o finančnej efektívnosti projektu JKM, ktoré vyplývajú z príliš vysokých nákladov vzhľadom na rozsah poskytovaných služieb a počet ich prijímateľov.

2/ Identifikácia, oslovenie a práca s cieľovými skupinami JKM

Viacerí aktéri uviedli, že veľkou výzvou je vôbec identifikovať mladých, ktorí sú v situácii NEET alebo v riziku situácie NEET a následne ich osloviť s aktivitami, ktoré by boli pre nich zaujímavé, prínosné a ktoré by ich do JKM pritiahli.

3/ Personálna fluktuácia a vyhorenie

Práca s cieľovou skupinou v situácii NEET v teréne je psychicky veľmi náročná, preto sú na mieste obavy z toho, že bude problém nájsť kvalitných odborných pracovníkov v regiónoch a udržať ich.

4/ Duplicita služieb a „preberanie“ pracovníkov

Niektorí aktéri vyjadrili obavu z toho, že JKM stiahnu odborníkov zo zabehnutých organizácií a ponúknu im lepšie finančné ohodnotenie, čím však môžu existujúce organizácie celkom destabilizovať. Títo aktéri sú tiež toho názoru, že nie je potrebné budovať nové štruktúry, ale skôr využiť a posilniť tie, ktoré už existujú (napríklad skauti, nízkoprahy).

5/ Charakter pomenovania JKM

Podľa niektorých aktérov existuje aktuálne diskusia o tom, aký budú mať JKM názov. Názov SPACE (používaný v Banskobystrickom kraji) vnímajú aktéri ako zabehnutú a úspešnú značku, o ktorej už existuje určité povedomie. Názov, ktorý budú mať kontaktné miesta môže mať významný dopad na to, ako bude táto služba vnímaná cieľovými skupinami a v konečnom dôsledku aj na celkovú úspešnosť projektu.

6/ Nezáujem a stigmatizácia

Existuje obava, že mladí ľudia sa s nálepkou „NEET“ nechcú identifikovať a vnímajú ju negatívne. Bude potrebné zvoliť formu komunikácie a nastaviť fungovanie JKM tak, aby ich zameranie projektu neodradilo a nestigmatizovalo.

7/ Dostupnosť nadväzujúcich podporných služieb

Keďže cieľom JKM nie je poskytovať širokú škálu služieb, ale sústreďovať existujúce možnosti pomoci a referovať klientov na ďalšie podporné služby, efektivita ich fungovania závisí do značnej miery od dostupnosti širšej siete aktérov, ktorí takéto služby poskytujú.

Mladí cudzinci ako jedna z cieľových skupín JKM

Mladí cudzinci môžu tvoriť jednu z cieľových skupín JKM, mnohí sa ocitajú v situácii, kedy nie sú v kontakte so žiadnou „oficiálnou“ inštitúciou. Cudzinecký pôvod navyše môže spôsobovať, že nemajú vo svojom okolí vytvorené funkčné vzťahy, a tak sa pomerne ľahko môžu dostať do izolácie a situácie sociálneho vylúčenia.

Náš výskum ukázal, že integrácia mladých cudzincov a cudziniiek stojí primárne na neformálnych pilieroch, ktoré ich však zároveň často uzatvárajú v prostredí cudzineckej komunity. Absentujú väzby na majoritnú spoločnosť, teda širší sociálny kapitál potrebný pre začlenenie sa do vzdelávania, zamestnania a širšej komunity.

Ak chcú JKM osloviť aj túto cieľovú skupinu, mali by doplniť a adaptovať služby, ktoré poskytujú, a princípy, ktoré vo svojom fungovaní uplatňujú. Podpora by mala byť zameraná na **praktické nástroje, ktoré mladým cudzincom a cudzinkám pomôžu stabilizovať ich život a zlepšiť jeho kvalitu.**

Návrh cielených aktivít a služieb pre mládež s cudzineckým pôvodom

Okrem aktivít a služieb, ktoré by mali JKM poskytovať celkovo mladým, ktorí sú v situácii NEET alebo sú takouto situáciou ohrození, by mali JKM svoju činnosť doplniť aj o **nasledujúce aktivity**:

1/ Psychologická pomoc a sanácia

a) Stabilizácia a sanácia

JKM by nemalo slúžiť ako dlhodobá terapeutická inštitúcia, ale ako miesto prvého kontaktu, kde vyškolený odborník (ideálne psychológ) vykoná úvodné posúdenie psychického stavu mladého človeka. Táto „prvá pomoc“ je nevyhnutná najmä pri akútnych krízach, akými sú úzkostné stavy, pocity osamelosti či suicidálne myšlienky, ktorých výskyt u dnešnej mládeže narastá. Pre mladých cudzincov je kľúčové, aby táto sanácia prebiehala s ohľadom na ich špecifické traumy a v prostredí, kde sa cítia prijatí bez ohľadu na ich pôvod. Psychologická podpora v rámci Jednotných kontaktných miest (JKM) by mala mať v prvom rade podobu **bezpečného a nestigmatizujúceho prostredia pre prvotnú psychologickú sanáciu a stabilizáciu**.

b) Reziliencia a sebaspoznávanie

Ďalším pilierom aktivít by mal byť cieľavedomý **rozvoj reziliencie (psychickej odolnosti)**, ktorej nedostatok odborníci u súčasnej generácie mladých (Gen Z a Alfa) výrazne pociťujú. JKM by malo mladých učiť technikám zvládania stresu, emócií a sebaregulácie, aby dokázali čeliť životným výzvam bez únikov k rizikovému správaniu, radikalizácii alebo do izolácie online priestoru.

V oblasti **sebaspoznávania a rozvoja potenciálu** by mali JKM využívať moderné diagnostické a motivačné nástroje, ktoré mladým pomôžu identifikovať ich silné stránky. Namiesto sústredenia sa na slabiny a známky by mali aktivity poukazovať na to, v čom je mladý človek dobrý a ako to môže využiť na trhu práce alebo v komunite. Táto identifikácia vlastnej hodnoty je kľúčovým motorom vnútornej motivácie, ktorá mladým často chýba.

c) Koučingové aktivity

Koučingové aktivity sú pre mladých cudzincov podľa respondentov prijateľnejšie a menej stigmatizujúce než tradičná psychiatrická či psychologická starostlivosť. Koučing v JKM by mohol slúžiť ako sprevádzanie pri hľadaní životného smeru,

pomáhať mladým zorientovať sa v ich cieľoch a budovať ich sebavedomie pri dôležitých životných krokoch, ako je návrat do vzdelávacieho systému alebo výber kariéry. Tento prístup je založený na partnerstve a dôvere, čo umožňuje mladým ľuďom cítiť sa „vypočutí a videní“.

2/ Kariérne a pracovné poradenstvo

Postavenie mladých cudzincov na trhu práce je v porovnaní s domácou populáciou v mnohých ohľadoch špecifické. Odlišnosti sa týkajú najmä právneho statusu, kultúrnych odlišností, nízkeho sociálneho kapitálu a neznalosti trhu práce na Slovensku. Preto je podľa respondentov vo výskume potrebné realizovať aktivity, ktoré budú brať do úvahy tieto špecifické aspekty.

a) Podpora pri zaradovaní do systému

Kedže vzdelávacia dráha mladých cudzincov je často prerušená alebo neistá, JKM by mali poskytovať poradenstvo pri výbere vhodnej školy či odboru, napríklad prostredníctvom prehľadných katalógov škôl alebo búrzh stredných škôl. Rovnako dôležité je vytvoriť možnosť dokončiť či doplniť si vzdelanie formou rekvalifikácie, a tam, kde je vhodnejšia iná cesta než návrat do školy, ponúknuť jasné a zrozumiteľné poradenstvo o možnostiach uplatnenia sa na trhu práce – tak, aby mal každý mladý človek jednoznačne definovaný ďalší krok.

b) Sprevádzanie procesom hľadania práce

Kedže mladí cudzinci sa často neorientujú v slovenskom systéme trhu práce, potrebujú konkrétnu a praktickú podporu. JKM by mali ponúkať asistenciu pri príprave životopisu a motivačného listu, nácvik pracovného pohovoru a v prípade potreby aj sprevádzanie priamo naň. Súčasťou tejto podpory by malo byť aj aktívne prepájanie so zamestnávateľmi otvorenými zamestnávaniu cudzincov – teda budovanie a udržiavanie kontaktov s firmami, zapájanie mladých do búrzh práce a šírenie pracovných ponúk viacjazyčne, tak aby sa k nim informácie reálne dostali.

c) Pomoc s nostrifikáciou diplomov a uznávaním kvalifikácií

Kedže mnohí cudzinci prichádzajú s už ukončeným vzdelaním alebo praxou zo svojej krajiny, JKM by mali fungovať ako sprievodcovia celým procesom nostrifikácie a uznávania kvalifikácií – poskytnúť jasné informácie o tom, čo je potrebné doložiť, kam sa obrátiť a aké prípadné doplňujúce vzdelanie (napríklad

pedagogické) slovenský systém vyžaduje. Cieľom je umožniť čo najrýchlejšie a najpriamejšie uplatnenie zodpovedajúce skutočnej kvalifikácii daného človeka.

d) Prevencia pracovného vykorisťovania

Keďže mladí cudzinci, najmä tí bez rodinného zázemia na Slovensku, sú zraniteľní voči neférovým a prekarizujúcim pracovným podmienkami JKM by mali poskytovať aktívne poradenstvo v pracovnoprávnej oblasti – informovať o základných pracovných právach, o tom, ako rozpoznať dôveryhodného zamestnávateľa a na koho sa obrátiť v prípade problému. Súčasťou tejto podpory by mal byť aj priebežný kontakt po nástupe do zamestnania, teda akási forma follow-upu, v rámci ktorého si JKM overí, či sú dohodnuté podmienky (napríklad výplata) skutočne dodržiavané. Táto aktivita by mala smerovať k vytvoreniu dôveryhodného kontaktného miesta, na ktoré sa mladý cudzinec môže bezpečne obrátiť ešte predtým, než sa dostane do vážnejších problémov.

3/ Právne poradenstvo a poradenstvo v oblasti bývania

Situácia mladých cudzincov je vzhľadom na ich právny status komplikovanejšia než je tomu u ich rovesníkov, ktorí sú občanmi SR. Pomoc v tejto oblasti by mala zahŕňať **poradenstvo v oblasti pobytovej agendy**, napríklad asistenciu s prípravou dokladov potrebných na získanie pobytového statusu či pri komunikácii s cudzineckou políciou. Ďalšou oblasťou môže byť pomoc s orientáciou v systéme úradov a inštitúcií na Slovensku. V tejto oblasti by mali služby nadväzovať a JKM by malo nasmerovať mladých cudzincov na ďalších partnerov, ktorí tieto služby poskytujú (napr. ConnecTT, Liga za ľudské práva, Centrum pomoci pre rodinu a ďalší).

Viacerí aktéri uviedli, že mladí cudzinci by potrebovali pomoc v oblasti bývania, keďže sú viac ako iné skupiny ohrození nestabilitou a nedostupnosťou bývania. Asistencia v oblasti bývania by mohla mať napríklad podobu prepájania dopytu a ponuky. JKM by mohli ponúkať službu párovania ubytovania – zhromažďovať adresy ochotných prenajímateľov a ich kontakty sprostredkovať záujemcom.

4/ Podpora v oblasti vzdelávania

Jednotné kontaktné miesta môžu popri poradenstve poskytovať alebo sprostredkovať pre mladých ľudí – cudzincov ohrozených situáciou NEET aj rôzne vzdelávacie aktivity.

a) Jazykové kurzy

JKM by mali fungovať ako miesto, ktoré zabezpečí alebo sprostredkuje výučbu slovenského jazyka prispôsobenú rôznym vekovým skupinám a úrovniam znalosti – od úplných začiatočníkov až po pokročilejších, ktorí potrebujú jazyk skôr na profesionálne účely. Popri formálnych kurzoch má zmysel ponúkať aj neformálne príležitosti na precvičovanie jazyka v bežnej komunikácii, napríklad pravidelné jazykové posedenia alebo kluby, kde sa jazyk osvojuje prirodzene cez rozhovor a spoločnú aktivitu. JKM tu nemusí byť priamym poskytovateľom výučby, ale môže fungovať ako koordinátor, ktorý cudzinca prepojí s organizáciou, ktorá tieto kurzy už zabezpečuje, a zároveň mať vo svojom tíme niekoho hovoriaceho jazykom najpočetnejších komunít, čo uľahčí samotný prvý kontakt.

b) Doučovanie

Vzhľadom na to, že mnohí mladí cudzinci súbežne zvládajú dva vzdelávacie systémy alebo dobiehajú učivo po prerušenom či oneskorenom nástupe do školy, JKM môže pomôcť so sprostredkovaním alebo koordináciou doučovania kľúčových predmetov pre tých, ktorí ešte sú vo vzdelávacom procese, ale sú ohrození situáciou NEET. Prepojenie s existujúcimi doučovacími iniciatívami na školách, v komunitných centrách a nízkoprahových kluboch umožní, aby sa táto podpora poskytovala kontinuálne a nadväzovala na to, čo už v regióne funguje, namiesto vytvárania paralelnej štruktúry. Podľa niektorých respondentov by bola pre cudzincov špecificky potrebná podpora v príprave na prijímacie pohovory, testovanie 9 a podobné skúšky potrebné na prechod do vyšších foriem vzdelávania.

c) Krúžky a neformálne vzdelávanie

JKM by mali ponúkať alebo aktívne sprostredkovať pravidelné záujmové a nízkoprahové aktivity – krúžky, kluby, tvorivé či technické dielne – ktoré slúžia ako prirodzený, nenáročný vstupný bod do komunity. Tieto aktivity majú hodnotu práve v tom, že nevyžadujú okamžité riešenie formálnych záležitostí a umožňujú mladým cudzincom postupne budovať dôveru, nadväzovať vzťahy a objavovať vlastné záujmy mimo tlaku školského výkonu. Aby táto ponuka skutočne oslovila aj cudzincov, je potrebné ju komunikovať explicitne ako otvorenú pre všetkých, keďže bez jasného pozvania mnohí mladí cudzinci predpokladajú, že podobné aktivity nie sú určené pre nich.

Ďalšou formou takéhoto vzdelávania môžu byť aj rôzne workshopy, kurzy zamerané na rozvoj rôznych zručností – napríklad digitálne zručnosti, finančná gramotnosť, tréningy komunikácie alebo sociokultúrnej orientácie.

5/ Podpora dobrovoľníctva a zapájania (participácie)

Veľmi dôležitý súbor aktivít, ktoré by mohli byť podporované v rámci Jednotných kontaktných miest, sú aj aktivity na podporu „agency“ mladých ľudí s migračným pôvodom. Ide o rôzne aktivity, ktoré môžu prispievať k ich začleňovaniu do spoločnosti a aktívnej participácii.

a) Zapájanie cudzincov ako dobrovoľníkov s prepojením na vlastnú komunitu

Keďže mladý cudzinec zapojený ako dobrovoľník dokáže osloviť a priviesť do aktivít aj ďalších mladých zo svojej komunity, JKM by mali cielene podporovať zapájanie cudzincov do dobrovoľníckych a animátorských rolí. Zároveň je vhodné budovať kontakt s danou komunitou širšie, nielen prostredníctvom jedného kľúčového človeka, aby zapojenie komunity zostalo udržateľné aj v prípade jeho odchodu.

b) Riadené dobrovoľníctvo ako alternatíva k okamžitému nástupu do práce alebo školy

Keďže mladí ľudia bývajú vystavení tlaku okamžite si vybrať medzi prácou a školou, JKM by mali ponúkať riadené dobrovoľníctvo – na Slovensku aj v zahraničí – ako plnohodnotnú tretiu možnosť. Súčasťou tejto ponuky by mal byť aj mentor alebo „buddy“, ktorý dobrovoľníkovi pomáha sa zorientovať. Pri cudzincoch by JKM mali k tejto ponuke pristupovať citlivo a s ohľadom na ich aktuálnu životnú situáciu, keďže neistota o vlastnú budúcnosť či bezpečie rodiny môže ovplyvniť mieru, do akej sa dokážu do aktivity reálne zapojiť.

c) Zapojenie do participatívnych štruktúr, ako sú mládežnícke parlamenty

Keďže existujúce participatívne štruktúry majú tendenciu prirodzene priťahovať už aktívnych mladých ľudí, JKM by mali dbať na to, aby v nich boli zastúpení mladí z rôznych skupín vrátane cudzincov. Ich zapojenie do takýchto štruktúr má zmysel podporovať dlhodobo a systematicky, s vedomím, že najmä pri odídencoch môže byť táto účasť dočasná.

Adaptácia princípov na prácu s mladými cudzincami

Ak chcú JKM poskytovať svoje služby efektívne, mali by vo svojej činnosti uplatňovať princípy, ktoré sme popísali vyššie. Ak sa však chcú zamerať aj na cieľovú skupinu mladých cudzincov a cudziniiek, mali by tieto **princípy adaptovať a zohľadniť špecifiká situácie mladých cudzincov**.

1/ Aktívne vyhľadávanie mladých cudzincov (outreach)

Podľa aktérov zapojených do výskumu je potrebné **identifikovať a aktívne podchytiť mladých cudzincov čím skôr** po príchode do regiónu. Avšak potrebné je zamerať sa aj na oslovenie tých, ktorí tu už žijú dlhšie. V prípade oboch spomínaných situácií je možné identifikovať týchto mladých cez spolupracujúcich aktérov (MVO, vzdelávacie inštitúcie, internáty), organizácie poskytujúce pomoc a podporu cudzincom a odídencom a cez kontaktné osoby v komunitách.

Keďže cudzinci sa k službám JKM spravidla nedostanú sami od seba a hrozí u nich sociálna izolácia, JKM by mali aktívne vyhľadávať kontakt v teréne – chodiť tam, kde sa cudzinci reálne zdržiavajú,

Pre šírenie informácií smerom k mladým cudzincom, je potrebné zohľadniť jazykovú bariéru a šíriť informácie aspoň vo vybraných cudzích jazykoch, najmä cez sociálne siete (Telegram, Instagram) a spolupracujúcich partnerov.

2/ Efektívna komunikácia

Keďže mnohí cudzinci podľa respondentov automaticky predpokladajú, že služby verejných inštitúcií „sú len pre miestnych“, JKM by mali explicitne a opakovane komunikovať, že ich ponuka je určená aj cudzincom. Pre túto cieľovú skupinu je užitočné mať dostupné informačné materiály vo viacerých jazykoch a viesť komunikáciu jasne a zrozumiteľne, keďže nedostatočná alebo nejednoznačná informovanosť patrí medzi hlavné dôvody, prečo sa cudzinci k dostupným službám vôbec nedostanú.

Tento princíp zahŕňa aj **digitálny outreach** prostredníctvom platforiem ako Telegram, Instagram a TikTok, kde mladí cudzinci trávajú najviac času a kde pri efektívnej komunikácii môžu spoznať tváre konkrétnych pracovníkov ešte pred osobnou návštevou.

3/ Kultúrna citlivosť a prijatie

Keďže jednotlivé komunity cudzincov majú odlišné kultúrne aj náboženské zázemie, JKM by mali svoj personál vopred pripraviť na kultúrne citlivú a rešpektujúcu komunikáciu. Súčasťou tejto prípravy by malo byť aj zloženie tímu zohľadňujúce citlivé oblasti komunikácie (intímne témy, genderovú rozmanitosť a podobne).

Mnohí cudzinci si chcú zachovať vlastnú kultúrnu identitu aj po usadení sa na Slovensku, JKM by mali ich kultúrne identity aktívne rešpektovať a podporovať – napríklad umožnením alebo spoluorganizovaním komunitných a kultúrnych aktivít (vrátane citlivejších tém, ako je náboženstvo), ktoré danú identitu posilňujú, namiesto toho, aby od cudzincov očakávali len jednostranné prispôsobenie sa väčšinovej kultúre.

4/ Zapojenie insiderov a komunitných lídrov z radov cudzincov

Dôveru komunity cudzincov je najľahšie získať cez niekoho z ľudí, ktorí pochádzajú priamo z cudzineckých komunít. JKM by preto mali do svojho tímu alebo do širšej siete kontaktov cielene zapájať ľudí s migračnou skúsenosťou alebo priamych zástupcov danej komunity. Výskum poukázal na praktické skúsenosti, že prítomnosť ukrajinsky či srbsky hovoriacich pracovníkov a pracovníčok výrazne uľahčila prvý kontakt. Mladí cudzinci v pozícii dobrovoľníkov môžu zároveň fungovať ako veľmi dobrý nástroj peer podpory.

5/ Nízkoprahovosť, vytváranie bezpečného priestoru

Aktivity JKM zamerané na mladých cudzincov by mali byť čo najviac **nízkoprahové**, keďže títo mladí môžu ešte výraznejšie než mladí z majority čeliť rôznym bariéram, ak chcú niekam prísť a zapojiť sa do aktivít, alebo požiadať o nejakú formu pomoci a podpory.

Pri nastavovaní jednotných kontaktných miest je dôležité reagovať na špecifickú situáciu mladých cudzincov a ich potreby vytvorením priestoru, kde sa budú cítiť **bezpečne**, nájsť tu **porozumenie**, a zároveň, kde nemusia hneď naplno fungovať v slovenskom prostredí. Podpora by preto mala byť postavená okrem kultúrnej a jazykovej citlivosti na prítomnosti personálu, ktorý rozumie ich skúsenostiam s traumou, byrokraciou či stratou domova a vie im poskytnúť prvotnú pomoc a podporu.

Kontaktné miesta by mali ponúkať aj fyzicky a psychologicky bezpečný priestor, kde môžu mladí prichádzať najprv v menších skupinách alebo v čase vyhradenom len pre nich, aby postupne získavali istotu pri kontakte s majoritou.

6/ Budovanie dlhodobých vzťahov a dôvery

Keďže mnohí cudzinci majú s formálnymi inštitúciami skôr obmedzenú, či priam negatívnu skúsenosť, JKM by mali počítať s tým, že dôveru je potrebné budovať postupne a opakovaným kontaktom, nie jednorazovým úkonom. Pre cudzincov bude užitočné, ak JKM zostane v kontakte aj napriek počiatočnému nezájmu či nízkej návratnosti, keďže skúsenosť ukazuje, že práve vytrvalosť a opakované oslovovanie časom vedie k tomu, že cieľová skupina začne službám dôverovať.

7/ Holistický a individualizovaný prístup

Keďže problémy mladých cudzincov (bývanie, jazyk, dokumentácia, psychická záťaž) sú spravidla vzájomne prepojené, JKM by mali ku každému klientovi pristupovať komplexne a individuálne, nie len riešením jednej čiastkovej potreby. V praxi to znamená fungovať ako koordinačný bod, ktorý klienta postupne prevedie viacerými nadväzujúcimi službami (napríklad od psychologickej podpory cez jazykový kurz až po pracovné poradenstvo) namiesto toho, aby ho po vybavení jednej veci ponechal bez ďalšieho sprevádzania.

8/ Zameranie na hmatateľný úžitok a motiváciu

Keďže mladí ľudia sa ochotnejšie zapájajú do aktivít, v ktorých vidia konkrétny prínos, JKM by mali ponúkať služby s jasným a hmatateľným výstupom – napríklad prístup k modernému vybaveniu, možnosť získať potvrdenie o absolvovanej aktivite alebo praktickú pomoc s bývaním či dokladmi. Pre cudzincov bude toto zameranie osobitne užitočné, keďže práve konkrétna, viditeľná pomoc pri riešení ich bezprostredných potrieb môže byť rozhodujúca pri budovaní ich dôvery a motivácie zostať v kontakte so službou.

9/ Mainstreaming služieb poskytovaných cudzincom

JKM by nemali primárne vytvárať oddelené, špecificky „cudzinecké“ programy, ale začleňovať cudzincov do bežnej, existujúcej ponuky a túto ponuku podľa potreby prispôsobovať (jazykovo, kultúrne, personálne). Samostatná, dočasná aktivita zameraná len na jednu komunitu môže byť užitočná ako prvý kontakt alebo most k dôvere, no cieľovým stavom by malo byť zapojenie cudzincov do tých istých štruktúr, ktoré využíva aj domáca mládež.

10/ Odbornosť a wellbeing personálu

Kedže práca s cudzincami môže zahŕňať náročné témy, ako je trauma, neistota alebo krízové situácie, JKM by mali svojich pracovníkov pripraviť na túto záťaž formou školení v krízovej intervencii a budovaní vlastnej odolnosti, prípadne pravidelnej supervízie. Táto príprava je potrebná najmä preto, že bez nej hrozí rýchle vyčerpanie personálu, čo by následne oslabilo kvalitu aj kontinuitu poskytovanej podpory.

11/ Spolupráca inštitúcií a prepájanie s majoritou

Dlhodobá integrácia mladých cudzincov a cudziniiek si vyžaduje kontakt s miestnou komunitou, nielen so službami určenými špecificky pre nich. JKM by mali organizovať alebo spoluorganizovať komunitné a kultúrne aktivity, ktoré prepájajú cudzincov s domácou mládežou (napríklad spoločné podujatia, gastronomické aktivity a podobne). Pre cudzincov aj majoritnú komunitu bude prínosné, ak sa JKM budú zároveň aktívne sieťovať s organizáciami, ktoré už s danými komunitami dlhodobo pracujú, keďže to umožňuje nadväzovať na existujúcu dôveru namiesto budovania vzťahu od začiatku.

Ako kľúčová pre to, aby mohli JKM osloviť aj mladých cudzincov, sa javí spolupráca s „insidermi“ z cudzineckých komunít na jednej strane, a tiež spolupráca s partnerskými organizáciami a inštitúciami na strane druhej.

Spolupráca s niekým priamo z cudzineckých komunít môže okrem prekonávania jazykovej bariéry pomôcť v budovaní vzťahov, získaní si dôvery a porozumeniu kultúrnym odlišnostiam.

Spolupráca s partnerskými organizáciami a inštitúciami je dôležitá pre nasmerovanie mladých na ďalšie služby a formy pomoci, pre šírenie informácií o službách JKM a pre oslovenie rôznych cieľových skupín mladých.

Zhrnutie a kľúčové závery

Táto analýza na úrovni Trnavského kraja priniesla zásadné zistenia o situácii mladých ľudí, ktorí sa ocitli v situácii NEET, čo označuje skupinu osôb mimo vzdelávania, zamestnania a odbornej prípravy. Zvláštna pozornosť bola vo výskume venovaná mladým cudzincov a odídencom, ktorí v porovnaní s domácou populáciou vykazujú extrémnu mieru zraniteľnosti. Ich celková životná situácia je v novom prostredí omnoho krehkejšia a kvôli kumulácii viacerých systémových bariér im hrozí, že natrvalo prepadnú existujúcimi sieťami pomoci.

Rozsah a demografický profil populácie NEET v kraji

Z hľadiska rozsahu a demografie odhalila štatistická analýza v Trnavskom kraji prítomnosť 13 191 mladých ľudí vo veku 15 až 29 rokov, ktorí sa nachádzajú v situácii NEET, čo predstavuje 10,6 % populácie v tejto vekovej skupine. Výskum poukázal na fakt, že oveľa väčšiu časť z tohto objemu tvoria neaktívni mladí ľudia, konkrétne ide o 9 272 osôb, ktoré nie sú registrované na úradoch práce a často zostávajú úplne mimo dosahu verejných služieb. V tejto populácii je navyše silne prítomná rodová nerovnováha, keďže ženy tvoria až 61,7 % všetkých mladých v situácii NEET v kraji, pričom medzi neaktívnymi osobami ich podiel stúpa až na 68 %. Tento nepomer úzko súvisí so starostlivosťou o malé deti, skorým rodičovstvom a pretrvávajúcim deficitom dostupných predškolských služieb na Slovensku. Výrazné sú aj vzdelanostné a regionálne rozdiely, pretože viac ako štvrtina mladých ľudí v situácii NEET v kraji má ukončené len základné vzdelanie, pričom z geografického pohľadu žije absolútne najviac týchto osôb v okrese Dunajská Streda, no najvyšší percentuálny podiel na populácii vykazuje okres Senica s hodnotou 17,5 %.

Hlavné bariéry v oblasti vzdelávania a trhu práce

V oblasti vzdelávania a trhu práce naráža mládež na vážne štrukturálne bariéry. Hoci respondenti vo všeobecnosti vnímajú formálne školy v kraji ako kvalitné, vyučovací proces sa uplatňovaním autoritatívneho a mocenského prístupu pedagógov zameriava výlučne na vedomosti a opomína emocionálny či osobnostný rozvoj študentov. Na stredných školách absentuje adekvátne prepojenie s praxou a systémové kariérne poradenstvo, čo vedie k rezignácii študentov a nevhodnému výberu odborov.

Na trhu práce následne dochádza k výraznému nesúladu medzi ponukou zamestnávateľov a očakávaniami novej generácie. Kým lokálna ekonomika ponúka najmä nízkokvalifikované pozície v priemyselných fabrikách alebo skladoch s

prácou na smeny, mladí ľudia z Generácie Z požadujú od pracovného procesu väčšiu rovnováhu medzi osobným a pracovným životom a dôraz na duševné zdravie. Tento stav komplikuje psychologický fenomén protektívneho „zneschopňovania“ detí v rodinách od útleho veku, kedy sú mladí držaní v komfortnej zóne a na akékoľvek drobné zlyhanie, neúspech či kritiku od nadriadených v práci reagujú paralyzujúco a volia okamžitú stratégiu úniku.

Úspešná integrácia mladých cudzincov je podmienená synergiou medzi vzdelávacím systémom a potrebami regionálneho trhu práce, no v Trnavskom kraji naráža na nesúlad. Akademická príprava často nereflektuje požiadavky zamestnávateľov, čo vedie k vzniku fenoménu „experience gap“. Mladí cudzinci sú v dôsledku chýbajúcej praxe a administratívnej náročnosti nostrifikácie dokladov systematicky vytláčaní do sféry tzv. „3D jobs“ – prác, ktoré sú špinavé, nebezpečné a ponížujúce (dirty, dangerous, demeaning).

Tento stav predstavuje zásadné plytvanie ľudským kapitálom mladých cudzincov a cudziniiek.

Situáciu mladých cudzincov, predovšetkým odídencom z Ukrajiny, negatívne ovplyvňuje aj extrémne dvojité vzdelávacie zaťaženie, keď prezenčné štúdium na Slovensku kombinujú s online vyučovaním v domovine. Popri škole často nesú finančný tlak a povinnosti v domácnosti, čo ich z dôvodu existenčnej núdze rodiny núti predčasne ukončiť štúdium a prijať nestabilnú, nelegálnu prácu s nízkym finančným ohodnotením. Problémom prekážok na trhu práce zostávajú aj negatívne či byrokratické postupy štátnych inštitúcií, odmietanie neplnoletých brigádnikov personálnymi agentúrami a komplikované procesy uznávania zahraničných diplomov, ktoré nútia aj vysokokvalifikovaných cudzincov pracovať pod úrovňou svojho vzdelania.

Výzvy v oblasti bývania a duševného zdravia

Medzi najvypuklejšie problémy mladých ľudí v kraji patrí kríza bývania a stav duševného zdravia. Získať samostatné bývanie bez finančnej pomoci rodičov je pre mládež kvôli vysokým cenám nehnuteľností, drahým komerčným prenájmom a prísny podmienkam hypoték takmer nesplniteľná úloha, pričom situáciu odídencom zhoršuje prežívanie v zdieľaných izbách a neistota po ukončení štátnych ubytovacích príspevkov. V oblasti psychiky odborníci zaznamenávajú masívny nárast osamelosti, úzkostných a depresívnych stavov. U zraniteľných sociálnych skupín sa v prostredí generačnej chudoby formuje psychologický faktor naučenej bezmocnosti, kedy mladí ľudia neveria, že dokážu svoju situáciu zmeniť, a narastajúce vnútorné napätie riešia únikom k sociálno-rizikovým javom. Systém

pomoci na Slovensku je v tejto veci poddimenzovaný, chýbajú kapacity detských psychiatrov, psychoterapeutov a poradenské centrá sú preťažené. U mladých cudzincov sa k tomu pridávajú nespracované vojnové traumy a post-traumatický stresový syndróm, no kvôli kultúrnej stigme a obavám, že by otvorené priznanie psychických ťažkostí mohlo negatívne ovplyvniť ich právny status na úradoch, odbornú pomoc takmer vôbec nevyhľadávajú.

Špecifická zraniteľnosť mladých cudzincov

Skupina mladých cudzincov a odídencov v Trnavskom kraji vykazuje špecifické charakteristiky, kvôli ktorým býva označovaná ako neviditeľná mládež. Výskum potvrdil, že títo mladí ľudia sa do organizovaných voľnočasových aktivít či občianskej participácie zapájajú len minimálne a ich integrácia medzi rovesníkmi neprebíha automaticky ani v prostredí školy. Dôvodom je kombinácia nedostatočnej znalosti slovenčiny, strachu z neprijatia a skúseností s diskrimináciou či verbálnou šikanou, čo u nich spúšťa silný obranný mechanizmus samoizolácie a vedomého zotrvávania v bezpečnej bubline vlastnej etnickej komunity.

Systémové riešenie v podobe jednotných kontaktných miest

Odpoveď na identifikované výzvy predstavujú Jednotné kontaktné miesta (JKM), ktoré sa pripravujú (aj) v Trnavskom kraji. Tento model funguje na princípe „one-stop-shop“, kde mladý človek nachádza komplexnú podpornú sieť – od kariérneho poradenstva a psychologickkej podpory až po pomoc s nostrifikáciou a právnym statusom – pod jednou strechou. Kľúčovým princípom JKM v Trnavskom kraji musí byť aktívna terénna práca a proaktívny „outreach“ zameraný na vyhľadávanie mladých ľudí v situácii NEET alebo v riziku, že sa do tejto situácie dostanú v ich prirodzenom prostredí. To je zvlášť dôležité v prípade mládeže s cudzineckým pôvodom, ktorú môžu míňať klasické komunikačné iniciatívy, ale ich kontakt s JKM môže byť negatívne ovplyvnený aj jazykovou bariérou a obavami zo vstupu do „oficiálnej inštitúcie“. JKM predstavujú prechod k nízkoprahovej, kultúrne citlivej podpore, ktorá dokáže efektívne preklenúť priepasť medzi izolovanými komunitami a trhom práce či systémom vzdelávania. Multidisciplinárna spolupráca medzi samosprávou, úradmi práce a mimovládny sektorom je nevyhnutným predpokladom pre budovanie dôvery mládeže, zvlášť tej cudzineckej, v inštitúcie. Úspešná integrácia mladých cudzincov prostredníctvom tohto modelu nie je len prejavom solidarity, ale investíciou do ľudského kapitálu, ktorá je kľúčová pre zachovanie socio-ekonomickej konkurencieschopnosti a stability celého regiónu.

